

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ วิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒
โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

**DEVELOPMENT OF LEARNING ACHIEVEMENT ON THE SUBJECT
OF BUDDHIST FOR THE 2ND SECONDARY SCHOOL STUDENTS OF
BANPANG SAWAN SCHOOL, PANG SAWAN SUB-DISTRICT,
CHUMTABONG NAKHON SAWAN PROVINCE.**

พระจिरายุ อุตตโม (มุลมาก)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒
โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

พระจिराय อุตตโม (มุสิก)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**Development of Learning Achievement on the Subject of Buddhist for the 2nd
Secondary School Students of Banpang Sawan School, Pang Sawan
Sub-district, Chumtabong Nakhon Sawan Province.**

Phrajirayu Uttamo (Moolmak)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
Teaching Social Studies

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย เรื่อง
“การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์
ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตร
ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รศ. ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

กรรมการ

(ผศ. ดร.สมปอง สุวรรณума)

กรรมการ

(รศ. ดร.สมชัย ศรีนोक)

กรรมการ

(ผศ. ดร.ชวาล ศิริวัฒน์)

กรรมการ

(ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

รศ. ดร.สมชัย ศรีนोक

ประธานกรรมการ

ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ

กรรมการ

(พระจิรายุ อดุลโม)

ชื่อผู้วิจัย

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์
- ผู้วิจัย** : พระจิรายุ อุตตโม (มูลมาก)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การสอนสังคมศึกษา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : รศ. ดร.สมชัย ศรีนोक พธ.บ. (ภาษาอังกฤษ), พธ.ม. (พระพุทธศาสนา), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
 - : ดร. นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ พธ.บ. (สังคมศึกษา), M.A. (Linguistics), Ph.D. Social Science, (Buddhist Studies)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบทดลอง (Experimental Research) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการสำรวจตามแบบทดลองกลุ่มเดียว ทดสอบก่อนเรียนและทดสอบหลังเรียน (One Group Pretest – Posttest Design) โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ ๑) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ในวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ๒) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ ในวิชาพระพุทธศาสนาของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ก่อนเรียนและหลังเรียน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอภิปาธ ๔ สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ มีค่าเท่ากับ ๐.๕๗ แสดงว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการ ความก้าวหน้าในการเรียนรู้ เพราะมีคะแนนทดสอบเพิ่มขึ้น
๒. ประสิทธิภาพกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอภิปาธ ๔ สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ พบว่า แบบทดสอบก่อนเรียนรู้ โดยรวม คะแนน ๕๒๑ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๑๗.๓๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๔.๖๓ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๑,๒๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔๒
๓. แบบทดสอบก่อนเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนมากที่สุด ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๑ (พระพุทธเจ้า) โดยคะแนน ๑๓๙ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๖๓ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๓๓ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๓๓

Thesis Title	: Development of Learning Achievement on the Subject of Buddhist for the 2nd Secondary School Students of Banpang Sawan School, Pang Sawan Sub-district, Chumtabong Nakhon Sawan Province..
Researcher	: Phrajirayu Uttamo (Moolmak)
Degree	: Master of Arts (Teaching Social Studies)
Thesis Supervisory Committee	: Assoc.Prof. Dr. Somchai Srinok B.A. (English), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Social Science)
	: Dr. Niwes Wongsuwan B.A. (Teaching Social Studies), M.A. (Linguistics), Ph.D. Social Science, (Buddhist Studies)
Date of Graduation	: March 11, 2019

Abstract

The research was studied the achieve development of Buddhist subject for students' grade VIII Banpangsawan school, Pangsaqwan Sub-district, Chumtabong Nakornsawan province. It was an experiment research which researcher had done with pretest and posttest by One Group Pretest – Posttest Design by means had the objectives were: 1. to success development of Buddhist subject for students' grade VIII Banpangsawan School, Pangsaqwan Sub-district, Chumtabong Nakornsawan province. 2. To comparison achieve development of Buddhist subject for students' grade VIII Banpangsawan School, Pangsaqwan Sub-district, Chumtabong Nakornsawan province both before and after learning.

The results of research were found as follows:

1. The achievement process management of Itthibada 4 along by the substance of social religion learning and culture for students' grade VIII had average as 0.57. It means learners were had for advance learning development cause of increase points from test.

2. The efficiency of process management of Itthibada 4 along by the substance of social religion learning and culture for students' grade VIII found that before test by overall had points as 521 then by significant as 17.37 then standard deviation as 4.63 from points before test all total 1,200 and declare percentage as 43.42

3. The planning before test had the most points as namely lesson plan number 3 (Buddha) by means point as 139 by average as 4.63 and standard deviation as 1.33 from point of all before learning as 3.00 and declare percentage as 46.33

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ก็เนื่องด้วยได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนเอื้อเฟื้อเกื้อกูล เมตตาอนุเคราะห์ จากท่านผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทั้งหลาย ขอขอบคุณ พระราชสุตาภรณ์ รศ.ดร. คณบดีคณะครุศาสตร์ และคณาจารย์ในภาควิชาทุรูป/คน ผู้วิจัยขอขอบคุณและอนุโมทนาขอบคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพรขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. สมชัย ศรีนोक, ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ ที่ได้เมตตา กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าช่วยตรวจความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหา ระเบียบวิธี และเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยทั้งให้ข้อเสนอแนะ และให้การแนะนำตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ขอขอบคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วย รศ.ดร. สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย ประธานกรรมการ, ผศ.ดร. สมปอง สุวรรณภูมิ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ, รศ.ดร. สมชัย ศรีนोक กรรมการ, ผศ. ดร. ขวาล ศิริวัฒน์ กรรมการ, ดร. นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ กรรมการและเลขานุการ ที่ให้คำแนะนำในการสอบครั้งผู้วิจัยขอขอบคุณและขออนุโมทนา

ขอกราบขอบคุณพระอาจารย์ทุรูป และเจริญพรคณาจารย์คณะครุศาสตร์ทุกท่านตลอดจนเจ้าหน้าที่ทุกคน ที่ได้ให้ความรู้ประสิทธิภาพการ และประสบการณ์ รวมถึงให้ความเมตตาเอื้อเฟื้อ ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ และเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยตลอดมา คุณความดีการทำประโยชน์ใดๆ อันเกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแด่มารดา บิดา ญาติกาสาโยหิต มิตรสหายผู้เป็นที่รัก เพื่อนสหธรรมิกร่วมชั้นเรียนทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ทั้งที่เป็นกำลังใจและให้การสนับสนุนในทุกๆ เรื่องรวมทั้งผู้มีอุปการคุณทุกท่าน

พระจिराय อุตโตโม (มูลมา)

๑๐ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ซ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๕ สมมติฐานของการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ	๖
บทที่ ๒ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการการเรียนรู้	๘
๒.๒ การจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑	๔๒
๒.๓ หลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๑	๔๔
๒.๔ ความเป็นมาของวิชาพระพุทธศาสนา	๔๙
๒.๕ ประวัติโรงเรียนบ้านปางสวรรค์	๕๒
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๓
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๙
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๐
๓.๑ กลุ่มประชากรในการวิจัย	๖๐
๓.๒ ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๐
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๒
๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๓
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๖๔
๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๔

บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๖
๔.๑ ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้แบบอภินิหาร ๔	๖๗
๔.๒ ประสิทธิภาพกระบวนการเรียนรู้แบบอภินิหาร ๔	๖๘
๔.๓ เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนรู้และหลังเรียนรู้แบบอภินิหาร ๔	๗๑
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๗๔
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๗๕
๕.๑ สรุปการวิจัย	๗๕
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๗๗
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๘๒
บรรณานุกรม	๗๖
ภาคผนวก	๘๘
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๐
- แผนการจัดการเรียน	
- แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน	
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ	๙๗
ภาคผนวก ค ประมวลภาคปฏิบัติทดลองงานวิจัย	
ภาพนักเรียนทดสอบความรู้ก่อนเรียนและหลังเรียน	๑๐๓
ประวัติผู้วิจัย	๑๑๐

สารบัญตาราง

ตารางที่ หน้า

ตารางที่ ๑ ผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอภินิหาร ๔ สาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒	๖๗
ตารางที่ ๒ ประสิทธิภาพกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอภินิหาร ๔ สาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒	๖๘
ตารางที่ ๓ การวิเคราะห์ความต่างของผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียนสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒	๗๑
ตารางที่ ๔ การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้แบบอภินิหาร ๔ สาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ก่อนเรียนและหลังเรียน	๗๓

สารบัญตารางภาพ

ตารางที่	หน้า
ตารางภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๙
ตารางภาพที่ ๒ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๖๖
ตารางภาพที่ ๓ ภาพประกอบองค์ความรู้ในการวิจัย	๖๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และอักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ อ้างจากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยได้กล่าวถึงแหล่งที่มา / เล่ม / ข้อ / และหน้า ตามลำดับ เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๑๙๖ หมายถึง ที่มณิกาย ปาฏิวัจจวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๓๐๕ หน้า ๑๙๖

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.ปา. (บาลี) = สุตตันตปิฎก	ที่มณิกาย ปาฏิวัจจวรรค	(ภาษาบาลี)
อภ.วิ. (บาลี) = อภิธรรมปิฎก	วิภังค อฏฐกถา	(ภาษาบาลี)
อง.สตตกก (บาลี) = สุตตันตปิฎก	องคุดตตรนิกาย สัตตกกนิบาต	(ภาษาบาลี)
ที.สี. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	ที่มณิกาย สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
อง.สตตกก (ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุดตตรนิกาย สัตตกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	ปัญจกนิกาย สัตตกกนิบาต	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพของสถานการณ์สังคมไทยในปัจจุบันชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาวิกฤตอันน่าเป็นห่วงจากการพัฒนาที่ขาดความสมดุล โดยมุ่งสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วทำให้บุคคลและสังคม รวมทั้ง โครงสร้างและกลไกการบริหารและการจัดการต่างๆ ปรับตัวตามไม่ทันเกิดความไม่สมดุลระหว่างการ พัฒนาทางวัตถุกับการพัฒนาทางจิตใจ¹ ก่อให้เกิดปัญหานานัปการ โดยเฉพาะต่อเด็กและเยาวชนในวัย เรียน ปัญหาที่สำคัญที่พบมากคือ การละเมิดศีล ๕ ในประเด็นต่างๆ เช่น การทำร้ายกันจนถึงแก่ชีวิตหรือ การเบียดเบียนกัน การฉ้อราษฎร์บังหลวง การล่วงละเมิดทางเพศ การไม่มีความซื่อสัตย์ต่อกัน และการ ดื่มสุราหรือเสพยาเสพติด เป็นต้น จากการศึกษา พบว่า รากเหง้าแห่ง ปัญหาที่แท้จริงคือการที่นักเรียน ขาดการกล่อมเกลาจิตใจและปลูกฝังในเรื่องศีลธรรม จริยธรรม จนทำให้ความสำนึกต่อหน้าที่ ความรู้สึก ผิดชอบชั่วดี การใช้สติพิจารณาไตร่ตรอง ลดน้อยถอยลงและแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอกที่ไม่ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมรอบตัวของนักเรียนที่ยุ่ง ส่งเสริม ชักจูงและโน้มน้าวอย่างต่อเนื่องด้วย รูปแบบที่มีการพัฒนาอย่างหลากหลาย ทำให้ยากต่อการควบคุม ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียน ให้สัมฤทธิ์ผลได้ภายใต้การเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ เว้นแต่นักเรียนจะถูกจัดระเบียบทางความคิด จนมี จิตใจที่ใฝ่ดีและมีพลังใจที่เข้มแข็งมีคุณธรรมและ จริยธรรมเป็นภูมิคุ้มกันเหตุปัจจัยในทางเสื่อมที่จะเข้ามา ทาลายคุณภาพชีวิตที่พึงงามได้ด้วยหลักธรรมทางศาสนา²

จึงกล่าวได้ว่า สภาพสังคมไทยในปัจจุบันอีกสถานการณ์หนึ่ง มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ สังคมสร้าง กลวิธีในการดำเนินชีวิต รวมทั้งระบบการศึกษา ให้ซับซ้อนเพิ่มขึ้นโดยกระบวนการ ดังกล่าวนี้ ผู้คนใน สังคมให้ดำเนินชีวิตไปตามระบบสังคมใหญ่ และทำให้ระบบสังคมย่อยต้องปรับ ประยุกต์ตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง และใน การเปลี่ยนแปลงนั้น ได้นำเอา ระบบระเบียบทางสังคมไทยขาด หายไปด้วย ทำให้เราเกิดปัญหาการพัฒนา ที่ปราศจากการเข้าถึง ความเป็นสังคมไทย ความเจริญก้าวหน้า ทางวิทยาการและเทคโนโลยี มีบทบาทและส่งผลกระทบต่อ สังคมไทยเป็นอย่างมาก จากการที่สังคมมีการ พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว มีความเจริญทางด้านวัตถุและ ความเจริญทางด้านจิตใจแต่ไม่สมดุลกันจึงก่อให้เกิด ปัญหาทางสังคม ทำให้ประเทศชาติมีการพัฒนา

¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕, หน้า ๓๕.

² รัตน์ บัสนธ์. “เอกสารประกอบการบรรยายการประเมินโครงการ/การวิจัยเชิงปริมาณ”, (ขอนแก่น: คณะ ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๓), (อิดสำเนา).

ล่าช้า และไม่พัฒนาเท่าที่ควร รวมทั้งระบบการศึกษา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการตอบสนองของเยาวชน การที่ประเทศจะพัฒนา หรือมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น เพียงใดจะต้องอาศัยเงื่อนไขสำคัญหลายประการ คุณภาพของคนหรือประชากรของประเทศนั้นนับว่า สำคัญยิ่งโดยเฉพาะคุณภาพของคนด้าน ความมีระเบียบวินัย

ดังนั้น วินัยจึงเป็นเรื่องคุณธรรมสำคัญ ที่ต้องปลูกฝังกันมาตั้งแต่เด็ก รวมทั้งในการ ประยุกต์ จัดการเรียนรู้ ซึ่งต้องมีวินัยประกอบบังคับใช้ไปด้วย เพราะวินัย นอกจากจะทำให้สังคมมี ความเป็น ระเบียบเรียบร้อย มีความเจริญก้าวหน้าแล้ว คนที่มีวินัยกับตนเองดีมักเป็นคนที่มี ประสิทธิภาพความสำเร็จ ทั้งการเรียน การงาน และการดำรงชีวิต การส่งเสริมให้เด็กมีวินัยในตนเอง นั้นช่วยให้เด็กมีพฤติกรรมที่ เหมาะสม การมีวินัยในตนเองต่อการศึกษาไทย จึงเป็นปัจจัยสำคัญใน การพัฒนาอุปนิสัยของเด็กและ ความมีวินัยในตนเอง จะเป็นพื้นฐานของบุคคลในการควบคุมตนเอง ให้มีวินัยทางสังคมต่อไป ³

การจะพัฒนาคนให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก เพราะเด็กจะต้อง เติบโต เป็นผู้ใหญ่และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมต่อไป จากสภาพการณ์ทางสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างรวดเร็วมีผลทำให้การศึกษาต้องพัฒนาและ เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย รัฐบาลโดย กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดนโยบาย การปฏิรูปการศึกษาของ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่ง จุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์การแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการ เรียนรู้ให้เกิดขึ้น ให้ถึงจุดหมายสูงสุดที่กำหนดไว้ คือ เพื่อให้ประชาชนมีศักยภาพในการ พัฒนาตนเอง ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และพัฒนาประเทศให้สามารถอยู่ในสังคมโลกได้อย่างมีความสุข ๔ การ จัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ

หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้สมรรถนะ สำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ของผู้เรียน เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนในการ พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติตามเป้าหมาย หลักสูตรผู้สอนพยายามคัดสรรกระบวนการเรียนรู้จัดการ เรียนรู้โดยช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านสาระที่ กำหนดไว้ในหลักสูตร ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้รวมทั้ง ปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์พัฒนา ทักษะต่างๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญให้ผู้เรียน ⁴

บรรลุตามเป้าหมาย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับ ที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ หมวดที่ ๔ มาตรา ๒๒ การจัดการศึกษาต้องยึดหลัก ว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเอง กับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และ สังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของ สังคมไทย รวมทั้งความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการ

³ สุชี ดิสงคราม, “สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการเทคโนโลยีและนวัตกรรมทาง การศึกษา ในโรงเรียนขยาย โอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๑๐”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, (คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

⁴ สุชา จันทระ, “เด็กกับการสร้างระเบียบวินัย”, วารสารแนะแนว, ปีที่ ๒ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๑๑):

ประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญา ความรู้ และภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง การจัดการศึกษาตาม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตร สถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญ ของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึง ประสงค์ และสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน แล้วจึงพิจารณา ออกแบบการจัดการเรียนรู้ โดย เลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ / แหล่งเรียนรู้ การวัดและ ประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้ พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด⁵

การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม การอยู่ ร่วมกัน ในสังคมไทยและ สังคมโลกอย่างสันติสุข การเป็นพลเมืองดี ศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา การเห็นคุณค่าของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ความรักชาติ และภูมิใจในความเป็นไทยสภาพปัญหา การจัดการ เรียนการสอนของกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พบว่าครูผู้สอนเป็นผู้มี บทบาทสำคัญ อย่างยิ่ง จึงต้องรู้จักนำวิธีการสอน หรือเทคนิคการสอนที่หลากหลายมาใช้ในการเรียน การสอน ในการจัด กระบวนการเรียนรู้ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และจะต้องรู้วิธีการฝึกผู้เรียนให้มี ทักษะการคิด การจัดการ การเผชิญ สถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ จากผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียน ผลของคะแนนสอบในรายวิชาต่างๆ

ในการสังเกตของผู้วิจัย ในฐานะผู้สอน และจากการสอบถามครูชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ พบว่าเด็กนักเรียนยังมีคะแนนที่ต่ำขาดความ รับผิดชอบในหลายๆด้านด้วยกัน ได้แก่ การเข้าเรียนไม่ ตรงเวลา การนำงานอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนขึ้นมาทำขณะครูสอน ส่งงานไม่ทันภายในเวลาที่ กำหนด ขอบพูดคุยกันเวลาครูสอน การไม่ติดตามงาน และแก้ไขงานให้ถูกต้อง พฤติกรรมเหล่านี้ ส่งผลกระทบต่อนักเรียน ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ไม่ประสบผลสำเร็จในการเรียน และทำให้เกิดปัญหาตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาต่อตนเอง คือ เรียนไม่บรรลุผลสำเร็จตามที่มุ่งหวัง เอาไว้ และยังเป็นปัญหาในครอบครัวอีกด้วย จึงควรปลูกฝังและ สนับสนุนให้นักเรียนมีความ รับผิดชอบต่อสูงขึ้น ในการทดลองวิจัยเห็นว่าหลักธรรมทางพุทธศาสนา สามารถนำมาจัดการเรียนรู้ ด้วยการพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ จำนวน ๕ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านสาระการเรียนรู้ ๒. ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ๓. ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ ๔. ด้าน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ๕. ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจประสงค์ที่จะศึกษาการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ ในวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ เพื่อศึกษาแนว

⁵ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๒, ความสัมพันธ์ของการพัฒนาคุณภาพ ผู้เรียนตาม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.kannarat.ac.th, [๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๑].

ทางการขยายพัฒนาแรงจูงใจในการเรียนของนักเรียน ให้มีการพัฒนาในการเรียนมากขึ้น และประสบผลสำเร็จในชีวิต ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ในวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอูมตาบ จังหวัดนครสวรรค์

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ ในวิชาพระพุทธศาสนาของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอูมตาบ จังหวัดนครสวรรค์ ก่อนเรียนและหลังเรียน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ กระบวนการเรียนรู้ในวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอูมตาบ จังหวัดนครสวรรค์ เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ในวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอูมตาบ จังหวัดนครสวรรค์ ก่อนเรียนและหลังเรียนเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอูมตาบ จังหวัดนครสวรรค์ จำนวนทั้งหมด ๖๓ คน

๒) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ห้อง ๒/๑ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอูมตาบ จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๓๐ คน ได้มาโดย วิธีการเลือกแบบเจาะจง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา พัฒนาผลสัมฤทธิ์และเปรียบเทียบทางการเรียน รายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ห้อง ๒/๑ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอูมตาบ จังหวัดนครสวรรค์

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ภาคการศึกษาที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านสถานที่เพื่อทำการทดลองในการวิจัย คือ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอูมตาบ จังหวัดนครสวรรค์

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑) ตัวแปรต้น (Independent Variable) ได้แก่ พัฒนาการการเรียนรู้ในรายวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอูมตาบ

ชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ แล้วนำไปจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน ๔ หน่วยการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท ๔ คือ

- (๑) ขั้นกำหนดปัญหาตามหลักฉันทะ คือ ความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้
- (๒) ขั้นวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาตามหลักวิริยะ คือ ความขยันหมั่นเพียรในการจัดการเรียนรู้
- (๓) ขั้นแก้ปัญหาตามหลักจิตใจ คือ ความแน่วแน่ มีใจจดจ่อในการจัดการเรียนรู้
- (๔) ขั้นกำหนดวิธีการแก้ปัญหาและสรุปตามหลักวิมังสา คือ ไตร่ตรองพิจารณาในการจัดการเรียนรู้

๒) ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ ผลเปรียบเทียบทางการเรียนในรายวิชาพระพุทธศาสนา ก่อนและหลังเรียนในรายวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งผลเปรียบเทียบทางการเรียนนี้ได้จากการทำแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนที่ผู้วิจัยได้ออกแบบทดสอบ ทั้งหมดจำนวน ๓๐ ข้อ แล้วนำผลที่ได้จากการทำแบบทดสอบทั้งก่อนเรียนและหลังเรียนไปเปรียบเทียบ กัน

๑.๕ สมมติฐานของการวิจัย

ผลเปรียบเทียบทางการเรียนของนักเรียนจากการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ในวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

การพัฒนา หมายถึง องค์ความรู้ที่เกิดจากการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ วิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ ที่นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือจากการฝึกหัด รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้เรียน การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้น หรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดีก็ไม่เรียกว่าการพัฒนาตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Development” แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่ละเล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นต่างๆ ไปสู่ลำดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมไปกว่าเดิม

ผลสัมฤทธิ์ หมายถึง ความสามารถหรือผลสำเร็จที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์เรียนรู้ทางด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย และยังได้จำแนกผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ตามลักษณะของวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนที่แตกต่างกัน

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกื้อกูลให้เกิดองค์ความรู้แก่ผู้เรียน ที่มีผลจากการเปลี่ยนสภาพทางสังคมโดยรวม เพื่อปรับเปลี่ยนให้มีการเรียนรู้ที่ดีขึ้นแก่สังคมทุก ๆ ด้าน

วิชาพระพุทธศาสนา หมายถึง รายวิชาที่บรรจุในหลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ตามหลักสูตร แกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ สำหรับกลุ่มผู้เรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

นักเรียน หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ซึ่งมีจำนวน ๒ ห้อง ในโรงเรียนปางสุวรรณค์ ตำบล ปางสุวรรณค์ อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

โรงเรียน หมายถึง สถานที่การศึกษา คือ โรงเรียนปางสุวรรณค์ ตำบลปางสุวรรณค์ อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์เขต ๒

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๗.๑ ได้ทราบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสุวรรณค์ ตำบลปางสุวรรณค์ อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

๑.๗.๒ ได้ทราบเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท ๔ ในวิชาพระพุทธศาสนาของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสุวรรณค์ ตำบลปางสุวรรณค์ อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ก่อนเรียนและหลังเรียน

๗.๓ โรงเรียนบ้านปางสุวรรณค์ ตำบลปางสุวรรณค์ อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ มีผลงานการพัฒนาผลสัมฤทธิ์เป็นความสำเร็จในด้านการเรียนการสอน

บทที่ ๒

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ในครั้งนี้ผู้วิจัย ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการดำเนินงานวิจัยโดยได้เรียงลำดับเนื้อหา ดังนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

๒.๑.๑ แนวคิดพุทธวิธีการสอน

๒.๑.๒ พุทธวิธีการสร้างแรงจูงใจ

๒.๑.๓ วิธีการใช้วาจาเพื่อการจูงใจในพุทธวิธีการสอน

๒.๑.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

๒.๒ การจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑

๒.๓ หลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๖๑

๒.๔ ความเป็นมาของวิชาพระพุทธศาสนา

๒.๕ ประวัติโรงเรียนบ้านปางสวรรค์

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

๒.๑.๑ แนวคิดพุทธวิธีการสอน

เมื่อนำยกแล้วผลงานและพระจริยาของพระพุทธเจ้ามาพิจารณาแล้ว จะมองเห็นแนวทางการบำเพ็ญพุทธกิจที่สำคัญหลายอย่าง เช่น ทรงล้มล้างความเชื่อถือองมงายในเรื่องพิธีกรรมอันเหลวไหลต่างๆ โดยเฉพาะการบูชายัญ ด้วยการสอนย้ำถึงผลเสียหายและความไร้ผลของพิธีกรรมเหล่านั้นที่ ทำให้คนเห็นแก่ตัว แล้วกลับทรงสอนย้ำหลักการให้ทาน เสียสละ สงเคราะห์ในสังคม ยกเลิกระบบความเชื่อถือระบบวรรณะ ตั้งคณะสงฆ์รับคนทุกวรรณะให้เข้าสู่ความเสมอภาคกันซึ่งเป็นเรื่องน่าศึกษาว่าพระพุทธองค์ทรงทำอะไร ทรงให้สิทธิแก่สตรีที่จะได้รับประโยชน์จากพุทธธรรม ทรงสั่งสอนพุทธธรรมด้วยภาษาสามัญที่ประชาชนใช้ ° ทรงปฏิเสธโดยสิ้นเชิงที่จะทำเวลาให้สูญเสียไป

° ดูรายละเอียดใน. วินย. มหา. (บาลี) ๗/ ๑๘๑/ ๗๐.

กับการถกเถียงปัญหาที่เกี่ยวกับการแก่งความจริงทางปรัชญา สิ่งที่อยู่ด้วยคำพูดทรงแนะนำด้วยคำพูด สิ่งที่อยู่ด้วยการเห็น ทรงให้เขาดู ทรงสอนพุทธธรรมโดยปริยายต่างๆ เป็นอันมาก มีคำสอนหลายระดับ ทั้งสำหรับผู้ครองเรือน ผู้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ผู้สละเรือนแล้ว ทั้งคำสอนเพื่อประโยชน์ทางวัตถุ และเพื่อประโยชน์ลึกซึ้งทางจิตใจ ซึ่งหากมิใช่มหาบุรุษแล้วการกระทำอย่างนี้จะเกิดขึ้นมิได้เลย ^๒

การสอนนั้นการเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญมากอย่างหนึ่งการเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วยให้การสอนสำเร็จผลดีเป็นอย่างมากอย่างน้อยก็เป็นเครื่องดึงความสนใจ และนำเข้าสู่เนื้อหาได้พระพุทธเจ้ามีวิธีเริ่มต้นที่น่าสนใจมาก โดยปกติพระองค์จะไม่ทรงเริ่มสอนด้วยการเข้าสู่เนื้อธรรมทีเดียว แต่จะทรงเริ่มสนทนากับผู้ทรงพบหรือผู้มาเข้าเฝ้าด้วยเรื่องที่เขาู้เข้าใจดี หรือสนใจอยู่ เช่น พบพราหมณ์ก็สนทนาเรื่องไตรเพท หรือเรื่องธรรมของพราหมณ์ เมื่อทรงสนทนากับความซำ้ ก็ทรงเริ่มต้นวิธีฝึกซำ้ พบชาวนักก็สนทนาเรื่องทำนา บางทีทรงจีจู้ดสนใจ หรือเหมือน สะกิดให้สะดุ้งเป็นการปลุกเร้าความสนใจ เช่น เมื่อเทศน์โปรดชฎิลผู้บูชาไฟ ทรงเริ่มต้นด้วยคำว่า “อะไรร้อนลูกเป็นไฟไปหมดแล้ว” ต่อจากนั้นจึงถามและอธิบายต่อไปว่าอะไรร้อน อะไรลูกเป็นไฟ นำเข้าสู่ธรรมะ บางทีก็ใช้เรื่องที่เขาสนใจหรือที่เขาู้นั่นเอง เป็นข้อสนทนาไปโดยตลอดแต่แทรกความหมายทางธรรมเข้าไว้ ^๓

วิธีการตอบปัญหา การสนทนา การชี้แนะ การสร้างแรงจูงใจ การสร้างกำลังใจ และการอบรมสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามีหลายแบบอย่าง ดังตัวอย่างจากหนังสือพุทธวิธีในการสอน ของท่าน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ^๔ พอสรุปได้ดังนี้แบบสาักจฉา หรือแบบสนทนา ทรงใช้กับผู้ที่ยังไม่เลื่อมใสศรัทธา ยังไม่รู้ไม่เข้าใจหลักธรรม พระพุทธเจ้าจะทรงเป็นผู้ถามนำเข้าสู่ความเข้าใจธรรม และทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน แบบบรรยาย ทรงใช้แสดงธรรมประจำวัน ที่มีผู้ฟังเป็นจำนวนมากซึ่งเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว และทุกคนจะรู้สึกรู้ว่าพระพุทธองค์ตรัสกับตนโดยเฉพาะซึ่งเป็นความมหัศจรรย์อย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า แบบตอบปัญหา มีทั้งผู้สงสัยในข้อธรรม ถามเพราะต้องการรู้คำสอน ถามเพื่อเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน ผู้ที่จะมาลองภูมิ มาข่มมาปราบให้จนหรือให้ได้รับความอับอาย ในการตอบพระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหา และใช้วิธีตอบให้เหมาะสมกัน พร้อมทั้งให้คำนึ่งถึงเหตุแห่งปัญหาด้วยแบบวางกฎข้อบังคับ เมื่อมีเหตุภิกษุกระทำผิด จนมีผู้นำความกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์จะเรียกประชุมสงฆ์ตรัสสอบสวนหาความจริง พร้อมทั้งตำหนิชี้โทษในการทำความผิดและประโยชน์ในการทำให้ถูกต้อง

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖ กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘, หน้า ๗-๘

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธวิธีในการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๔๑. ๕ ส. ข. (ไทย) ๑๗/๑๔๗/๒๑๖.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖-๕๐.

และทรงแสดงธรรม กถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้น แล้วทรงบัญญัติสาธยาย ตรัสให้สงฆ์ทราบถึง วัตถุประสงค์ โดยความเห็นพร้อมกันของสงฆ์ ในท่ามกลางสงฆ์ และโดยรับทราบร่วมกันของสงฆ์

ในบางคราวพระองค์ทรงรอคอยให้อิทธิยของพระสาวกบางท่านแก่กล้าพอเสียก่อนแล้ว จึงทรงแสดงธรรม จะเรียกว่าทรงรอคอยความพร้อมก็ได้ เช่น ที่ทรงรอคอยอิทธิยของพระวัคคิเป็น เวลาหลายเดือนเพียงเพื่อจะตรัสพระวาจาว่า “ดูก่อนวัคคิ จะมีประโยชน์อะไรด้วยร่าง กายที่เปื่อยเน่าซึ่งเธอตามคูดุ วักคิ! ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม”^๕ เพราะฉะนั้นจึง เห็นได้ว่าด้วยวิธีอันชาญฉลาดและมีประโยชน์แก่ผู้ฟังนี้เอง จึงทรงสามารถตั้งพุทธศาสนาจักรขึ้น ท่ามกลางศาสดาเจ้าลัทธิทั้งหลายในสมัยนั้นซึ่งล้วนแต่ต่อต้านเป็นปฏิปักษ์ต่อคำสอนของพระองค์ เสมือนดอกบัวโผล่ขึ้นท่ามกลางหนองและโคลนตม

๒.๑.๒ พุทธวิธีการสร้างแรงจูงใจ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้พยายามศึกษาวิธีการต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการดึงคนเข้าหา พุทธธรรม เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับหลักจิตวิทยา “เรื่องแรงจูงใจ” ในวิทยาการสมัยปัจจุบันซึ่งพอจะ ยกตัวอย่างบางส่วนที่รวบรวมจากพระไตรปิฎกได้ดังนี้

๑. **พุทธวิธีสร้างแรงจูงใจให้กับปัญจวัคคีย์** ปัญจวัคคีย์ได้เกิดความรู้สึกไม่พอใจที่เห็น พระพุทธองค์ทรงกลับมาเสวยอาหารอีก จึงพากันหนีมาอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันเมื่อพระพุทธองค์ ตรัสรู้แล้ว ด้วยพระมหากรุณาจึงเสด็จมาแสดงธรรม ให้กับปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ปัญจวัคคีย์ เห็น พระพุทธเจ้าเสด็จมาแต่ไกล ก็นัดหมายกันไม่ให้ลุกต้อนรับ ไม่ให้ทำการอภิวัตต์ให้ปูอาสนะไว้ ถ้า ทรงประสงค์จะนั่งก็นั่ง แต่ถ้าไม่ทรงประสงค์ก็แล้วไป แต่ครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จมาถึงต่างก็ลืมกตีกา ที่ตั้งกันไว้ พากันลุกขึ้นรับและอภิวัตทราบไหว และนำน้ำล้างพระบาทตั้งรองพระบาท ผ้าเช็ดพระ บาทมาคอยปฏิบัติ พระพุทธเจ้าได้เสด็จประทับบนอาสนะ ทรงล้างพระบาทแล้วพวกภิกษุปัญจวัคคีย์ ก็พากันเรียกพระองค์ด้วยถ้อยคำดีเสมอ คือเรียกพระองค์ว่าอาวุโส พระพุทธเจ้าทรงตรัสห้าม และได้ ตรัสว่า ตถาคตมาก็เพื่อจะแสดงอมตธรรมให้ท่านทั้งหลายฟัง เมื่อท่านทั้งหลายตั้งใจฟังและปฏิบัติ โดยชอบก็จะเป็นความรู้จนเข้าถึงที่สุดแห่งทุกข์ได้ ภิกษุปัญจวัคคีย์กราบทูลคัดค้าน ว่า เมื่อทรง บำเพ็ญทุกริกิริยายังไม่ได้ตรัสรู้ เมื่อทรงเลิกเสียจะตรัสรู้ได้อย่างไร พระพุทธเจ้าก็ยังตรัสยืนยันเช่นนั้น และภิกษุปัญจวัคคีย์ก็คัดค้านเช่นนั้นถึง ๓ ครั้ง พระพุทธองค์จึงทรงสร้างแรง จูงใจโดยตรัสให้ระลึกว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอยังจำได้หรือว่าถ้อยคำเช่นนี้เราได้เคยพูดแล้วในปางก่อนแต่กาลนี้”^๖

พวกภิกษุปัญจวัคคีย์ก็ระลึกได้ว่า พระองค์ไม่เคยตรัสวาจาเช่นนี้ จึงได้ยินยอมเพื่อฟังธรรม พระ พุทธเจ้าเมื่อทรงเห็นว่าพวกภิกษุปัญจวัคคีย์มีความพร้อมตั้งใจที่จะฟังธรรมของพระองค์แล้ว จึง ได้ทรงแสดง ปฐมเทศนา^๗ เป็นครั้งแรกที่ทรงแสดงธรรมมีผู้ฟังแค่ ๕ คนเท่านั้นจะเห็นได้ว่าตอนแรก ภิกษุปัญจวัคคีย์ไม่มีความมั่นใจในพระพุทธองค์ โดยการแสดงอากัปกริยาต่างๆ ในการต้อนรับ เมื่อ พระพุทธองค์จะแสดงธรรม แม้ว่าพระพุทธองค์จะตรัสยืนยันถึง ๓ ครั้งแล้วก็ตาม ภิกษุปัญจวัคคีย์ก็ คัดค้านทั้ง ๓ ครั้ง แต่เมื่อพระองค์ตรัสว่า แต่ก่อนนี้เราเคยตรัสวาจาเช่นนี้หรือไม่ เป็นการกระตุก

^๕ ดูรายละเอียดใน. ส. ข. (ไทย) ๑๗/๑๔๗/๒๑๖.

^๖ ดูรายละเอียดใน. วินย. มหา. (ไทย) ๔/๑๒/๔๓.

^๗ ดูรายละเอียดใน วินย. มหา. (ไทย) ๔/๑๗-๒๓/๑๓-๑๗.

เตือนใจสร้างแรงจูงใจให้เกิดความพร้อมในการที่จะเรียนรู้ ถึงแม้จะไม่มั่นใจในตอนแรก แต่ความศรัทธาและความนับถือในพระพุทธองค์ยังคงอยู่สังเกตได้ในขณะให้การต้อนรับ เกิดการทำผิดข้อตกลงที่นัดหมายกันไว้ พระพุทธองค์ทรงใช้ความนับถือและความเชื่อถือว่าปัญจวัคคีย์ได้ประสบพบเห็นเมื่อครั้งยังอยู่กับพระองค์มาสร้างแรงจูงใจจึงเป็นสาเหตุให้การแสดงปฐมเทศนา ประสบความสำเร็จ หนุมานล่องจักรพระพุทธานจนถึงทุกวันนี้ พระพุทธองค์ทรงใช้บุคลิก ภาพของพระองค์เองเป็นตัวสร้างแรงจูงใจ

๒. พุทธวิธีสร้างแรงจูงใจให้กับยสะกุลบุตรกับครอบครัวและสหาย ^{๘๘} ยสะเป็นบุตร

เศรษฐีในกรุงพาราณสี มารดาบิดาหวงแหนรักษาเป็นอย่างดี จนถึงสร้างปราสาทให้อยู่ใน ๓ ฤดู คินวันหนึ่งยสะกุลบุตรนั้นได้รับความบำเรอให้เป็นสุขด้วยดนตรีต่างๆ บนปราสาทที่มีแต่สตรีล้วน ได้หลับไปก่อน สตรีทั้งหลายผู้บำเรอหลับภายหลัง แต่ยสะกุลบุตรได้ตื่นขึ้นก่อนและได้เห็นอาการต่างๆ ของสตรีผู้นอนหลับ ประจวบดังฉากศพ ก็เกิดความเบื่อหน่ายจนถึงอุทานขึ้นว่า ที่นี่วุ่นวายหนอ ที่นี่ขัดข้องหนอ แล้วก็ลงจากปราสาทเดินไปออกประตูเมืองพาราณสีตรงไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แล้วก็เดินบ่นไปอย่างนั้น ในขณะนั้นพระพุทธเจ้ากำลังเสด็จเดินจงกรมอยู่ ทรงได้ยินเสียงยสะกุลบุตรบ่นไปอย่างนั้น ตรัสขึ้นว่า “ที่นี่ไม่ขัดข้อง ที่นี่ไม่วุ่นวาย” ยสะกุลบุตรได้ฟังก็มีความยินดีว่า ที่นี่ไม่ขัดข้องไม่วุ่นวายกันลง พระพุทธเจ้าก็ตรัส **อนุปพุทฺธิกา** และอริยสัจ ๔ จบแล้ว ยสะกุลบุตรก็เกิดดวงตาเห็นธรรมในการสร้างแรงจูงใจให้กับยสะกุลบุตรที่กำลังเบื่อหน่ายจากการเห็นภาพจุปาชาผิติดของหญิงบริวารทั้งหลาย ขณะที่ตัวเองกำลังเบื่อหน่ายสุดๆ อยู่นั้นก็ไม่ว่าจะจัดการกับตัวเองอย่างไร พระพุทธองค์ทรงใช้ คำพูดนำก่อน คือ ที่นี่ไม่วุ่นวาย ที่นี่ไม่ขัดข้อง มาเถิดยสะ นั่งลงเราจะแสดงธรรมแก่เธอ ทำให้ยสะกุลบุตรเห็นทางมีความร่าเริงบันเทิงใจ ^{๘๙} เมื่อพร้อมแล้วพระองค์จึงแสดง **อนุปพุทฺธิกา** ในการสร้างความพร้อมเพื่อจูงใจเข้าหาอริยสัจ ๔ ตลอดจนบิดามารดาภรรยาเก่าและสหายของยสะกุลบุตรอีก ๕๕ คน จนทุกคนดวงตาเห็นธรรม เป็นผลให้เกิด พระอรหันต์เพิ่มขึ้นอีก ๕๕ องค์ และอุบาสก อุบาสิกาเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในพระพุทธศาสนา ซึ่งจะอธิบายอนุปพุทฺธิกาในตอนสรุปท้ายบทต่อไป พระพุทธองค์ทรงใช้คำตรัสในการสร้างความพร้อมก่อนแล้วจึงทรงใช้อนุปพุทฺธิกาเป็นตัวสร้างแรงจูงใจ ต่อยสะและญาติพร้อมทั้งสหายทั้งหลาย

๓. พุทธวิธีสร้างแรงจูงใจให้กับภททวัคคีย์ ^{๙๐} ขณะพระพุทธเจ้าเสด็จไปตำบลอุรุเวลา ได้แวะพัก ณ โคนต้นไม้ข้างทางในป่าแห่งหนึ่ง ได้ทรงพบกับ ภททวัคคีย์กุมาร มีจำนวน ๓๐ คน ซึ่งมาเที่ยวเล่นกันพร้อมภรรยาของตน แต่สหายคนหนึ่งไม่มีภรรยา ก็นำเอาหญิงโสเภณีมา เมื่อเปลอหญิงโสเภณีก็ลักเอาห่อเครื่องประดับหนีไป พวกเขายึดตามหา ได้เห็นพระพุทธเจ้าประทับนั่งอยู่ ณ โคนไม้ต้นหนึ่งจึงเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า และได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า เห็นหญิงบ้างไหม พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงย้อนถามว่า พวกเธอจะต้องการอะไรกับผู้หญิง เล่า การแสวงหาผู้หญิงหรือแสวงหาตนนั้นอย่างไหนเป็นความดีของพวกเขา ภททวัคคีย์จึงตอบว่าการแสวงหาตนเป็นความดีของพวกเขาข้าพเจ้า พระพุทธองค์จึงตรัสให้นั่งลง แล้วแสดงธรรม **อนุปพุทฺธิกา** แก่พวกเขา เมื่อพระองค์ทราบว่าเขา

^{๘๘} ดูรายละเอียดใน วินย. มหา. (ไทย) ๔/๒๕-๓๑/๖๒-๗๑.

^{๘๙} ดูรายละเอียดใน วินย. มหา. (ไทย) ๔/๒๕/๖๓.

^{๙๐} ดูรายละเอียดใน วินย. มหา. (ไทย) ๔/๒๕/๖๓.

มีจิตสงบ มีจิตอ่อน มีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้ว จึงทรงแสดงอริยสัจ ๔ คือ ภัททวัคคีย์ได้ดวงตาเห็นธรรม สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาสิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา ได้เกิดแก่พวกเขาในการจงใจแก่ภัททวัคคีย์นี้พระพุทธเจ้าทรงใช้คำถามที่กระตุกใจก่อน คือ การตามหาผู้หญิงหรือการตามหาตัวเองอย่างไหนดีกว่ากัน เพราะทุกคนกำลังวุ่นวายอยู่กับการตามหาหญิงโสเภณีที่เอาห่อเครื่องประดับไป จิตใจจึงยังไม่พร้อม เมื่อพระพุทธองค์ถามจึงทำให้ลูกคิด และตอบว่าการตามหาตัวเองดีกว่า เมื่อเห็นว่าพร้อมแล้วพระพุทธองค์จึงชวนให้นั่งลง และได้สร้างแรงจูงใจครั้งที่สองโดยตรัสแสดงอนุปพพิกขา ต่อด้วยอริยสัจ ๔ จนภัททวัคคีย์ทั้งหมดดวงตาเห็นธรรม และทูลขออุปสมบท พระพุทธองค์ทรงใช้คำพูดกระตุกใจก่อนเมื่อพร้อมแล้วจึงทรงใช้อนุปพพิกขา สร้างแรงจูงใจแก่ภัททวัคคีย์

๔. พุทธวิธีสร้างแรงจูงใจให้กับชฎิล ๓ พี่น้องและบริวาร ^{๑๑} พระบรมศาสดาได้เสด็จจาริกจากป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม มุ่งจะเสด็จไปโปรดชฎิล ๑,๐๐๐ คนมีหัวหน้าอยู่ ๓ คน ชื่อ อุรุเวลกัสสปะมีบริวาร ๕๐๐ คน ตั้งสำนักอยู่ตำบลหนึ่ง น้องคนที่สองมีชื่อว่า นที กัสสปะ มีบริวาร ๓๐๐ คน น้องคนสุดท้ายชื่อว่า คยากัสสปะ มีบริวาร ๒๐๐ คน พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปยังสำนักของอุรุเวลกัสสปะก่อนอุรุเวลกัสสปะนั้นสำคัญตนว่าเป็นพระอรหันต์ จึงเป็นบุคคลที่มีทิฐิสูงมาก ^{๑๒}

พระพุทธองค์จึงทรงใช้อธิปาทิหารีย์ คือแสดงฤทธิ์ต่างๆ อาเทศนาปาฏิหารีย์ แสดงวิธีดักใจต่างๆ ในการเตรียมความพร้อมเพื่อที่จะสร้างแรงจูงใจ จนอุรุเวลกัสสปะคลายจากความสำคัญผิดนั้น และทูลขออุปสมบท พระพุทธเจ้าก็ตรัสให้ไปบอกบริวารเสียก่อน เมื่อบอกบริวารๆ เห็นชอบด้วย จึงพร้อมกันนำเครื่องสำหรับชฎิลบริวารลอยทิ้งน้ำจนหมด แล้วทูลขออุปสมบท พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ฝ่ายนทีกัสสปะและคยากัสสปะ เห็นบริวารของพี่ชายและบริวารลอยน้ำมาคิดว่าเกิดอันตรายแก่พี่และคณะก็ตามกันมา เห็นพี่และคณะอุปสมบทเป็นพระ ภิกษุ ก็พากันลอยบริวารชฎิลของตนทูลขออุปสมบท พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต จึงเป็นอันว่าชฎิลรวม ๑,๐๐๐ คน ได้อุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา การสร้างแรงจูงใจให้กับชฎิล ๓ พี่น้อง พระพุทธเจ้าทรงเริ่มต้นที่อุรุเวลกัสสปะก่อน จะเห็นได้ว่าอุรุเวลกัสสปะเป็นพี่ใหญ่สุด มีบริวารมากที่สุด เป็นผู้นำในหมู่ชฎิล และมีทิฐิสูงมากอย่างแรงกล้า เพราะสำคัญตนว่าเป็นพระอรหันต์ และเข้าใจว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้เป็นพระอรหันต์ พระพุทธเจ้าทรงสร้างแรงจูงใจด้วยปาฏิหารีย์ ๓ โดยเริ่มที่อธิปาทิหารีย์ การแสดงฤทธิ์ให้เป็นอัศจรรย์ และอาเทศนาปาฏิหารีย์ การท่ายใจต่างๆ จนอุรุเวลกัสสปะหมดทิฐิมานะทูลขออุปสมบทเป็นเหตุให้น้องทั้งสองและบริวารทั้งหมดขออุปสมบทตาม เมื่อเตรียมการขั้นแรกเสร็จแล้ว พระพุทธเจ้าจึงใช้ อนุศาสนีปาฏิหารีย์ คำสอนที่เป็นจริงสอนให้เห็นจริง นำไปปฏิบัติได้ผลสมจริง เป็นอัศจรรย์ พระพุทธเจ้าทรงนำพระ ภิกษุสงฆ์คณะใหม่ทั้งพันรูป เสด็จไปยังตำบล คยาสี่สะและ ณ ตำบลนี้ พระองค์ได้ทรงแสดง อาทิตตปริยายสูตร พระองค์ทรงเริ่มพระสูตรด้วยพระดำรัสว่า **สพฺพภิกขเว อาทิตฺตํ** แปลว่าภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวงล้วนเป็นไฟหมดแล้ว ชฎิลทั้งหลายเป็นผู้บูชาไฟ มีชีวิตเกี่ยวข้องกับไฟมาโดยตลอด ประสพ การณ์ และความคิดคำนึงต่างๆ ก็พัวพันอยู่กับเรื่องบูชาไฟ แม้

^{๑๑} ดุราละเยียดใน วินย. มหา. (ไทย) ๔/๓๗-๕๔/๘๗-๑๐๔.

^{๑๒} ดุราละเยียดใน วินย. มหา. (ไทย) ๔/๓๗-๕๑/๔๕-๖๐

เลิกบูชาไฟแล้ว เรื่องพิธีกรรม กิจวัตร ที่เกี่ยวกับไฟก็ยังคงอยู่ในความทรงจำ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสเรื่องเกี่ยวกับไฟ ที่ลูกไหม้เผาผลาญ ก็เป็นที่สนใจ เป็นการสร้างแรงจูงใจขุณฺโณให้เพลินคิดไปตามกระแสธรรมชาติได้ง่าย ผลจากการเทศนาพระสูตรนี้ทำให้เกิดพระอรหันต์ขึ้นในโลกอีก ๑,๐๐๐ องค์ พระพุทธองค์ทรงใช้ปาฏิหาริย์ ๓ และการตรัสเรื่องไฟเป็นตัวสร้างแรงจูงใจกับขุณฺโณทั้งหมด

๕. พุทธวิธีการสร้างแรงจูงใจให้กับพระเจ้าพิมพิสารและบริวาร ๑๒ นหุต ^{๑๓}

พระพุทธเจ้าได้เสด็จมุ่งสู่กรุงราชคฤห์ เพื่อทรงเปลื้องปณฺณญาที่ทรงให้ไว้แก่พระเจ้าพิมพิสาร อีกอย่างหนึ่ง เพื่อทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนาในที่เจริญก่อน พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยพราหมณ์คหบดีชาวมคธ ๑๒ นหุต ^{๑๔} เสด็จเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ครั้นถึงจึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ส่วนพราหมณ์คหบดีชาวมคธ ๑๒ นหุต บางพวกถวายบังคมพระพุทธเจ้า บางพวกได้ทูลปราศรัยกับพระพุทธเจ้า บางพวกยกมือไหว้ไปทางพระพุทธเจ้าบางพวกประกาศชื่อและตระกูล บางพวกนั่งนิ่งอยู่ พราหมณ์และคหบดีชาวมคธ ๑๒ นหุตนั้นได้มีความสงสัยว่า ท่านใดระหว่างองค์สมเด็จพระพุทธเจ้ากับอูเรลกัสสปะใครเป็นอาจารย์ใคร พระพุทธองค์จึงลบความสงสัยนั้นโดยตรัสถามอูเรลกัสสปะ ว่าเหตุใดจึงเลิกบูชาไฟ อูเรลกัสสปะ จึงบอกสาเหตุทั้งหมดแล้วเข้ามาแสดงความเคารพพระพุทธเจ้าพร้อมกับประกาศว่าพระพุทธองค์เป็นพระศาสดาของท่าน และท่านเป็นศิษย์ของพระพุทธเจ้า พราหมณ์คหบดีชาวมคธทั้งหมดจึงเข้าใจ พระพุทธเจ้าจึง **ทรงแสดงอนุปพพิกขา** ก่อน เมื่อทรงทราบว่า พวกเขามีจิตสงบมีจิตอ่อนมีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้ว จึงทรงแสดงพระธรรมเทศนาคืออริยสัจ ๔ พราหมณ์คหบดีชาวมคธ ๑๑ นหุต ซึ่งมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นประมุข ได้ดวงตาเห็นธรรม พราหมณ์คหบดีอีก ๑ นหุต แสดงตนเป็นอุบาสก

การสร้างความรู้สึกร่วมให้เกิดขึ้นกับพระเจ้าพิมพิสารและบริวารทั้ง ๑๒ นหุตนั้น พระพุทธองค์ทรงอาศัยพระอูเรลกัสสปะ เพราะก่อนที่พระอูเรลกัสสปะจะมาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา นั้น ได้เป็นอาจารย์และเจ้าสำนักที่ใหญ่มากแห่งหนึ่งในแคว้นมคธ มีผู้นับถือมาก มีบริวารมาก พราหมณ์และคหบดีทั้ง ๑๒ นหุต จึงมีความลังเลสงสัยว่าระหว่างพระพุทธเจ้า ^{๑๕} กับพระอูเรลกัสสปะ ใครเป็นศาสดาของใคร เมื่อพระพุทธเจ้าถามพระอูเรลกัสสปะ และอูเรลกัสสปะได้ทูลตอบพร้อมทั้งแสดงความเคารพ และประกาศตนเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ทำให้พราหมณ์คหบดีชาวมคธทั้งหมดคลายความเคลือบแคลงสงสัย และเกิดแรงจูงใจมีความศรัทธาในพระพุทธเจ้ามากขึ้น เพราะขนาดศาสดาใหญ่อย่างพระอูเรลกัสสปะยังเป็นสาวก จิตใจจึงพร้อมที่จะฟังธรรมที่พระพุทธเจ้าจะแสดงต่อไป คือ อนุปพพิกขา ผลของการแสดงธรรมครั้งนี้ทำให้พระเจ้า พิมพิสารสมปณฺณญา ๕ อย่าง และพราหมณ์คหบดีได้ดวงตาเห็นธรรมถึง ๑๑ นหุต และอีก ๑ นหุต ได้ประกาศตนเป็นอุบาสก การสร้างแรงจูงใจครั้งนี้พระพุทธองค์ทรงใช้อูเรลกัสสปะเป็นตัวสร้างแรงจูงใจ

^{๑๓} ดูรายละเอียดใน วินย. มหา. (บาลี) ๔/๖๔/๕๖-๖๓.

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๙๖.

^{๑๕} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), **๔๕ พรรษาของพระพุทธเจ้า (ฉบับรวมเล่ม)**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๔๙

๖. พุทธวิธีสร้างแรงจูงใจให้กับอุปติสสมานพและโกลิตะมานพ ^{๑๖} ที่ใกล้กรุง ราชคฤห์ มีหมู่บ้านพราหมณ์อยู่ ๒ หมู่ หัวหน้าหมู่บ้านนั้นได้เป็นสหายสืบทอดกันมาช้านาน และต่างก็มีบุตรชาย ตั้งชื่อว่า อุปติสสะ และ โกลิตะ ตามชื่อหมู่บ้าน อุปติสสะและโกลิตะเมื่อเติบโตขึ้นต่างก็ได้เล่าเรียนศึกษาจนได้สำเร็จการศึกษาตามลัทธิของตน และได้ไปเที่ยวเตร่ด้วยกันอยู่เสมอ เช่นได้ไปเที่ยวดูมหรสพที่มีอยู่บนยอดเขาเป็นงานประจำปี และก็ได้เคยเบิกบานรื่นเริงหรือเศร้า หรือได้เคยตกรางวัลผู้แสดงไปตามบทบาท ในคราวหนึ่งเกิดสังเวชใจไม่รู้สึกรสสนุกในการดูมหรสพนั้น ยิ่งเห็นคนดูหัวเราะ รื่นเริงสนุกสนาน ก็ยิ่งสังเวชใจนึกว่าอีกไม่ช้าเท่าไรไม่เกินร้อยปีก็จะพากันตายไปหมดสิ้น ก็เลยชวนกันไปบวชเป็นปริพาชกในสำนักของอาจารย์สัทธชัย เมื่อได้ศึกษาลัทธิของอาจารย์สัทธชัยแล้วก็เห็นว่าไม่มีสาระแต่ก็ไม่ว่าจะไปพบใครที่ไหนซึ่งสอนได้ดีกว่า จึงพากันตั้งกติกาไว้ว่า ถ้าใครพบอมตธรรมก่อนก็ให้บอกแก่กัน

ในวันหนึ่ง อุปติสสะได้พบกับท่าน พระอัสสชิ ซึ่งเป็นองค์หนึ่งในภิกษุปัญจวัคคีย์ได้เที่ยวบิณฑบาตอยู่ในกรุงราชคฤห์ เห็นอาการของท่านเป็นที่น่าเลื่อมใส (นี่เป็นการสร้างแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่พระสงฆ์ควรทำให้เกิดมากที่สุด) เกิดความสนใจแต่เห็นว่ายังไม่ใช่เวลาที่จะได้ถามจึงได้เดินตามท่านไป เมื่อท่านบิณฑบาตกลับ ฉันทเสร็จแล้วจึงเป็นโอกาส ก็เรียนถามท่านว่าท่านบวชอุทิศใคร ท่านขอบใจธรรมของใคร ท่านอัสสชิก็ตอบว่าท่านบวชอุทิศพระพุทธเจ้า ซึ่งเสด็จออกผนวชจากศกยสกุล พระองค์เป็นศาสดาของท่าน ท่านขอบใจในธรรมของพระองค์ อุปติสสะก็ขอให้ท่านแสดงธรรมะนั้นให้ฟัง ท่านอัสสชิก็กล่าวตอบว่า ท่านเพิ่งเข้ามาบวช ยังไม่อาจแสดงให้พิสดารกว้างขวาง จะแสดงได้ก็โดยย่อ อุปติสสะก็กล่าว ตอบว่า แสดงพยัญชนะมากแต่ไม่ได้เนื้อความอะไร (เป็นข้อที่สงฆ์ควรตระหนัก เพราะเป็นตัว ลดความสนใจ) ก็ไม่เป็นประโยชน์ ขอให้แสดงแต่โดยใจความ ท่านอัสสชิก็แสดงธรรมะโดยย่อให้ฟัง เป็นพระคาถาว่า

เย ธมมา เหตุปุปภา

เยสํ เหตุํ ตถาคโต

เตสญจ โย นิโรธจ

เอวํ วาที มหาสมโณติ

ธรรมเหล่าใดมีเหตุเป็นแดนเกิด หรือเกิดแต่เหตุ พระตถาคตกล่าวเหตุของธรรมเหล่านั้น และความดับของธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีวาตะอย่างนี้ ^{๑๗}

อุปติสสะ เมื่อได้ฟังก็เกิดธรรมจักขุ คือดวงตาเห็นธรรมว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดมีความดับเป็นธรรมดา ครั้นแล้วอุปติสสะก็ลาท่านไปพบโกลิตะผู้สหาย เพราะได้ระลึกถึงสัญญาที่ได้ทำกันไว้ ว่าใครพบอมตธรรมก่อนจงบอกแก่กัน เมื่อพบโกลิตะก็ได้กล่าวธรรมะนี้ให้โกลิตะฟัง โกลิตะเมื่อได้ฟังแล้วก็เกิดดวงตาเห็นธรรมเช่นเดียวกัน แล้วก็พากันไปหาสัทธชัยผู้เป็นอาจารย์ เล่าเรื่องให้ฟังแล้วกล่าวชักชวนอาจารย์ให้อาจารย์ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า สัทธชัยผู้เป็นอาจารย์ก็ไม่ยอม เพราะมีมานะว่าเป็นอาจารย์เจ้าลัทธิอยู่แล้ว อุปติสสะและโกลิตะก็ลาอาจารย์ พาเอามาณพที่เป็นบริวารของตนจำนวน ๒๕๐ คนไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลขออุปสมบท พระพุทธเจ้าก็ประทานให้อุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา ฝ่ายบริวารนั้นเมื่อได้อุปสมบท แล้วก็ได้บำเพ็ญเพียรจนสำเร็จพระอรหันต์ทั้งหมด ส่วนพระโกลิตะ หรือพระโมคคัลลานะ ตามชื่อมารดาว่าโมคคัลลี ท่านอุปสมบทได้ ๗ วัน ได้ไปทำความเพียรอยู่ ณ บ้านกัลลวาลมุตตคาม แคว้นมคธ ในเวลานั้นพระศาสดาได้

^{๑๖} ดูรายละเอียดใน วินย. มหา. ๔/๗๒/๖๔-๗๖

^{๑๗} ดูรายละเอียดใน. วิ. มหา. (ไทย) ๔/๗๒/๖๔-๗๖.

ประทับอยู่ในสวนเกษกลาวัน ซึ่งเป็นที่ให้เหยื่อแก่เนื้อ ใกล้เมืองหลวงแคว้นภคคะอันชื่อว่าสูงสูมาริระ พระโมคคัลลานะเมื่อบำเพ็ญเพียรอยู่ ณ กัลลวาล มุตตคาม นั้นได้นั่งเฝ้าจงง่วนอยู่ พระพุทธเจ้าได้ทรงทราบ ก็เสด็จไปประทานพระโอวาท ตรัสบอกอุบายแก้ง่วงต่างๆดังนี้^{๑๘}

๑. เมื่อมนสิการคือทำไว้ในใจ ซึ่งสัญญาคือความกำหนดหมายในข้อใด เกิดความง่วงขึ้น ก็ให้ทำมนสิการสัญญาข้อนั้นให้มากขึ้น

๒. ตรีกตรองพิจารณาธรรมะที่ได้ฟังได้เรียนมาด้วยใจ

๓. ให้สาธยายคือท่องบ่นธรรมะโดยพิสดาร

๔. เอามือยอนหูทั้งสองข้าง หรือว่าลูบด้วยฝ่ามือ

๕. ลูบย่นตาด้วยน้ำ เหลียวดูทิศ แหงนหน้าดูดาว

๖. มนสิการคือทำไว้ในใจ ซึ่งอาโลกสัญญา คือกำหนดความสว่างให้มีความสว่างเหมือนกลางวัน อันปรากฏอยู่ในใจ ทำใจให้เปิด ไม่ให้ถูกห่อหุ้ม ให้สว่าง

๗. จงกรมคือเดินไปมา สำรวมอินทรีย์และสำรวมจิต ไม่คิดออกไปภายนอก

๘. ก็ให้นอน ที่เรียกว่าสำเร็จสี่หะสैया คือนอนตะแคงเบื้องขวา ไม่คิดทำความสุขในการนอน และตั้งสติกำหนดจะตื่นขึ้น ลุกขึ้นวิธีแก้ง่วงทั้ง ๘ ข้อนี้ตรัสสอนเป็นวิธีแก้เพื่อเลือกใช้ข้อใดข้อหนึ่ง จนในที่สุดเมื่อไม่สำเร็จก็ให้นอนทันที เมื่อประทานวิธีแก้ง่วงแล้วก็ได้ตรัสโอวาทอีก ๓ ข้อคือ

๘.๑ ไม่ควรซบง่วงเข้าสู่กุล หมายความว่า ไม่ควรตั้งมานะว่าเราเป็นนั่นเป็นนี่ ที่เขาต้องนับถือ เขาจะต้องต้อนรับเข้าไปสู่ประตู เพราะถ้าหากคนในตระกูลเขามีการงานมากเขาไม่ได้ใส่ใจถึงก็จะทำให้เกิดเก้อเขินคิดไปต่างๆ นาๆ เกิดความฟุ้งซ่านจิตเลยไม่สำรวมจะห่างจากสมาธิ

๘.๒ ไม่พูดคำที่เป็นเหตุโต้เถียงกัน คือผิดกัน เพราะจะต้องพูดมาก ทำให้ฟุ้งซ่าน ทำให้จิตไม่สำรวม และห่างจากสมาธิได้เช่นเดียวกัน

๘.๓ พระองค์ทรงติการคลุกคลี แต่ว่ามิใช่ตีไปทุกอย่าง สรรเสริญก็มี คือทรงติ ไม่สรรเสริญ การคลุกคลีด้วยหมู่ชน แต่ว่าทรงสรรเสริญการคลุกคลีด้วยเสนาสนะอันสงัด คืออยู่ในที่นอนที่นั่งอันสงัด

พระโมคคัลลานะ ได้กราบทูลถามว่า ด้วยข้อปฏิบัติเท่าไรภิกษุจึงจะเชื่อว่าเป็นผู้น้อมไปในธรรมะเป็นที่สันติค้นหา สำเร็จถึงที่สุด เกษมจากโยคะคือกิเลสที่เป็นเครื่องประกอบจิตไว้ถึงที่สุด เป็นพรหมจารีถึงที่สุด ถึงสุดทางกันจริงๆ เป็นผู้ประเสริฐสุดแห่งเทพและมนุษย์ทั้งหลาย พระ พุทธเจ้าได้ตรัสตอบโดยความว่า ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เมื่อได้สดับว่าธรรมทั้งปวงไม่ควรยึดมั่น ก็พิจารณาให้ทราบชัดลักษณะของธรรมทั้งปวงนั้น กำหนดธรรมทั้งปวงนั้นว่าไม่ควรยึดมั่นอย่าง ไร เมื่อสวैयाเวทนา คือสุข ทุกข์ หรือไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่สุขอย่างใดอย่างหนึ่งก็ให้พิจารณาเห็นด้วยปัญญาที่ประกอบด้วย ความหน่าย ความดับ และความสลัดคืนไม่ยึดมั่นไม่สะดุ้ง จึงเป็นผู้ดับกิเลสเฉพาะตัว และจึงเป็นผู้รู้ว่ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว กิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว พระโมคคัลลานะเมื่อได้สดับพระพุทธานุสาสนีแล้ว ได้ปฏิบัติตามก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในวันนั้นส่วนพระอุปติสสะ หรือพระสารีบุตร ท่านเป็นบุตรของนางสารีพราหมณ์ บวชแล้วได้กึ่งเดือน ได้ตามเสด็จพระพุทธเจ้าไปบนเขาฉิม

^{๑๘} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), ๔๕ พรรษาของพระพุทธเจ้า, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๕๔

ภูม แขวงกรุงราชคฤห์ ในวันนั้นพระพุทธเจ้าได้ประทับที่ ถ้าชื่อว่า สุกรขาตา ในเขาคิณณภูมุนั้นได้มี
ปริพาชกผู้หนึ่งชื่อ ทิมนชะ ^{๑๙} ได้เข้าไปยืนเฝ้าท่านพระ สารีบุตรได้นั่งอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์และ
ถวายงานพัดพระพุทธเจ้าอยู่ ปริพาชกนั้นได้ทูลถามถึง ทิฐิคือความเห็นของตนว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควร
แก่ตน ตนไม่ชอบใจหมดทุกสิ่ง พระพุทธเจ้าตรัสโดยใจความว่า ถ้าอย่างนั้นทิฐิคือความเห็นเช่นนั้น
ก็ต้องไม่ควรแก่ปริพาชกนั้น ปริพาชกก็ต้องไม่ชอบทิฐินั้นเหมือนกัน ทิฐิ คือความเห็นต่างๆ นั้น
เมื่อสรุปลงมีเพียง ๓ คือ

๑. เห็นว่า สิ่งทั้งปวงควรแก่ตน ตนชอบใจหมด

๒. เห็นว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่ตน ตนไม่ชอบใจทั้งหมด

๓. เห็นว่า บรรดาสิ่งทั้งปวงนั้น บางสิ่งควรแก่ตน ตนชอบใจ บางสิ่งไม่ควรแก่ตน ตนไม่
ชอบใจทิฐิทั้ง ๓ นี้ ทิฐิที่ ๑ ไกลต่อความยินดีพอใจ ทิฐิที่ ๒ ไกลต่อความขัดข้องใจ ทิฐิที่ ๓ ไกล
ทั้ง ๒ อย่าง คือบางอย่างไกลต่อความยินดีพอใจ บางอย่างไกลต่อความไม่ยินดีพอใจ ทุกๆ ทิฐิเป็น
เหตุให้เจริญกิเลสได้ทั้งนั้น เพราะถ้าถ้อยมั่นในทิฐินั้นว่าเป็นจริง ทิฐิอื่นเป็น โฆษะ คือว่าเปล่าหมด ก็
ต้องผิดจากอีก ๒ พวก เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ต้องวิวาทกัน จะต้องพิฆาตกัน เบียดเบียนกัน ผู้รู้เมื่อพิจารณา
เห็นโทษของความยึดมั่นในทิฐิอย่างใดอย่างหนึ่งดังที่กล่าวมาแล้วนี้ จึงได้ละทิฐินั้น และไม่ทำทิฐิ
อื่นให้เกิดขึ้นอีก

ต่อจากนั้นได้ตรัสถึง กายอันนี้ ซึ่งเป็นที่ประชุมมหาภูตทั้ง ๔ อันได้แก่ ดิน น้ำ ไฟ ลม ซึ่งมี
บิดามารดาเป็นแดนเกิด เติบโตขึ้นเพราะการบำรุงด้วยอาหารต่างๆ เป็นกายที่จะต้องแตกทำลายเป็น
ธรรมดา ก็ควรพิจารณาว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์เป็นของว่างเปล่า เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตนครั้น
แล้วได้ทรงแสดง เวทนา ๓ คือเมื่อคนเสวยสุขเวทนาเวลาใด เวลานั้นก็ย่อมไม่ได้เสวยทุกขเวทนา หรือ
อทุกข์ขมสุขเวทนา เสวยทุกขเวทนาเวลาใด ในเวลานั้นก็ไม่ได้เสวยสุขเวทนา หรืออทุกข์ขมสุขเวทนา
เสวยทุกขขมสุขเวทนาเวลาใด ในเวลานั้นก็ไม่ได้เสวยสุขเวทนาหรือทุกขเวทนา คือรับเวทนาที่ละอย่าง
ในเวลาหนึ่ง เวทนาทั้ง ๓ นั้นก็เป็นของไม่เที่ยง เป็นของที่มีการปรุงแต่ง เป็นของที่อาศัยเหตุเกิดขึ้น มี
ความสิ้นไปเสื่อมไป คลายไปได้ จนถึงดับไปเป็นธรรมดา เมื่อพิจารณาให้เห็นความจริงดังนั้นก็เกิด
นิพพิทา วิราคะ วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะ เหมือนดังที่แสดงในอนัตตลักขณสูตร ^{๒๐}

เมื่อพระพุทธเจ้าแสดงธรรมนี้แก่ทิมนชะปริพาชก ท่านพระสารีบุตรได้นั่งถวายพัดไป
พลางฟังไปพลาง และพิจารณาตามเห็นว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสให้ละให้สละคืนเพราะความรู้จริงเห็น
จริงในธรรมเหล่านี้ เมื่อพิจารณาอยู่จิตก็พ้นอาสวะ เพราะไม่ยึดมั่นการสร้างแรงใจให้กับพระโมคคัล
ลานะกับพระสารีบุตรนั้น

พระพุทธเจ้าทรงแสดงเวทนาในการตั้งจิตใจพระโมคคัลลานะและพระสารีบุตรสู่ธรรม
ชั้นสูง ท่านพระอัครสาวกทั้งสองนั้น ท่านเป็นบุตรอยู่ในตระกูลที่มั่งคั่ง มีความสุขมาก เมื่อมาบวชเข้า
เลยต้องอาศัย นิสสัย ๔ ^{๒๑} ความไม่สบายก็จะต้องมีมากขึ้น เพราะการที่จะอยู่อาศัย การที่จะนั่งห่ม
การที่จะขบฉันก็ไม่เป็นไปตามประสงค์ จะต้องไปบิณฑบาตเขามาฉันจริงๆ จะให้ถูก กับความ

^{๑๙} ดูรายละเอียดใน. ม. ม. ทิมนชสูตร (บาลี) ๑๓/๒๖๓/๒๖๔

^{๒๐} ดูรายละเอียดใน. วินย. มหา. (ไทย) ๔/๒๔/๒๐-๒๔.

^{๒๑} ดูรายละเอียดใน. วินย. มหา. (ไทย) ๔/๘๗/๑๗๑-๑๗๒.

ปรารถนาก็เป็นไปได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ หากยังติดอยู่ ยังชอบสุขเวทนาอยู่ ถึงจะมีความรู้ความเข้าใจอะไรได้แจ่มแจ้งพอสมควรแล้วก็ตาม การปฏิบัติก็ยังดำเนินไปไม่สะดวกพระพุทธเจ้าจึงยกเวทนาขึ้นมาเน้น เพราะฉะนั้นเมื่อปล่อยเวทนาคือว่าปล่อยสุขเสียได้ ก็เป็นอันว่าท่านไม่กังวลอีกแล้ว จึงเกิดความรู้ความเข้าใจธรรมแจ่มแจ้งหมด ^{๒๒} พระพุทธองค์ทรงใช้เวทนาในการสร้างแรงจูงใจพระโมคคัลลาและพระสารีบุตร

๗. พุทธวิธีสร้างแรงจูงใจพระญาติที่มีพระเจ้าสุทโธทนะเป็นประธาน พระพุทธเจ้าได้เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ ^{๒๓} สักกชนบท เมื่อเสด็จไปถึง พระญาติมีพระเจ้าสุทโธทนะเป็นประธาน ก็ถวายเป็นการต้อนรับ และจัดให้ประทับในที่อารามของเจ้าสหายองค์หนึ่ง ชื่อนิโคร จึงได้เรียกว่า นิโครธาราม ในชั้นแรก พระญาติชั้นผู้ใหญ่คือผู้ที่สูงอายุกว่า ไม่ยอมถวายเป็นบัลลังก์ เพราะสหายวงศ์เป็นผู้ที่มีมานะแรงมาก ไม่ยอมแสดงความเคารพแก่ผู้ ที่มีอายุอ่อนกว่า ท่านแสดงว่าฝนโบกขรพัสได้ตก แปลว่าฝนที่มีสีแดง พระพุทธเจ้าได้แสดง เวสสันดรชาดก ^{๒๔} ที่มีความโดยย่อว่า

พระเจ้าสุทโธทนะแห่งสิริรัฐ ได้มีพระราชโอรสพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าเวสสันดร ประสูติแต่พระนางผุสดี พระเวสสันดรนั้น ครั้นเมื่อมีพระชนม์เจริญขึ้น ก็ได้ทรงอภิเษกกับพระนางมัทรี มีพระราชโอรสองค์หนึ่งพระนามว่าชาลี พระธิดาองค์หนึ่งพระนามว่ากัณหา พระเวสสันดรเป็นผู้มีพระหทัยกว้างขวาง ทรงบำเพ็ญทานอยู่เสมอ มีพระอภัยมณีน้อยน่ารักไปในทางบริจาคอย่างไม่อั้นและไม่หยุดยั้ง ได้ประทานช้างเผือกสำหรับพระนครแก่พราหมณ์ชาวกลิงครรัฐไป ชาวเมืองจึงเกิดความไม่พอใจ ประชุมกันให้พระสุริยชัยเนรเทศพระเวสสันดร พระเจ้าสุทโธทนะก็จำเป็นต้องปฏิบัติตามความประสงค์ของประชาชน เนรเทศพระเวสสันดร ไปพร้อมกับพระชายาพระโอรสพระธิดา ทั้ง ๔ พระองค์ได้เสด็จไปผนวชเป็นฤๅษีอยู่ในป่า แต่ก็ ยังมีพราหมณ์ชุกไปทูลขอพระชาลีพระกัณหา พระเวสสันดรก็ประทานให้ ชุกก็พากุมารกุมารีทั้งสองไป แล้วยังมีพราหมณ์มาขอนางมัทรีอีก พระเวสสันดรก็ประทานให้ไป แต่ว่าพราหมณ์ที่มาขอนางมัทรีนั้นว่าเป็นพราหมณ์พระอินทร์แปลงมา ขอแล้วก็ถวายคืนไว้ ฝ่ายชุกพาพระชาลีพระกัณหาไปเฝ้าพระเจ้าสุทโธทนะ พระเจ้าสุทโธทนะก็ทรงรับเอาทั้งสองพระองค์ไว้ และพระราชทานทรัพย์เป็นการแลกเปลี่ยนพระราชนัดดา และพระเจ้าสุทโธทนะก็ทรงพาพระราชนัดดาออกไปรับพระเวสสันดรและพระนางมัทรีเสด็จกลับพระนคร พระญาติที่อาวโสกว่าเมื่อได้ฟังและได้เห็นพระพุทธรูปต่างๆ ในที่สุดก็ได้ถวายเป็นบัลลังก์ด้วยกันทั้งหมด

ในการสร้างแรงจูงใจพระญาติที่อาวโส กว่าและเป็นผู้ที่มีมานะแรงมาก พระองค์ทรงใช้ชาดกเรื่องพระเวสสันดรมาเป็นตัวสร้างแรงจูงใจ จะเห็นได้ว่าในเรื่องพระเวสสันดรนั้นกล่าวถึงทานหรือการให้ ซึ่งเป็นการให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ให้ด้วยความเต็มใจ ให้โดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ให้ในสิ่งที่ให้ยาก ^{๒๕} ให้โดยไม่หวังเกรงปัญหาใดๆ ผู้ที่ให้ในระดับนี้ได้ต้องเป็นผู้มีจิตใจเมตตาสูง ไม่มี

^{๒๒} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), ๔๕ พรรษาของพระพุทธเจ้า, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๕๙.

^{๒๓} ดูรายละเอียดใน. ธมมปท. ๖/๓๑-๓๔.

^{๒๔} ดูรายละเอียดใน. พุ. ขา. (ไทย) ๒๘/๓๖๕/๑๐๔๕, ชาดก. ๑๐/๓๑๕

^{๒๕} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, บางแง่มุมเกี่ยวกับพระพุทธองค์, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ บุ๊ค เซ็นเตอร์, ๒๕๔๔), หน้า ๔๗-๕๕.

ความเห็นแก่ตัว ไม่มีทิฐิमानะ เรื่องที่สองก็คือ เมื่อเกิดความผิดพลาดขึ้นพระเวสสันดรก็ยอมรับผิด โดยไม่มีข้อแม้ใดๆ พระองค์ทรง ยอมล้าบากลดตัวเองลงมาเป็นนักบวชธรรมดา อยู่ป่ากินผลไม้ต่างๆ เป็นอาหาร เป็นการสอน พระประยูรญาติ ของพระองค์ทางอ้อมประกอบกับกริยาอาการที่น่าเลื่อมใส ของพระองค์ ทำให้พระญาติอาวุโสทั้งหลายยอมรับ และแสดงความเคารพในเวลาต่อมานั่นเอง ในเรื่องนี้พระพุทธองค์ใช้ชาดกเรื่องทานและการไม่ถือทิฐิของพระเวสสันดรเป็นตัวสร้างแรงจูงใจกับ พระประยูรญาติของพระองค์

๘. พุทธวิธีสร้างแรงจูงใจให้กับพระราหุล^{๒๖} วันหนึ่งพระผู้มีพระภาคเสด็จมา ณ ที่อยู่ ของสามเณรราหุล สามเณรมองเห็นแล้วปูลาดอาสนะและจัดน้ำล้างพระบาทไว้ พระผู้มีพระภาคล้าง พระบาทแล้วทรงเหลือน้ำไว้ในภาชนะหนึ่ง เมื่อสามเณรถวายบังคมนั่งสามเณรราหุลทูลว่าเห็น พระเจ้าข้า จึงตรัสว่า คนที่พูดเท็จทั้งที่รู้อยู่ ก็มีคุณธรรมของสมณะเหลืออยู่น้อยเหมือนอย่างนั้น เสร็จ แล้วทรงเทน้ำนั้นทิ้งเสีย ตรัสถามว่า เธอเห็นเราเทน้ำหนึ่งทิ้งไปแล้วไหม สามเณรราหุลทูลว่า เห็นพระเจ้าข้า จึงตรัสว่า คนที่ไม่มีความละเอียดในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่ ก็เป็นผู้เพ้อคุณธรรมของ สมณะออกทิ้งเสียเหมือนอย่างนั้น แล้วทรงคว่ำภาชนะลง ตรัสถามว่า เธอเห็น ภาชนะนี้คว่ำแล้ว ไหม สามเณรราหุลทูลว่า เห็นพระเจ้าข้า จึงตรัสว่า คนที่ไม่มีความละเอียดในการพูดเท็จทั้งที่รู้อยู่ คุณธรรมของสมณะของเขาก็ชื่อว่าคว่ำไปแล้ว เหมือนอย่างนั้นแล้วทรงหงายภาชนะขึ้น ตรัสถามว่า เธอเห็นภาชนะนี้ว่างเปล่าไหม สามเณรราหุลทูลว่า เห็นพระเจ้าข้า จึงตรัสว่า คนที่ไม่มีความละเอียด ในการพูดเท็จทั้งที่รู้อยู่คุณธรรมของสมณะของเขาก็ว่างเปล่า เหมือนอย่างนั้น

พระองค์ทรงตรัสเล่าเรื่องข้างต้นที่เข้าสู่สนามรบ ในอาการต่างๆ และสุดท้ายพระองค์ตรัสถามว่า ราหุล แว่นมีประโยชน์อย่างไร สามเณรราหุลทูลตอบว่า มีประโยชน์สำหรับส่องดู พระเจ้าข้า ทรงตรัสว่า อันนั้นเหมือนกันราหุล บุคคลควรพิจารณาเสียก่อน จึงกระทำการด้วย กาย วาจา และ ใจ สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการสร้างแรงจูงใจให้กับพระราหุลซึ่งเป็นสามเณรมีพระชนม์ ๗ พรรษา^{๒๗} พระองค์ทรงใช้อุปกรณ์การสอน คือน้ำและภาชนะที่พระองค์ใช้ล้างพระบาทพระองค์ทรง แสดงเป็นชั้นๆ เพื่อให้เด็กอายุ ๗ ขวบเข้าใจง่ายๆ ในการให้เห็นโทษของการพูดมุสาสิ่งเปรียบเทียบกับ เป็นนามธรรม พระองค์ก็ทรงใช้สิ่งที่พระราหุลท่านเคยเห็นเคยสัมผัสมาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นข้างต้นหรือ แว่นตา ทำให้พระราหุลนึกตามได้ถูกต้องและเห็นภาพที่พระองค์อธิบายอย่างแจ่มชัดเกิดความเข้าใจ อย่างชัดเจน และสามารถนำสู่การปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง พระพุทธองค์ทรงใช้อุปกรณ์การสอนที่ง่ายๆ และสิ่งที่เด็กอายุ ๗ ขวบ เห็นอยู่จนชินตมาเป็นตัวสร้างแรงจูงใจพระราหุล

๙. พุทธวิธีการสร้างแรงจูงใจให้กับองคุลิมาล^{๒๘} พระพุทธองค์ได้สร้างแรงจูงใจให้กับ โจรองคุลิมาลตั้งแต่แรกพบทีเดียว เพราะพระพุทธองค์เสด็จมาพระองค์เดียว ซึ่งทางที่จะผ่านป่าที่โจร องคุลิมาลอยู่นั้นไม่มีใครกล้าไปคนเดียวและเมื่อโจรองคุลิมาลคิดจะปลงพระชนม์ พระพุทธเจ้าท่านก็ ใช้ อิทธิทธิสังขาร (การปรุงแต่งฤทธิ์ขึ้นทันใด, การบันดาลด้วยฤทธิ์)^{๒๙} ทำให้โจรองคุลิมาลวิ่งตามไม่

^{๒๖} ดูรายละเอียดใน จูฬราหุลวาทสูตร, ม. ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๕-๑๒๙

^{๒๗} ดูรายละเอียดใน อ. อัมพลัญจิกราหุลวาทสูตร, ม. ม. (ไทย) ๑๗/ ๒๗๒.

^{๒๘} ดูรายละเอียดใน ม. ม. (ไทย) ๑๓/๕๒๔/๔๗๙.

^{๒๙} พระธรรมปิฎก (ป. อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑,

ทัน ทั้งๆ ที่องค์คุลิมาลมีพลังกำลังมาก เป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับโจรองค์คุลิมาลครั้งที่สอง และเมื่อพระองค์ตรัสว่า เราหยุดแล้ว องค์คุลิมาล ท่านเล่าจึงหยุดเกิดเป็นการสร้างแรงจูงใจครั้งที่สาม จนเป็นเหตุให้โจรองค์คุลิมาลต้องหยุดขอฟังคำอธิบาย ซึ่งพระพุทธองค์ก็ทรงตรัสจัดตรงจุดให้สะดึงใจว่า เราวางอาชญาในสรรพสัตว์ได้แล้ว จึงชื่อว่าหยุดแล้วในกาลทุกเมื่อ ส่วนท่านไม่สำรวมในสัตว์ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นเราจึงชื่อว่าหยุดแล้ว ท่านยังไม่หยุดจนทำให้โจรองค์คุลิมาลดวงตาเห็นธรรม และทูลขอบรรพชา พระพุทธองค์ทรงสร้างความประหลาดใจทั้งการเข้าไปเจอ การใช้อิทธิบาทสังขาร และคำพูดเป็นตัวสร้างแรงจูงใจของคุลิมาล

๑๐. พุทธวิธีสร้างแรงจูงใจให้กับพระจูฬปันถก ^{๓๐} ในสมัยพุทธกาล มีพระเถระรูปหนึ่งชื่อ มหาปันถก ได้นำเอน้องชายชื่อจูฬปันถกมาบวชด้วยครั้นบวชแล้ว พี่ชายก็มอบหมายให้ท่องจำคาถาหรือคำฉันท์บทหนึ่งมีความยาวเพียง ๔ บาทเท่านั้น แต่พระจูฬปันถก ก็ท่องจำไม่ได้ แม้เวลาจะล่วงเลยไป ๔ เดือนแล้วก็ตาม พระมหาปันถกเห็นว่าน้องชายจะไปไม่ไหวแน่ ก็เลยขับไล่ให้ลาสิกขาออกไปเป็นคนหัดเสีย พระจูฬปันถกจำต้องไปอยู่ที่ยังไม่อยากสึก จึงเดินร้องไห้เพื่อจะไปสึก พระพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็นเข้าทรงถามทราบเรื่องราวแล้วจึงพาพระจูฬปันถกเข้าไปในพระคันธกุฎี ทรงบอกให้พระจูฬปันถกนั่งลง ประทานผ้าขาวให้ผืนหนึ่งแล้วทรงให้เอามือลูบผ้าขาวนั้นไปมา พร้อมกับท่องว่า **โรโซธณ** โดยไม่ต้องคิดอะไรทั้งสิ้น เมื่อพระจูฬปันถกท่องไปลูบไป จิตก็เป็นสมาธิมีความสว่าง สะอาด สงบ เป็นลักษณะ เมื่อถึงเวลาอันเหมาะสมความรู้ระดับวิชชญาณก็เกิดขึ้น จนบรรลุพระอรหันต์ พระพุทธองค์ทรงใช้อุปกรณ์ คือผ้าขาวและคำภาวนาในการสร้างแรงจูงใจให้กับพระจูฬปันถก

๑๑. พุทธวิธีสร้างแรงจูงใจให้กับนางกิสาโคตมี ^{๓๑} มีลูกสะใภ้เศรษฐีคนหนึ่งชื่อว่ากิสาโคตมี ซึ่งมีบุตรคนเดียว ต่อมาบุตรของนางได้ตายลงโดยปัจจุบันทันด่วน นางเสียอกเสียใจจนมีสติวิปลาสไปบ้าง ด้วยความรักและอาลัยในบุตร นางจึงไม่ยอมเอาศพไปฝังหรือเผาอุ้มลูกตระเวนไปตามหมู่บ้าน เพื่อหาหาขุบกางให้พิน เป็นที่นำเวทนาสำหรับบางคนแต่ก็เป็นที่น่าขบขันสำหรับบางคน นางจะได้ยินแต่คำว่า ไม่มี จากทุกบ้านเรือน บางแห่งยังขับไล่ไล่ส่งนางเสียอีก เวลาผ่านไปหลายวัน จนศพลูกของนางขึ้นอืด นางก็ยังอุ้มต่อไป วันหนึ่งนางได้พบอุบาสกคนหนึ่ง ซึ่งได้แนะนำให้ไปขอยาจากพระพุทธเจ้า นางรีบไปยังวัดพระเชตะวันทันที เมื่อนางออกปากขอยา พระพุทธองค์ก็ตรัสว่า ยามีแน่ นางดีใจอย่างล้นพ้นที่ได้ยินคำว่า มี เป็นครั้งแรกนางทูลถามว่ายานั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า ประกอบด้วยเมล็ดพันธุ์ฝักกาด นางดีใจยิ่งขึ้นเพราะเมล็ดพันธุ์ฝักกาดเป็นของหาง่าย ขณะนางจะรีบไปหาเมล็ดพันธุ์ฝักกาดนั่นเอง พระพุทธองค์ก็ตรัสว่า ให้ไปหาเมล็ดพันธุ์ฝักกาดจากบ้านเรือนที่ไม่เคยมีคนตายนางออกตระเวนขอเมล็ดพันธุ์ฝักกาดจากชาวบ้านอีกครั้งหนึ่ง แต่เดินจนเหนื่อยอ่อนก็หาไม่ได้เพราะทุกบ้านล้วนแต่เคยมีคนตายทั้งสิ้น ในที่สุดแสงสว่างก็เกิดขึ้นในดวงจิตของนางว่า ความตายเป็นของธรรมดา คนในโลกทุกคนต้องตาย ในโลกนี้มีคนตายมากกว่าคนเป็น ลูก

(กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕๕.

^{๓๐} แสง จันทธรรม, **วิธีสอนของพระพุทธเจ้า**, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๐-๔๑. ๓๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒-๔๓.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒-๔๓.

ของนางก็ไม่มีสิทธิพิเศษอะไร เขาก็เป็นไปตามกฎอันเที่ยงธรรมแห่งจักรวาล ทำให้เกิดความรู้สึกใหม่ ขึ้นมานางจึงนำศพลูกไปฝังแล้วกลับไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ต่อมาก็ได้บรรลुพระอรหันตผล พระพุทธองค์ทรงสร้างแรงจูงใจให้กับนางกิสาคโคตมิ เริ่มตั้งแต่สร้างกำลังใจเมื่อตรัสบอกนางว่ายามีแน่ และให้นางเข้าใจไปตามกระบวนการของประสบการณ์ที่นางพบเห็นเองอย่างแจ่มแจ้ง

๑๒. พุทธวิธีสร้างแรงจูงใจให้กับพระนันทะ^{๓๒} คราวหนึ่ง พระนันทะซึ่งเป็นพระญาติสนิทของพระองค์ มีความกระสันอยากสึก เพราะหวนนึกถึงคำสั่งของคนรักที่สั่งไว้ตั้งแต่วันที่พระศาสนาตรึงพ้อออกบวชว่า ขอพระลูกเจ้าพึงด่วนเสด็จกลับมา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบจึงรับสั่งให้พระนันทะเข้าเฝ้า แล้วทรงพาไปดูนางอัปสร ๕๐๐ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ผู้มีรูปร่างสวยสะคราญ เมื่อเทียบกับนางสาเกยานีผู้เป็นภรรยาในโลกมนุษย์แล้ว ก็สวยกว่าหลายร้อยเท่า พระนันทะได้หลงรักนางอัปสร พระพุทธองค์จึงทรงให้คำรับรองว่า ถ้าพระนันทะประพฤติพรหมจรรย์จะให้นางอัปสรเหล่านั้น พระนันทะก็ตกลง เมื่อชวานั้นแพร่สะพัดออกไปเพื่อพระภิกษุพากันล้อเลียนพระนันทะว่า เป็นลูกจ้างรับจ้างประพฤติพรหมจรรย์พระนันทะเกิดความละอายใจจึงหนีไปปฏิบัติธรรมอยู่คนเดียว ในที่สุดก็ได้บรรลุพระอรหันตผล พระพุทธองค์ทรงใช้ความอยากของพระนันทะเป็นสิ่งที่สร้างแรงจูงใจ โดยเสนอสิ่งที่ดีกว่าสวयกว่าให้เกิดความสนใจ ใช้สิ่งแวดล้อมและสภาวะจิตใจที่เกิดความละอายของพระนันทะเองเป็นสิ่งที่สร้างแรงจูงใจในลำดับต่อมา

ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างโดยสรุปมาเพียง ๑๒ เรื่องพอเป็นแนวทางจะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์มีวิธีการหลากหลายวิธีในการดึงบุคคลต่างๆ เข้าหาธรรม ตั้งแต่ความศรัทธาในบุคลิกของพระองค์ คำตรัสที่กระตุกใจ ปฏิหารย์ ๓ เรื่องที่ผู้ฟังรู้อยู่แล้ว ใช้ผู้นำในชุมชนนั้นๆ ใช้อุปนิสัยหรือความเคยชินของผู้ฟัง ใช้นิทานชาดก หรืออุปกรณ์ง่ายๆ และที่สำคัญคือ อนุพัชฌิกถา ทำให้เห็นการสร้างแรงจูงใจแบบต่างๆ ของพระพุทธเจ้า ซึ่งยังมีพระสูตรต่างๆ อีกมากมายในพระไตรปิฎกที่แสดงให้เห็นพุทธวิธีการสอนของพระพุทธองค์ อันแสดงให้เห็นถึงพุทธคุณ คือปัญญาซึ่งทำให้สำเร็จพุทธภาวะ ความเป็นประโยชน์ตนและความถึงพร้อมด้วยประโยชน์ตน เป็นต้น และความกรุณา ซึ่งให้สำเร็จพุทธกิจ ความเป็นผู้เป็นที่พึ่งของโลก และการปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นต้น

๒.๑.๓ วิธีการใช้วาจาเพื่อการจูงใจในพุทธวิธีการสอน

พระพุทธเจ้าทรงเป็นต้นแบบการใช้วาจาทั้งหมดในพระไตรปิฎกในรูปแบบ นวสังคหะ ศาสน์ การใช้วาจาของพระพุทธองค์จึงมีความชัดเจน เนื้อหาดี สร้างสรรค์ประโยชน์แก่ทุกฝ่ายการใช้วาจาที่สร้างสรรค์นั้น เป็นจุดเริ่มต้นแห่งความสุขความเจริญของครอบครัว ซึ่งสามารถส่งผลในทางเดียวกันต่อสังคมและประเทศชาติ นับเป็นสังคมแห่งอารยะ สังคมที่มีแต่กุศลประโยชน์^{๓๓} ดังพุทธพจน์ที่ว่า คำพูดที่มีประโยชน์คำเดียว คนฟังแล้วสงบระงับได้ ย่อมดีกว่าคำพูดที่ไร้ประโยชน์ตั้งพันคำ ลักษณะคำตรัสของพระพุทธองค์ในพระสูตรที่พอรวบรวมได้มีดังนี้ในอภัยราชกุมารสูตร ได้กล่าวถึงเกณฑ์ในการตรัสวาจาของพระพุทธเจ้า โดยพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกับอภัยราชกุมารดังนี้ราชกุมาร ตถาคตรู้วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของ

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒-๔๓.

^{๓๓} ธนัชร กิริติเสถียร, “ศึกษาการใช้วาจาสร้างสรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๙.

คนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาทานี้ วาทาที่จริงแท้ แต่ไม่ประกอบ ด้วยประโยชน์ และวาทานี้ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาทานี้ วาทาที่จริง ที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาทานี้ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ในข้อนี้ ตถาคตรู้กาลที่จะกล่าววาทาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาทานี้เป็นที่ยรัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาทานี้ วาทาที่จริง ที่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาทานี้เป็นที่ยรัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาทานี้ วาทาที่จริง ที่แท้ ที่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาทานี้เป็นที่ยรัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ในข้อนี้ ตถาคตรู้กาลที่จะกล่าว ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะตถาคตมีความเอ็นดูในหมู่สัตว์ทั้งหลาย^{๓๔}

ในมรณิกสูตร ทิณพยานิกายะ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่าพระองค์มีปกติกล่าวอย่างไร บอกร่างไร พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า ผู้มีอายุ บุคคลมีปกติกล่าวอย่างใดจึงไม่ได้เถียงกับใครๆ ในโลก พร้อมทั้งเทวโลกมารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์แล้ว ดำรงอยู่ในโลก...เรามีปกติกล่าวอย่างนั้น บอกร่างนั้นโดยประการนั้น^{๓๕} ถ้อยคำที่ได้เถียงกันก่อให้เกิดทุกข์ และการทำร้ายโต้ตอบกันจะมาถึง ในมหาสุญญตสูตร พระพุทธเจ้าตรัสถึงเรื่องที่ไม่ควรสนทนาและเรื่องที่ควรสนทนากันอย่างมีสติสัมปชัญญะ เพื่อให้จิตสงบระงับไม่เกิดความฟุ้งซ่านดังนี้เรารู้จักไม่พูดเรื่องเห็นปานนี้ คือ เรื่องพระราชา เรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องภัย เรื่องการรบ เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องพวงดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยาน เรื่องบ้าน เรื่องนิคม เรื่องเมืองเรื่องชนบท เรื่องสตรี เรื่องบุรุษ เรื่องคนกล้าหาญ เรื่องตลก เรื่องทำนน้ำ เรื่องคนที่ล่วงลับไปแล้ว เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องโลก เรื่องทะเล เรื่องความเจริญและความเสื่อม ซึ่งเป็นของเลวทราม เป็นของชาวบ้าน เป็นปุถุชน ไม่ใช่ของอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนดเพื่อดับเพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้เพื่อนิพพาน... เรารู้จักพูดเรื่องเห็นปานนี้ คือ เรื่องความมกน้อย เรื่องความสันโดษ เรื่องความสงัด เรื่องความไม่คลุกคลีเรื่องการปรารภความเพียร เรื่องศีล เรื่องสมาธิ เรื่องปัญญา เรื่องวิมุตติเรื่องวิมุตติญาณทัสสนะในอังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต โยธาชีววรรค พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกับวิสการพราหมณ์ถึงสิ่งที่ควรกล่าวหรือไม่นั้น มิได้ขึ้นอยู่กับ การรับรู้ความจริงทาง ตา จมูก ลิ้น กาย ใจแต่ขึ้นอยู่กับว่า เมื่อกล่าวถึงสิ่งที่รู้เห็นนั้นแล้ว อกุศลธรรมเสื่อมลง และกุศลธรรมเจริญขึ้นหรือไม่ดังนี้

พราหมณ์ เราไม่กล่าวว่า ทุกสิ่งที่ได้เห็นเป็นสิ่งที่ควรกล่าว และไม่กล่าวว่า ทุกสิ่งที่ได้เห็นเป็นสิ่งที่ไม่ควรกล่าว เราไม่กล่าวว่า ทุกสิ่งที่ได้ฟังเป็นสิ่งที่ ควรกล่าว และเราไม่กล่าวว่า ทุกสิ่งที่ได้ฟังเป็นสิ่งที่ไม่ควรกล่าว เราไม่กล่าวว่า ทุกสิ่งที่ได้ทราบเป็นสิ่งที่ควรกล่าว และไม่กล่าวว่า ทุกสิ่งที่ได้ทราบเป็นสิ่งที่

ที่ไม่ควรกล่าว เราไม่กล่าวว่า ทุกสิ่งที่รู้แจ้งเป็นสิ่งที่ควรกล่าว และไม่กล่าวว่า ทุกสิ่งที่รู้แจ้งเป็นสิ่งที่ไม่ควรกล่าว เมื่อบุคคลกล่าวถึงสิ่งใดที่ได้ฟัง...สิ่งใดที่ได้ทราบ...สิ่งใดที่รู้แจ้ง อกุศลธรรมเจริญขึ้นกุศลธรรมเสื่อมไป เรากล่าวว่า...สิ่งที่ได้ฟัง...สิ่งที่ได้ทราบ...สิ่งที่รู้แจ้งเช่นนี้ เป็นสิ่งไม่ควรกล่าว แต่เมื่อบุคคลกล่าวถึงสิ่งใดที่ได้ฟัง...สิ่งใดที่ได้ทราบ...สิ่งใดที่รู้แจ้ง อกุศลธรรมเสื่อมไป กุศล

^{๓๔} ดุรายละเอียดใน. ม. ม. (ไทย) ๑๒/๑๙๙/๒๐๙.

^{๓๕} ดุรายละเอียดใน. ม. ม. (ไทย) ๑๒/๑๙๙/๒๐๙.

ธรรมเจริญขึ้น เรากล่าวว่า สิ่งที่ได้ฟัง...สิ่งที่ได้ทราบ...สิ่งที่รู้แจ้งเช่นนี้ เป็นสิ่งที่ควรกล่าว^{๓๖} เรื่องหลักปฏิบัติและการใช้วาจาของพระพุทธเจ้าใน มหาโควินสูตร ท้าวสักกะได้กล่าวยืนยันกับพวกเทพชั้นดาวดึงส์และสนัฆกุมารพรหมว่าพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงปกติตรัสอย่างไรก็ทรงทำอย่างนั้น ทรงมีปกติทำอย่างไรก็ตรัสอย่างนั้น จึงเชื่อว่าเป็นผู้ทรงมีปกติตรัสอย่างไรก็ทรงทำอย่างนั้น ทรงมีปกติทำอย่างไรก็ตรัสอย่างนั้น เราไม่เคยเห็นพระศาสดาผู้ประกอบด้วยองค์คุณแม้เช่นนี้ ผู้ทรงปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม อย่างนี้ในอดีตเลย ถึงบัดนี้เราก็ไม่เห็น (ใครอื่น) นอกจากพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น^{๓๗} พระพุทธเจ้ามีปกติกล่าววาจาสร้างสรรค์ที่เป็นความจริงประกอบด้วยกุศลประโยชน์เท่านั้น พระองค์มองว่า สัจจะเท่านั้นเป็นรสที่ดีกว่าสทั้งหมด แต่การพูดความจริงนั้น ก็ต้องใช้ความระมัดระวังว่า พูดไปแล้วเป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ กุศลธรรมเจริญขึ้น อกุศลธรรมเสื่อมลงหรือไม่ ถึงกระนั้นแม้จะเป็นประโยชน์ พระองค์ก็ยังรู้กาล รู้เวลา กล่าวคือทรงรู้จักเลือกเวลาที่เหมาะสมในการพูดแต่ละครั้ง^{๓๘}

วิภาษวาท^{๓๙} วิภาษวาท นั้นเป็นการพูดหรือคิดอย่างมีเงื่อนไข มองหลายแง่ไม่มองอะไรแง่เดียวแล้วตีขลุ่ยไปหมด เพราะความเป็นจริงแล้ว ในโลกีย์วิสัยนี้เกือบจะไม่มีอะไรที่เป็นจริงอย่างไม่มีเงื่อนไข ในเงื่อนไขหนึ่ง เป็นอย่างหนึ่ง ตัดสินได้อย่างหนึ่ง พอเปลี่ยนเงื่อนไขก็เป็นเสียอีกอย่างหนึ่ง ต้องตัดสินอีกอย่างหนึ่ง จึงต้องมองความจริงหลายแง่ เช่นเด็กคนหนึ่งหนีโรงเรียนกลับบ้าน มองในแง่ขาดเรียนครูอาจตัดสินใจว่า เด็กคนนี้ไม่ดี ไม่เอาใจใส่ต่อการเรียนแต่ปรากฏว่าแม่ของเขาป่วยเป็นอัมพาต เด็กต้องกลับมาช่วยเหลือแม่ ป้อนข้าวเช็ดตัวให้แม่ พอเห็นแง่นี้เข้า ทุกคนก็ต้องตัดสินใจว่า เด็กเป็นคนดี มีความกตัญญูเสียสละ ยังมีเรื่องอื่นๆอีกมากในสังคมซึ่งเรามักมองในแง่เดียวแล้วตัดสินไปแง่เดียว อาจผิดพลาดได้มาก พระพุทธองค์ทรงเรียกพระองค์ว่า วิภาษวาทิ แปลว่า ผู้กล่าวจำแนกผู้แยกแยะพูด เป็นคุณบทคือคำแสดงคุณลักษณะอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า หมายความว่า ทรงแสดงธรรมแยกแยะแจกแจงออกไปให้เห็นว่า สิ่งทั้งหลายเกิดจากส่วนประกอบย่อยๆ มาประชุมกันเข้าอย่างไร เช่น แยกแยะกระจายนามรูปออกเป็นชั้น ๕ आयตนะ ๑๒ เป็นต้น สิ่งทั้งหลายมีด้านที่เป็นคุณและด้านที่เป็นโทษอย่างไรเรื่องนั้นๆ มีข้อจริงเท็จอะไรบ้าง การกระทำนั้นๆ มีแง่ถูกแง่ผิดแง่ดีแง่ไม่ดีประการใด เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจสิ่งนั้นเรื่องนั้นชัดเจน มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริงไม่มองอย่างตีขลุ่ยหรือเห็นแต่ด้านเดียวแล้วยึดติดในทิวฏฐิต่างๆ อันทำให้ไม่เข้าใจความจริงแท้ตามสภาวะ^{๔๐}

สรุปได้ว่า วิธีการใช้วาจาเพื่อการจูงใจในพุทธวิธีการสอน ด้วยเหตุผลที่กล่าวมานี้ การใช้วาจาของพระพุทธเจ้าจึงมีพลังมากมายมหาศาลการใช้วาจาของพระพุทธองค์แต่ละครั้งจึงสำเร็จสมประสงค์ และเกิดประโยชน์ต่อผู้ฟังและสังคมในสมัยพุทธกาลอย่างกว้างใหญ่ไพศาล มีผลมาจนกระทั่งจวบจนปัจจุบันนี้

^{๓๖} ดูรายละเอียดใน. ม. มุ.ไทย) ๑๓/๑๙๙/๒๑๐.

^{๓๗} ดูรายละเอียดใน. ม. มุ.ไทย) ๑๓/๑๙๙/๒๑๐.

^{๓๘} ดูรายละเอียดใน. ม. มุ.ไทย) ๑๔/๒๐๐/๒๑๑.

^{๓๙} ดูรายละเอียดใน. ม. มุ. (ไทย) ๑๔/๒๐๐/๒๑๑.

^{๔๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑

องค์ประกอบที่พระพุทธเจ้าทรงสร้างแรงจูงใจจนประสบความสำเร็จ

พระพุทธเจ้ามีคุณสมบัติที่ช่วยให้การสร้างความสำเร็จ ตามแนวพระพุทธคุณ ๓ ประการ และต้องตามพระบาลีอภินันปิทีมีกาสุจิ คาถา คือ

สิงคาโร กรุโณ วีราพ- ภูตหสฺส ภยานภา
สนโต พิริจฺณ รุทฺธานิ นว นาฏย รสา อิเม.

บทรัก บทโศก บทหาญ บทอศรจรย์ บทตลก บทน่ากลัว บทละห้อย บทเกลียด บทแค้น

๑. บุคลิกภาพ พระพุทธเจ้าทรงมีพระลักษณะทั้งด้านความสง่างามแห่งพระวรกายพระสุรเสียงที่โน้มนำจิตใจ และพระบุคลิกลักษณะอันควรแก่การศรัทธาประสาทุกประการ เช่น

๑) ทรงมีพระสุรเสียงไพเราะ และตรัสพระวาจาสุภาพสละสลวย อย่างคำชมของจิงกีพราหมณ์ที่ว่า พระสมณโคดม มีพระวาจาไพเราะ รู้จักตรัสถ้อยคำได้งดงาม มีพระวาจาสุภาพสละสลวย ไม่มีโทษ ยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความได้ชัดเจน และคำของอุตรมาณพที่ว่า พระสุรเสียงที่เปล่งก้องจากพระโอษฐ์นั้นประกอบด้วยคุณลักษณะ ๘ ประการ คือ แจ่มใส ๑ ชัดเจน ๑ นุ่มนวล ๑ ชวนฟัง ๑ กลมกล่อม ๑ ไม่พร่า ๑ ซึ่ง ๑ กังวาน ๑

๒) ทรงมีพระมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ และอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ มีพระวรกายสง่างาม ดังจิงกีพราหมณ์ที่ชมพระองค์ว่า “พระสมณโคดม มีพระรูปร่าง น่าดู น่าเลื่อมใสมีพระฉวีวรรณผุดผ่อง ยิ่งนัก พระวรรณะและพระสรีระดุดังพรหม น่าดูชวนักหนา

๓) ทรงมีพระอภักปิริยามารยาททุกอย่างทั้งงดงามน่าเลื่อมใส เริ่มแต่สมบัติผู้ดีและมารยาทอันเป็นที่ยอมรับของสังคม ตลอดจนพระบุคลิกลักษณะที่เป็นเสน่ห์ทุกประการ พร้อมไปด้วยความมองอาจ ความสง่างาม ความสงบเยือกเย็น การแสดงธรรมของพระองค์ นอกจากแจ่มแจ้งด้วยสัจธรรมแล้ว ยังก่อให้เกิดความรู้สึกเพลิดเพลินสุขใจ ชวนให้อยากฟังอยากใกล้ชิดพระองค์อยู่ไม่ว่าอย่างคำชมของบุคคลต่างๆ เช่น ที่ท่านปิงคิยานี มองเห็นสารประโยชน์อันใด จึงเลื่อมใสพระสมณโคดมถึงเพียงนี้ ท่านผู้เจริญ เปรียบเหมือนบุรุษผู้เฒ่าในรสอันเลิศแล้ว ย่อมไม่ปรารถนารสอื่นๆ ที่เลวฉิบไฉ่ บุคคลพึงธรรมของพระสมณโคดมพระองค์นั้น

โดยลักษณะใดๆจะโดยสุตตะ โดยเคยยะ โดยไวยากรณ์ หรือโดยอภิปุทธธรรมก็ดี ย่อมไม่ปรารถนาว่าทชะของสมณะเป็นอันมากเหล่านี้โดยลักษณะนั้นๆ เลยฉนั้นนั้น เปรียบเหมือนบุรุษผู้เฒ่าและอ่อนเพลีย มาได้รวงน้ำผึ้ง ก็ลิ้มรส ย่อมได้รสแท้แสนชุ่มชื่น ฉนั้นใด บุคคลพึงธรรมของท่านพระโคตมพระองค์นั้น...ย่อมได้รับความดีใจ ปลาบปลื้มใจ ฉนั้นนั้นเปรียบเหมือนบุรุษ ได้ไม้จันทน์เป็นจันทน์เหลืองหรือจันทน์แดง จะสุกกลิ่นตรงที่ใด ราก ลำต้น หรือยอด กลิ่นหอมสนิทเป็นกลิ่นแท้ ฉนั้นใด บุคคลพึงธรรมของพระโคตมพระองค์นั้น...ก็ย่อมปราโมทย์ ได้รับความโลมสน ฉนั้นนั้นเปรียบเหมือนบุรุษอาพาธ เจ็บปวด เป็นไข้หนักนายแพทย์ผู้ฉลาดพึงบำบัดอาพาธเขาได้ฉิบไฉ่ ฉนั้นใด บุคคลพึงธรรมของท่านพระโคตมพระองค์นั้น แล้ว...ความโศกเศร้า ปริเทวนาการ ความทุกข์โทมนัส และความคับแค้นใจของเขาย่อมหมดไป ฉนั้นนั้นเปรียบเหมือน สระใหญ่มีน้ำใส เย็น จืดสนิท น่าเจริญใจ มีท่าราบเรียบน่ารื่นรมย์ บุรุษผู้ร้อนด้วยแสงแดด ถูกแดดแผดเผา เหน็ดเหนื่อย ทิวกระหายเดินมาถึง เขาลงไปอาบดื่ม ในสระน้ำนั้น พึงระงับความกระวนกระวาย ความเหน็ดเหนื่อย และความเร่าร้อนทั้งปวงได้ ฉนั้นใด บุคคลพึงธรรมของท่านพระโคตมพระองค์นั้นแล้ง...ความกระวนกระวายความเหน็ดเหนื่อยและความเร่าร้อนของเขาก็ย่อมระงับไปได้หมดสิ้น ฉนั้นนั้น ชนทั้งหลายที่ท่านพระโคตม ทรงชี้แจงให้เห็นแจ้งให้

สมาทาน ให้อาจหาญให้ร่าเริงด้วยธรรมมีกถาแล้ว เมื่อลุกไปจากที่นั่งก็ยังเหลียวหลังกลับมามอง ด้วยไม่อยากจะละจากไป

สรุปได้ว่า บุคลิกภาพของพระพุทธองค์ทรงดีพร้อมสูงสุดทุกอย่างที่มนุษย์พึงมีได้ทำให้สร้างศรัทธากับผู้พบเมื่อได้เห็นพระวรกายสง่างามของพระองค์เห็นพระอากัปกิริยางดงามฟังสุรเสียงอันไพเราะจนบรรลุลูกประสงค์ทุกครั้ง

๒. คุณธรรม แสดงตามแนวพุทธคุณ ๓ คือ

ก. พระปัญญาคุณ ของยกมาแสดง ๒ อย่าง คือ ทศพลญาณ และปฏิสัมภิทา

๑) ทศพลญาณ^{๔๑} คือ พระญาณอันเป็นกำลังของพระตถาคตที่ทำให้พระองค์สามารถบนลือสีหนาท ประกาศพระศาสนาได้มั่นคง

๑.๑ ฐานฐานญาณ ปรีชาหยั่งรู้ฐานะ และฐานะ คือหยั่งรู้กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับขอบเขต และขีดขั้นของสิ่งทั้งหลายว่าอะไรเป็นไปได้ และอะไรเป็นไปไม่ได้แค่ไหนเพียงไร โดยเฉพาะในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล และกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมที่เกี่ยวกับสมรรถวิสัยของบุคคลซึ่งจะได้รับผลกระทบที่ดีและชั่วต่างๆ กัน

๑.๒ กรรมวิปากญาณ ปรีชาหยั่งรู้ผลของกรรม สามารถกำหนดแยกการให้ผลอย่างสลับซับซ้อนระหว่างกรรมดีกับกรรมชั่วที่สัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมต่างๆ มองเห็นรายละเอียดและความสัมพันธ์ภายในกระบวนการการก่อผลของกรรมอย่างชัดเจน

๑.๓ สัพพัตถคามินีปฏิปทาญาณ ปรีชาหยั่งรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่คติทั้งปวง (คือสู่สุคติทุกคติหรือพ้นจากคติ) หรือปรีชาหยั่งรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่อรรถประโยชน์ทั้งปวง (จะเป็นทิฏฐัมมิกัตถะ หรือสัมปรายิกัตถะ หรือปรมัตถะก็ตาม) รู้ว่าเมื่อต้องการเข้าสู่จุดหมายใด จะต้องทำอะไรบ้าง มีรายละเอียดวิธีปฏิบัติอย่างไร

๑.๔ นานาธาตุญาณ ปรีชาหยั่งรู้สภาวะของโลกอันประกอบด้วยธาตุต่างๆ เป็นอเนก รู้สภาวะของธรรมชาติทั้งฝ่ายอุปาตินนกสังขาร และอนุปาตินนกสังขาร เช่นเรื่องชีวิต ก็ทราบองค์ประกอบต่างๆ สภาวะขององค์ประกอบเหล่านั้น พร้อมทั้งหน้าที่ของมันเช่นการปฏิบัติหน้าที่ของชั้นธ ายตนะและธาตุต่างๆ ในกระบวนการรับรู้เป็นต้น

๑.๕ นานาธมฺมุตติกญาณ ปรีชาหยั่งรู้ธมฺมุตติ (คือรู้ธมฺมุตติความโน้มเอียง แนวความสนใจ ฯลฯ) ของสัตว์ทั้งหลายที่เป็นไปต่างๆ กัน

๑.๖ อินทริยปรปริยัตตญาณ ปรีชาหยั่งรู้ความยิ่งและความหย่อนแห่งอินทริยข้อสัตว์ทั้งหลาย รู้ว่าสัตว์นั้นๆ มีแนวความคิด ความรู้ ความเข้าใจ แคไหนเพียงใด มีกิเลสมากกิเลสน้อย มีอินทริยอ่อนหรือแก่กล้าสอนง่ายหรือสอนยากมีความพร้อมที่จะเข้าสู่การตรัสรู้หรือไม่

๑.๗ ฌานาติสังกิเลสชาติญาณ ปรีชาหยั่งรู้เหตุที่จะทำให้ฌานวิโมกข์ และสมาบัติเสื่อมหรือเจริญ คล่องแคล่วจัดเจนหรือกำวน้ำยิ่งขึ้นไป

๑.๘ ปุพเพนิวาสานุสสติ ปรีชาหยั่งรู้ระลึกชาติภพในหนหลังได้

^{๔๑} ดูรายละเอียดใน. ม. ม. (บาลี) ๑๒/๑๖๖, อง. ทสก. (บาลี) ๒๔/๒๑, อภิ. วิ. (บาลี) ๓๕/๘๓๙-๘๔๘, วิภค. อ.

(บาลี) ๕๒๐, ๕๕๐-๖๐๗.

๑.๙ จตุปทาตญาณ ปรีชาหยั่งรู้จุดและอุบัตินี้ทั้งหลายอันเป็นไปตามกรรม

๑.๑๐ อาสวกขญาณ ปรีชาหยั่งรู้ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย

๒) ปฏิสัมภิทา^{๔๒} คือ ปัญญาแตกฉานในด้านต่างๆ มีทั่วไปทั้งในพระมหาสาวกทั้งหลาย ด้วย ดังนี้

๒.๑ อรรถปฏิสัมภิทา ความเข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของถ้อยคำหรือข้อธรรม ต่างๆ สามารถอธิบายแยกแยะออกไปโดยพิสดาร แม้ได้เห็นเหตุใดๆ ก็สามารถคิดเชื่อมโยงแยกแยะกระจายความคิดออกไปล่วงรู้ถึงผลต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ แปลสั้นๆ ว่าปัญญาแตกฉานในอรรถ

๒.๒ ธรรมปฏิสัมภิทา ความเข้าใจแจ่มแจ้งในถ้อยคำหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถจับใจความคำอธิบายโดยพิสดาร มาตั้งเป็นกระตุกหรือหัวข้อได้ เมื่อมองเห็นผลต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นก็สามารถสืบสาวกลับไปหาสาเหตุได้แปลสั้นๆ ว่าปัญญาแตกฉานในธรรม

๒.๒ ธรรมปฏิสัมภิทา ความเข้าใจแจ่มแจ้งในถ้อยคำหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถจับใจความคำอธิบายโดยพิสดาร มาตั้งเป็นกระตุกหรือหัวข้อได้ เมื่อมองเห็นผลต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นก็สามารถสืบสาวกลับไปหาสาเหตุได้แปลสั้นๆ ว่าปัญญาแตกฉานในธรรม

๒.๓ นิรุตติปฏิสัมภิทา ความรู้แตกฉานในภาษา รู้ภาษาต่างๆ และรู้จักใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงอรรถและธรรม ให้คนอื่นเข้าใจและเห็นตามได้ แปลสั้นๆ ว่าปัญญาแตกฉานในนิรุกติ

๒.๔ ปฏิภาณปฏิสัมภิทา ความมีไหวพริบ สามารถเข้าใจคิดเหตุผลได้เหมาะสมทันการ และมีความรู้ความเข้าใจชัดในความรู้อย่างต่างๆ ว่ามีแหล่งที่มา มีประโยชน์อย่างไร สามารถเชื่อมโยงความรู้ทั้งหลายเข้าด้วยกันสร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่ได้ แปลสั้นๆ ว่า ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ

ข. พระวิสุทธิคุณ ความบริสุทธิ์เป็นพระคุณสำคัญยิ่งเช่นกัน ในการที่จะทำให้ประชาชนเชื่อถือแลเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า มองได้จากลักษณะต่างๆ ดังนี้

๑. พระองค์เองเป็นผู้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง ไม่กระทำความชั่วทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ ไม่มีเหตุที่ใครจะยกขึ้นมาตำหนิได้

๒. ทรงทำได้อย่างที่สอน คือสอนเขาอย่างไร พระองค์เองก็ทรงประพฤติอย่างนั้นด้วย อย่างพุทธพจน์ที่ว่า ตถาคตพูดอย่างใดทำอย่างนั้น จึงเป็นตัวอย่างที่ดีและให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในคุณค่าของคำสอนได้

๓. ทรงมีความบริสุทธิ์พระทัยในการสอน ทรงสอนผู้อื่นด้วยมุ่งหวังประโยชน์แก่เขาฝ่ายเดียว ไม่มีพระทัยเคลือบแฝงด้วยความหวังผลประโยชน์ส่วนตน หรืออามีผลตอบแทนใดๆ มุ่งให้บุคคลหรือหมู่คนที่อยู่ตรงหน้าได้รับผลประโยชน์สูงสุดอย่างแท้จริงพระวิสุทธิคุณเหล่านี้เป็นผลเกิดเองจากการตรัสรู้ จะเห็นได้จากคำสรรเสริญของบุคคลต่างๆ ในสมัยพุทธกาล เช่น ดูกรนาคิตะ ขออย่าให้เราต้องข้องเกี่ยวกับยศเลย และขออย่าให้ยศมาข้องเกี่ยวกับเราด้วยบุคคลผู้ใดไม่ได้โดยง่ายซึ่งความสุขอันเกิดจากเนกขัมมความสุขอันเกิดจากวิเวก สุขอันเกิดจากความสงบ สุขอันเกิดจากการตรัสรู้ เหมือนอย่างที่เราได้บุคคลผู้นั้นจึงจะยินดีความสุขแบบอามจม สุขที่เกิดจากการหลับ และ

^{๔๒} ดูรายละเอียดใน. อง. จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๗๒/๒๑๖, ขุ. ปฏี. (บาลี) ๓๑/๒๖๘/๑๗๕, อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๗๘๔/๔๐๐

ความสุขที่เกิดจากลาภสักการะและสรรเสริญ ^{๔๓} จากคำกล่าวของพระสารีบุตรว่า ท่านทั้งหลาย พระตถาคตมีกายสมาจาร วจีสมาจาร มโนสมาจารบริสุทธฺิ พระตถาคตมิได้มีความประพฤติชั่วทางกาย ทางวาจา ทางใจ ที่พระองค์จะต้องปกปิดรักษาไว้ โดยตั้งพระทัยว่า ขอคนอื่น ๆ อย่าได้รู้ถึงความประพฤติชั่วทางกายทางวาจา ทางใจของเราเลย ^{๔๔} ดูก่อนโมคคัลลานะ เราเป็นผู้มีศีลบริสุทธฺิ จึงปฏิญาณได้ว่าเป็นผู้มีศีลบริสุทธฺิศีลของเราบริสุทธฺิ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง บรรดาสาวกไม่ต้องคอยรักษาเราโดยศีล และเราก็ไม่ต้องคอยคิดหวังให้สาวกช่วยรักษาเราโดยศีล เรามีอาชีวะบริสุทธฺิ มีธรรมเทศนาบริสุทธฺิ...ไม่ต้องคิดให้สาวกช่วยรักษา ^{๔๕}

ค. พระกรุณาคุณ อาศัยพระมหากรุณาธิคุณ พระพุทธเจ้าจึงได้เสด็จออกประกาศศาสนาโปรดสรรพสัตว์ ทำให้พระองค์ ๒ อย่างแรกคือพระปัญญาคุณ และพระวิสุทธิคุณเป็นที่ปรากฏ และเป็นประโยชน์ต่อชาวโลกอย่างแท้จริง เสด็จไปช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนมนุษย์ทั้งที่เป็นกลุ่มและที่เป็นรายบุคคล โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยากลำบากของพระองค์เอง พระมหากรุณาธิคุณเหล่านี้ พึงเห็นตามคำสรรเสริญและคุณธรรมอื่นๆ ที่แสดงออกความกรุณาที่แสดงออกอย่างได้ผลดีนั้น ต้องอาศัยอุเบกขา และสติสัมปชัญญะเข้าประกอบด้วย ในกรณีต่างๆ และในกรณีนั้นๆ จะต้องเข้าใจความหมายของอุเบกขาให้ถูกต้องด้วยนอกจากนี้ ความกรุณาที่แสดงออกในทางการอบรมสั่งสอนย่อมเป็นส่วนประกอบสำคัญให้เกิดคุณลักษณะผู้สอนที่เรียกว่า องค์คุณของกัลยาณมิตรองค์คุณของกัลยาณมิตร ซึ่งมี ๗ ประการดังต่อไปนี้

๑. ปิโย – น่ารัก (ในฐานะที่วางใจและสนิทสนม)
๒. ครุ – น่าเคารพ (ในฐานะให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย)
๓. ภาวนีโย – น่ายกย่อง (ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง)
๔. วตฺตา – รู้จักพูด (คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี)
๕. วจนฺทโม – อดทนต่อถ้อยคำ (พร้อมที่จะรับฟังคำซักถามต่างๆ อยู่เสมอและสามารถรับฟังได้ด้วยอารมณ์ไม่เบื่อ)

๖. คมภิรณฺจ กถิ กตฺตา – (กล่าวชี้แจงแถลงเรื่องต่างๆ ที่ลึกซึ้งได้)

๗. โน จฺญฐาเน นิโยชเย – (ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย) ^{๔๖}

ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ความสัมพันธ์ของผู้สอนที่มีต่อผู้เรียนนั้น อยู่ในฐานะเป็นกัลยาณมิตร คือเป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำผู้เรียนให้ดำเนินก้าวหน้าไปในมรรคาแห่งการฝึกอบรมองค์คุณทั้ง ๗ นี้ เป็นคุณลักษณะที่ผู้สอนหรือครูผู้มีความกรุณาโดยทั่วไปจะมีได้ ไม่จำกัดเฉพาะพระพุทธเจ้าเท่านั้นการมุ่งใจเพื่อเข้าสู่ธรรมะ หรือ สติภาวนาของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง แม้เป็นเพียงธรรมกถาหรือการสนทนาทั่วไป โดยไม่มีจุดมุ่งหมายอะไรเป็นพิเศษก็จะดำเนินไปอย่างสำเร็จผลดีเพราะมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะ ๔ ประการ ^{๔๗}

^{๔๓} ดุรายละเอียดยใน. อง. ฉกก. (บาลี) ๒๒/๓๑๓.

^{๔๔} ดุรายละเอียดยใน. ที. ปา. (บาลี) ๑๑/๒๒๘.

^{๔๕} ดุรายละเอียดยใน. อง. ปณจก. (บาลี) ๒๒/๑๐๐

^{๔๖} ดุรายละเอียดยใน. อง. สตตก (บาลี) ๒๓/๓๔.

^{๔๗} ดุรายละเอียดยใน. ที. ส. (บาลี) ๙/๑๙๘/๑๖๑

๑. **สนทสนา** ชี้แจงให้เห็นชัด คือจะสอนอะไรก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงเหตุผลอย่างชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นจริงเห็นจัง เหมือนจูงมือไปเห็นกับตา

๒. **สมาทปนา** ชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือสิ่งใดที่ควรปฏิบัติหรือห้าทำ ก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับอยากลงมือทำหรือนำไปปฏิบัติ

๓. **สมุตเตชนา** ระวังให้อาหาญแกล้วกล้า คือปลุกเร้าใจกระตือรือร้นเกิดความอุสาหะมีกำลังใจแข็งขัน มันใจจะทำให้สำเร็จลงได้สู้งานไม่หวั่นระย่อไม่กลัวเหนื่อยยาก

๔. **สมปทงสนา** ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือบำรุงจิตใจให้ชุ่มชื้นเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับและทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความร่าเริงเบิกบานใจอรรถกาศชี้แจงเพิ่มเติมว่า ข้อ ๑. ปลดเปลื้องความโง่เขลาหรือความมัว ๒. ปลดเปลื้องความประมาท ๓. ปลดเปลื้องความเกียจคร้าน ๔. สัมฤทธิ์ผลการปฏิบัติ สรุปสั้นๆ ว่า ชี้ให้เห็นชัด ชวนให้ปฏิบัติ ระวังให้กล้า ปลุกให้ร่าเริง หรือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แกล้วกล้า ร่าเริง

พระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงอนุเคราะห์ชาวโลกนั้นแสดงออกในพุทธกิจประจำวันหรือกิจวัตรประจำวันของพระองค์ ซึ่งเห็นได้ชัดว่า วันเวลาที่ผ่านไปแต่ละวันนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนอื่นๆ ทั้งนั้น และให้เห็นการรู้จักทำงานของพระมหาบุรุษพุทธกิจประจำวันแบ่งเป็น ๕ อย่างดังนี้

๑. **ปุเรภัตตกิจ** พุทธกิจเช้าหรือภาคก่อนอาหาร ได้แก่ทรงตื่นพระบรรทมแต่เช้า เสด็จออกบิณฑบาต เสร็จแล้ว ทรงแสดงธรรมโปรดประชาชนในที่นั้นๆ เสด็จกลับพระวิหารรอให้พระสงฆ์ฉันเสร็จแล้ว เสด็จเข้าพระคันธกุฎี

๒. **ปัจฉาภัตตกิจ** พุทธกิจภาคบ่ายหรือหลังอาหาร ระยะเวลาที่ ๑ เสด็จออกจากพระคันธกุฎี ทรงโอวาทพระภิกษุสงฆ์ เสร็จแล้วพระสงฆ์แยกย้ายกันไปปฏิบัติธรรมในที่ต่างๆ พระองค์เสด็จเข้าพระคันธกุฎีอาจทรงบรรทมเล็กน้อยแล้วถึงระยะเวลาที่ ๒ ทรงพิจารณาตรวจดูความเป็นไปของสัตว์โลก ระยะเวลาที่ ๓ ประชาชนในถิ่นนั้นมาประชุมในธรรมสภา ทรงโปรดแสดงธรรม

๓. **ปุริมยามกิจ** พระพุทธกิจที่ ๑ (ของราตรี) หลังจากพุทธกิจภาคกลางวันแล้วทรงสนานแล้วปลีกพระองค์เฝ้าฯ พักหนึ่ง จากนั้นพระภิกษุสงฆ์มาเฝ้าฯ ทูลถามปัญหาบ้าง ขอรกรมฐานบ้าง ขอให้ทรงแสดงธรรมบ้าง ทรงใช้เวลาตลอดยามแรกนี้สนองความต้องการของพระสงฆ์

๔. **มัชฌิมยามกิจ** พุทธกิจในมัชฌิมยาม เมื่อพระสงฆ์แยกย้ายไปแล้วทรงใช้เวลาที่เหลืออยู่ตอบปัญหาพวบทพทั้งหลายที่มาเข้าเฝ้าฯ

๕. **ปัจฉิมยามกิจ** พุทธกิจในปัจฉิมยาม ทรงแบ่งเป็น ๓ ระยะ ระยะแรก เสด็จดำเนินจงกรมเพื่อให้พระวรกายได้ผ่อนคลาย ระยะเวลาที่ ๒ เสด็จเข้าพระคันธกุฎี ทรงบรรทมสี่หยาสน์อย่างมีพระสติสัมปชัญญะ ระยะเวลาที่ ๓ เสด็จประทับนั่งพิจารณาสอดส่องเลือกสรรว่า ในวันต่อไปมีบุคคลผู้ใดที่ควรเสด็จไปโปรดโดยเฉพาะเป็นพิเศษเมื่อทรงกำหนดพระทัยไว้แล้ว ก็เสด็จไปโปรดในภาคพุทธกิจที่ ๑ คือ ปุเรภัตตกิจ ^{๔๘}

^{๔๘} ดูรายละเอียดใน. ที. ม. อ. (บาลี) ๑/๖๑, ส. อ. (บาลี) ๑/๒๘๕, อ. อ. (บาลี) ๑/๖๖.

การทรงให้ความสนพระทัยช่วยเหลือโปรดบุคคลผู้สมควร เป็นเฉพาะบุคคลๆ เช่นนี้ผู้ได้รับการโปรดอาจเป็นคนชั้นสูง ชั้นต่ำ เป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่ได้ทั้งสิ้น เช่นเสด็จไปโปรดเด็กชายมีคุณกษัตริย์ที่กำลังนอนเจ็บหนัก^{๔๙} เสด็จไปโปรดสังคาลกมาณพผู้ไหว้ทิศนอกจากนี้พระองค์ยังทรงเอาพระทัยใส่ในความเป็นอยู่ ทุกข์ สุข ของพระภิกษุสงฆ์ทั่วไป เช่นเสด็จไปเยี่ยมภิกษุป่วยและพยาบาลภิกษุป่วยไข้ที่ไม่มีคนพยาบาลด้วยพระองค์เอง^{๕๐} ความกรุณาเช่นนี้เป็นเหตุ นำความเลื่อมใสศรัทธาเป็นประโยชน์ในการสอน ทรงสอนคนได้โดยไม่ต้องใช้อำนาจบังคับ ไม่ต้องใช้การลงโทษและทรงได้รับความเคารพบูชาสูงสุดด้วยความจริงใจ

สรุปคุณสมบัติที่พระองค์ที่พระองค์ทรงใช้ในการสอน

๑. ทรงสอนสิ่งที่จริง และเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง
๒. ทรงรู้และเข้าใจในสิ่งที่สอนอย่างถ่องแท้สมบูรณ์
๓. ทรงสอนด้วยเมตตา มุ่งประโยชน์แก่ผู้รับคำสอนเป็นที่ตั้ง
๔. ทรงทำได้จริงอย่างที่สอน เป็นตัวอย่างที่ดี
๕. ทรงมีบุคลิกภาพโน้มน้าวจิตใจให้เข้าใจลึกซึ้งสนิทสนมและพึงพอใจได้ความสุข
๖. ทรงมีหลักการสอนและวิธีสอนที่ยอดเยี่ยม^{๕๑}

๑. สื่อที่พระพุทธองค์ทรงนำมาใช้ การใช้อุปกรณ์การสอนของพระพุทธองค์ทรงนำสิ่งต่าง ๆ รอบตัวตามธรรมชาติพบเห็นอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวันเป็นสื่อในการสอน เช่น ในครั้งประทับอยู่ที่ป่าสิสพวันใกล้เมืองโกสัมพี^{๕๒} พระองค์ทรงสอนพระภิกษุทั้งหลายโดยใช้ใบประดู่เป็นอุปกรณ์ ทรงหยิบใบประดู่มากำมือแล้วถามพระภิกษุทั้งหลายว่า ใบไม้ในป่ากับใบพระหัตถ์ที่เหนียวมากกว่ากัน ฯลฯ หรือทรงใช้การเทน้ำที่ละน้อยๆ และใช้แวนดา เปรียบเทียบจากรูปธรรมไปสู่นามธรรมให้พระราหุลซึ่งตอนนั้นอายุ ๗ ขวบเข้าใจได้^{๕๓} และที่ทรงใช้ผ้าขาวประทานให้ท่านจูฬปันถก ลูบไปมาเพื่อสร้างแรงจูงใจในการเข้าสู่ธรรมะตามภูมิธรรมของผู้เรียนจนท่านจูฬปันถกบรรลุธรรมได้^{๕๔}

๒. การอุปมาหรือการเปรียบเทียบเพื่อสื่อให้เข้าใจ พระพุทธองค์ทรงนำสิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติซึ่งเป็นรูปธรรมมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นนามธรรม จนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งเป็นที่อัศจรรย์ยิ่ง เช่นที่พระพุทธองค์ทรงนำความแก่ ความเจ็บ ความตายไปอุปมากับสิ่งต่าง ๆ ดังนี้ “เปรียบเทียบว่า ภูเขาใหญ่ศิลาล้วนสูงจดฟ้า กลิ้งเข้ามารอบด้าน ทั้งสี่ทิศ บดขยี้สัตว์ทั้งหลายเสียฉันทิ ความแก่และความตาย ก็ครอบงำสัตว์ทั้งหลายฉันทิ”^{๕๕} “ความตายความเจ็บไข้และความ

^{๔๙} ัมมปัทฏฐกถาภาค ๑. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๗-๓๘.

^{๕๐} ดุราลละเอียดใน ส.ช.(บาลี) ๑๗/๒๑๕-๒๑๘, วินย.(บาลี) ๕/๑๖๖

^{๕๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธวิธีในการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐-๓๒

^{๕๒} ดุราลละเอียดใน. ส.ม. (บาลี) ๑๙/ ๑๗๑๒-๓/ ๕๔๘-๕๑.

^{๕๓} ดุราลละเอียดใน. ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๕-๑

^{๕๔} แสง จันทรงาม, **วิธีสอนของพระพุทธเจ้า**, (กรุงเทพมหานคร ; มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐)

หน้า ๔๐-๔๑

^{๕๕} ดุราลละเอียดใน. ส.ส.(บาลี)๑๕/๔๑๕/๑๔๘.

แก่ เป็นเหมือนไฟ ๓ กอง ที่ค่อยไล่ตาม, กำลังที่จะรับมือได้ก็ไม่มี แรงที่จะวิ่งหนีก็ไม่พอฯ”^{๕๖} “อายุของมนุษย์ทั้งหลายน้อย สัตบุรุษพึงดูหมิ่นอายุน้อยนั้น, พึงประพาสเหมือนดังถูกไฟไหม้ศีรษะฯ”^{๕๗} “รูปอุปมาเหมือนพุ่มพองแม่น้ำ เวทนาอุปมาเหมือนพองน้ำฝน สัญญาอุปมาเหมือนพยับแดด สังขารอุปมาเหมือนต้นกล้วย วิญญาณอุปมาเหมือนมายากล ฯ”^{๕๘} “ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้งบัณฑิต ทั้งคนมีทั้งคนจน ล้วนเดินหน้าไปหาความตาย ทั้งหมด ภาชนะดินที่ช่างปั้นหม้อทำแล้ว ทั้งเล็กและใหญ่ ทั้งดิบและสุก ล้วนมีความแตกทำลายเป็นที่สุดฉับใด ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายก็มีความตายเป็นที่สุด ฉะนั้น”^{๕๙} “แท้จริงชายหรือหญิงก็ตาม ถึงยังหนุ่มยังสาวก็ตายได้. ใครเล่าจะพึงวางใจในชีวิตว่า เรายังหนุ่มยังสาวอยู่ วันคืนเคลื่อนคล้อย อายุก็น้อยเข้าลงทุกที เหมือนอายุปลาในที่นั่งงวด. ความเป็นหนุ่มเป็นสาวจะเป็นหลักอะไรได้”^{๖๐}

สรุปได้ว่า หลักการทั้งหมดของพระพุทธองค์นี้สามารถนำมาประยุกต์ในการสร้างแรงจูงใจสำหรับการเผยแผ่ธรรม การชักจูงคนเข้าปฏิบัติธรรม ในการเรียนการสอน เพื่อให้เข้าถึงธรรมะในสังคมไทยปัจจุบันได้อย่างประเสริฐที่สุด เพราะสังคมที่มีธรรมะเป็นสังคมที่มีรากฐานแข็งแกร่งเป็นสังคมไร้ทุกข์โทษ เป็นสังคมสะอาด และเป็นสังคมแห่งความละเอียดรอบคอบต่อความชั่ว กล่าวได้ว่า ผลการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องได้ข้อสรุป ดังนี้

๑. สภาพการสอน คือ สภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา ทางกายภาพ เช่น ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องโสตทัศนูปกรณ์ และทางชีวภาพ เช่น บุคลิกภาพของเพื่อน ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนักเรียน นักศึกษา

๒. พุทธวิธีการสอน คือ สติในการสอนของพระพุทธองค์เพื่อให้เกิดความ แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ผู้ฟัง และ ร่าเริงฯ,ฯ

๓. รูปแบบวิทยาการการสอน คือ การจัดเนื้อหาสาระ ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ และการเผชิญหน้าสถานการณ์ ฯลฯ

๔. การประยุกต์ทฤษฎีการสอน คือ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ระหว่างพุทธวิธีการสอน และทฤษฎีหลักการทางตะวันตก

๒.๑.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

๒.๑.๔.๑ ทฤษฎีการเรียนรู้และการประยุกต์สู่การสอน ทฤษฎีการเรียนรู้สร้างขึ้นจากพื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของการเรียนรู้ เช่น ทฤษฎีในกลุ่มพฤติกรรมนิยมซึ่งนิยามการเรียนรู้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ก็จะเน้นองค์ประกอบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ส่วนทฤษฎีกลุ่มพุทธินิยมที่นิยามการเรียนรู้ว่า เป็นกระบวนการคิดหรือการพัฒนาทางสติปัญญา ก็จะเน้นที่กระบวนการคิดอย่างมีคุณภาพ ดังนั้นในการนำเสนอทฤษฎีการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่คัดสรรว่ามีบทบาทต่อการประยุกต์สู่การออกแบบการเรียนการสอนที่จะกล่าวถึงในที่นี้ก็จะกล่าวถึงองค์ประกอบ

^{๕๖} ดุราลละเอียดใน. ขุ.เถร. (บาลี) ๒๖/๓๕๙/๓๓๕.

^{๕๗} ดุราลละเอียดใน. ขุ.ม. (บาลี) ๑๙/๔๙/๕๑.

^{๕๘} ดุราลละเอียดใน. ส.ข. (บาลี) ๑๗/๒๔๗/๑๗๔.

^{๕๙} ดุราลละเอียดใน. ที.ม. (บาลี) ๑๐/๑๐๘/๑๔๑.

^{๖๐} ดุราลละเอียดใน. ขุ.ชา. (บาลี) ๒๘/๔๓๗-๔๔๑/๑๖๓-๕

ของการเรียนรู้ กฎหรือหลักการพื้นฐานในการเรียนรู้ของทฤษฎีนั้นและการประยุกต์สู่การออกแบบ การเรียนการสอน^{๖๑}

Thorndike เป็นผู้ค้นพบกฎการเรียนรู้จากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองโดยการกระทำอย่างมีเป้าหมาย จากผลงานการทดลองจับแมวใส่กรงที่มีสลักประตูปิดไว้ให้ แมวหาทางออกจากกรงเพื่อกินอาหาร โดยแมวจะต้องหาทางถอดสลักประตูให้ได้จึงจะได้กินอาหาร ซึ่งจากการทดลองพบว่า ในระยะแรกแมวใช้วิธีลองถูกลองผิด (Trial and error) และค้นพบวิธีถอดสลักประตูโดยบังเอิญทำให้ประตูเปิดและออกมากินอาหารได้ การทดลองในครั้งต่อ ๆ มา แมวใช้เวลา น้อยลงในการหาทางออกมากินอาหารได้ การทดลองนี้ทำให้สามารถตั้งกฎการเรียนรู้ที่สำคัญดังนี้

1) กฎแห่งผล (Law of effect) พฤติกรรมการตอบสนองต่อสิ่งเร้าใดที่ได้รับผลที่ทำให้ ผู้เรียนพึงพอใจ ผู้เรียนจะกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำ ๆ อีกหรือเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าไม่ได้รับผลที่พึงพอใจ ผู้เรียนก็จะเลิกทำพฤติกรรมนั้น

2) กฎแห่งความพร้อม (Law of readiness) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้าผู้เรียนอยู่ในภาวะ ที่มีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ การบังคับหรือฝืนใจจะทำให้หงุดหงิดไม่เกิดการเรียนรู้

3) กฎแห่งการฝึกหัด (Law of exercise) การเรียนรู้จะคงทน หรือติดทนนานถ้าได้รับการ ฝึกหัดหรือกระทำซ้ำบ่อย ๆ^{๖๒}

ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์เน้นความเชื่อมโยงของสิ่งเร้าและการตอบสนอง หากผลที่ ตามมา หลังปฏิบัติเป็นสิ่งที่น่าพอใจความเชื่อมโยงของสิ่งเร้าและการตอบสนองก็จะแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น การประยุกต์สู่การสอน ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ประยุกต์ไปใช้ในการเรียนการสอนได้ดังนี้

1) การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นพฤติกรรมที่ชัดเจน เฉพาะเจาะจงซึ่งทำให้ สามารถวัดผลประเมินผลได้ว่าการเรียนรู้หรือไม่ โดยสังเกตจากพฤติกรรมที่เกิดขึ้น และแจ้งให้ผู้ เรียนทราบพฤติกรรมที่คาดหวัง

2) ก่อนเรียนควรสำรวจว่าผู้เรียนมีความพร้อมด้านร่างกาย จิตใจและมีความรู้พื้นฐานเดิม ที่พร้อมในการเรียนรู้หรือไม่ เพื่อหาแนวทางในการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียน

3) ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ การเผชิญสถานการณ์ปัญหาซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลองถูกลองผิด เพื่อหาทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้ ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจเมื่อค้นพบวิธีการแก้ปัญหาได้

4) ควรศึกษาว่าอะไรคือรางวัลหรือผลที่ผู้เรียนพึงพอใจ เพื่อใช้เป็นสิ่งเร้าให้ผู้เรียนอยาก เรียนรู้หรือแสดงพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก

5) ควรให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนสิ่งที่เรียนรู้แล้วอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดทักษะในสิ่งนั้น

๒.๑.๔.๒ ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการ (Operant conditioning theory) ของสกินเนอร์ (Skinner)

^{๖๑} ทฤษฎีการเรียนรู้และการประยุกต์สู่การสอน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/> (สืบค้นเมื่อ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๑).

^{๖๒} Thorndike, ทฤษฎีการเรียนรู้และการประยุกต์สู่การสอน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/> (1997, p. 24) (สืบค้นเมื่อ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๑)

Skinner, cited in Gredler เป็นผู้ให้นิยามการเรียนรู้ว่า คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลอันเกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการของสกินเนอร์ เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่อธิบายการเรียนรู้ว่าเกิดจากการวางเงื่อนไขของสิ่งเร้าซึ่งผู้เรียนต้องลงมือกระทำหรือปฏิบัติเพื่อหาทางแก้ปัญหาจึงจะได้รับผลที่พึงพอใจ ถ้ามีการเรียนรู้เกิดขึ้นจะสังเกตได้ว่าการตอบสนองเพิ่มขึ้น เมื่อไม่มีการเรียนรู้อัตราการตอบสนองจะลดลง การเรียนรู้จึงตีความว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือเทียบได้กับการตอบสนองนั่นเอง การตอบสนองนั้นวัดได้จากอัตรา/ความถี่ของการตอบสนอง ดังนั้นองค์ประกอบในการเรียนรู้ของสกินเนอร์จึงประกอบด้วย สิ่งเร้าที่มีการวางเงื่อนไข การตอบสนองของผู้เรียน และผลที่ตามมา^{๖๓}

สกินเนอร์ ได้ทำการทดลองกับหนูและนกโดยการวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการในลักษณะต่างๆ ที่มีผลต่อพฤติกรรม โดยสกินเนอร์สนใจการเสริมแรง (Reinforcement) ที่มีผลต่อการแสดงพฤติกรรม ทำให้เกิดข้อสรุปสำคัญในการเรียนรู้ว่า การกระทำใด ๆ ถ้าได้รับการเสริมแรงมีแนวโน้มที่จะกระทำซ้ำอีก ส่วนการกระทำใดที่ไม่มีการเสริมแรงมีแนวโน้มว่าความถี่ของการกระทำจะลดลงและหายไปในที่สุดการเสริมแรงของสกินเนอร์ แบ่งได้ 2 ประเภท ได้แก่

1) การเสริมแรงแบบปฐมภูมิ (Primary reinforcement) คือ สิ่งเร้าที่สามารถทำให้ความถี่ของการแสดงพฤติกรรมเพิ่มขึ้นโดยไม่ต้องอาศัยการฝึกฝน ซึ่งเป็นสิ่งเร้าตามธรรมชาติ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เป็นต้น

2) การเสริมแรงแบบวางเงื่อนไขหรือการเสริมแรงทุติยภูมิ (Conditioned or secondary Reinforcement) คือ สิ่งเร้าที่ทำให้พฤติกรรมเข้มแข็งขึ้น การเสริมแรงแบบวางเงื่อนไขแบ่งได้ ดังนี้

(1) การเสริมแรงทางบวก (Positive reinforcement) คือ การให้สิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดผลทางบวกแก่พฤติกรรม ทำให้ความถี่ของพฤติกรรมเพิ่มขึ้นหรือมีการผลิตซ้ำของพฤติกรรม เช่น การที่ผู้เรียนส่งงานครบตามกำหนด เมื่อได้รับคำชมเชยจากผู้สอน ทำให้ผู้เรียนส่งงานครบตามกำหนดอีก

(2) การเสริมแรงทางลบ (Negative reinforcement) คือ การลดหรือการถอนสิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดผลที่ไม่พึงพอใจ ทำให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น เช่น เสียงดังและห้องเรียนที่ร้อนอบอ้าวเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้นักเรียนหงุดหงิด ไม่สนใจเรียน เมื่อติดเครื่องปรับอากาศทำให้นักเรียนมีความตั้งใจเรียนมากขึ้น หรือ นักเรียนรีบออกจากบ้านแต่เช้าเพื่อหลีกเลี่ยงรถติดทำให้มาถึงโรงเรียนทันเวลา เป็นต้น

ตามแนวคิดของสกินเนอร์ การเสริมแรงทางบวกจึงเปรียบได้กับรางวัล สำหรับการลงโทษ หมายถึง การหยุดให้การเสริมแรงทางบวก เช่น ไม่อนุญาตให้นักเรียนเล่นเกมคอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นสิ่งที่นักเรียนชอบ หรือเพิ่มการเสริมแรงทางลบ เช่น ให้นักเรียนคัดไทย 50 จบ เป็นต้น จากการศึกษาของสกินเนอร์เรื่องผลของการลงโทษได้ข้อสรุปว่า

1) การลงโทษช่วยยับยั้งหรือลดการแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์เพียงชั่วคราว ซึ่งไม่สามารถแก้ปัญหาอย่างถาวร

2) การลงโทษทำให้เกิดการตอบโต้ทางอารมณ์ที่ไม่พึงปรารถนา เช่น ความคับข้องใจ ความโกรธและความรู้สึกผิด

^{๖๓} Skinner, cited in Gredler.ทฤษฎีการเรียนรู้และการประยุกต์สู่การสอน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/> (1997, p. 74-79) (สืบค้นเมื่อ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๑)

3) การลงโทษไม่ได้ช่วยให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น การลงโทษนักเรียนที่ใช้ไวยากรณ์ผิดในการพูด ไม่ได้ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้การพูดที่ถูกต้อง

ในการปรับพฤติกรรม สกินเนอร์เสนอแนะให้หลีกเลี่ยงเงื่อนไขที่ทำให้ต้องมีการลงโทษไปให้การเสริมแรงกับพฤติกรรมที่ตรงข้ามกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น เมื่อไม่ต้องการให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมการแข่งขัน ก็ให้รางวัลกับพฤติกรรมความร่วมมือ เป็นต้น สำหรับการเรียนรู้พฤติกรรมใหม่ ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้เร็วขึ้นเมื่อได้รับการเสริมแรงทุกครั้งที่ตอบสนองได้ถูกต้อง เมื่อผู้เรียนเรียนรู้พฤติกรรมใหม่แล้ว ควรให้การเสริมแรงเป็นครั้งคราวเพื่อไม่ให้นักเรียนคาดหวังรางวัลทุกครั้งการประยุกต์สู่การสอน

ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการของสกินเนอร์ ประยุกต์ไปใช้ในการเรียนการสอน ได้ดังนี้

1) ควรวิเคราะห์การเรียนรู้ออกเป็นพฤติกรรมย่อย ๆ ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันตามลำดับจากพื้นฐานไปสู่ขั้นที่ซับซ้อนขึ้น โดยนำเสนอสิ่งเร้าการเรียนรู้ไปตามลำดับขั้นและจัดให้มีการเสริมแรงหรือรางวัลที่ผู้เรียนพอใจเมื่อแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนต้องการให้เกิดขึ้นในแต่ละขั้นเพื่อให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ในขั้นต่อไป สื่อการสอนที่พัฒนาขึ้นจากหลักการสอนนี้คือ บทเรียนแบบโปรแกรม บทเรียนสำเร็จรูป และบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น

2) การเรียนรู้ที่ได้ผลดีคือ การเรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งผู้เรียนเป็นผู้กระทำด้วยตนเองและปรับพฤติกรรมไปตามผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยครูใช้รางวัล หรือการเสริมแรงเป็นกลไกในการส่งเสริมการแสดงพฤติกรรม

3) ใช้การเสริมแรงในการปรับพฤติกรรมของผู้เรียนแทนการลงโทษ โดยให้รางวัลที่ผู้เรียนพึงพอใจเป็นแรงเสริมสำหรับพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้น หรือให้รางวัลหรือการเสริมแรงสำหรับพฤติกรรมที่ตรงข้ามกับพฤติกรรมที่ไม่ต้องการให้กระทำ

๒.๑.๔.๓ ทฤษฎีเกสตัลต์ (gestalt theory)

คำว่า “Gestalt” เป็นคำศัพท์ในภาษาเยอรมัน หมายถึง รูปร่างหรือรูปแบบ (Form or pattern) ทั้งที่เป็นส่วนย่อยและส่วนทั้งหมด นักทฤษฎีในกลุ่มนี้ศึกษาว่ามนุษย์รับรู้สิ่งที่เห็นอย่างไร และเข้าใจความสัมพันธ์ของส่วนทั้งหมดกับส่วนย่อยที่ประกอบกันเป็นส่วนทั้งหมดอย่างไร นอกจากนี้ยังเชื่อว่า บุคคลแต่ละคนตอบสนอง/รับรู้ ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นสถานการณ์เดียวกันมากกว่าการรับรู้แยกกันเป็นแต่ละเหตุการณ์ แนวความคิดหลักของทฤษฎีนี้คือ ส่วนรวมมิใช่เป็นเพียงผลรวมของส่วนย่อย ส่วนรวมเป็นสิ่งที่มากกว่าผลรวมของส่วนย่อย (The whole is more than the sum of the parts)^{๖๔}

นักจิตวิทยาเกสตัลต์ ได้อธิบายการเรียนรู้ว่าเกิดจากการรับรู้และการหยั่งเห็น และสร้างกฎการจัดระเบียบการรับรู้ (The laws of perceptual organization) เพื่ออธิบายการรับรู้ของมนุษย์ดังนี้

^{๖๔} ทิศนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗. หน้า 60)

1. กฎแห่งความสัมพันธ์ (Related laws) เป็นกฎที่อธิบายการรับรู้ของมนุษย์ที่มีต่อองค์ประกอบย่อยที่เป็นสมาชิกของส่วนรวมหรือส่วนทั้งหมด โดยตั้งกฎการรับรู้ 4 กฎ ได้แก่

1) กฎของความใกล้เคียง (Proximity) เชื่อว่าองค์ประกอบที่ใกล้เคียงกันของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีแนวโน้มที่จะรับรู้เป็นกลุ่มเดียวกัน

2) กฎของความเหมือน (Similarity) อธิบายว่า สิ่งที่มีลักษณะคล้ายกัน เช่น สี หรือรูปร่างที่คล้ายกันมีแนวโน้มที่จะถูกจัดเข้ากลุ่มเดียวกัน

3) กฎแห่งความสมบูรณ์ (Closure) สมมติว่ามีแนวโน้มที่จะรับรู้ภาพของสิ่งที่ไม่สมบูรณ์ให้เป็นรูปที่สมบูรณ์โดยอาศัยประสบการณ์เดิม เพราะภาพปิดมีความแน่นอน ผู้เรียนจึงมีแนวโน้มที่จะมองภาพเปิดราวกับเป็นภาพปิด

4) กฎแห่งความชัดเจน (Simplicity) บุคคลรับรู้สิ่งเร้าเป็นภาพรวมมากกว่าการมองส่วนย่อยที่แฝงอยู่ในภาพรวมนั้น

2. การหยั่งเห็น (Insight) หมายถึง การเกิดความคิดแวบขึ้นมาอย่างฉับพลันทันทีในขณะที่ประสบปัญหา ทำให้มองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนจนสามารถแก้ปัญหาได้

ผู้ที่พัฒนาแนวคิดการหยั่งเห็น คือ โคเลอร์ ในการทดลองที่ทำกับลิงชิมแปนซี โดยให้ลิงอยู่ในห้องกว้างที่มีกล้วยแขวนอยู่ และมีกิ่งไม้แห้งวางอยู่มุมห้องทั้งท่อนยาว ท่อนสั้น หลังจากที่ได้พยายามหาวิธีที่จะคว้ากล้วยมากินด้วยวิธีต่าง ๆ หลากหลายวิธี โดยฉับพลันทันทีลิงเกิดความคิดในการนำไม้ที่มีอยู่มาต่อกันและสามารถสอยกล้วยมากินได้ ซึ่งโคเลอร์อธิบายว่า การที่ลิงมองเห็นท่อนไม้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหานั้น แสดงว่าลิงเกิดการจัดระเบียบใหม่ของการรับรู้ทำให้มองเห็นแนวทางหรือความคิดที่นำไปสู่การแก้ปัญหาได้ และเรียกพฤติกรรมที่เกิดขึ้นนี้ว่าการหยั่งเห็น โคเลอร์ยังกล่าวว่าการหยั่งเห็นไม่ใช่พฤติกรรมแบบขั้นตอนเดียว อาจมีขั้นตอนในการดำเนินการมากกว่า 2 ขั้นขึ้นไป ^{๖๕}

การประยุกต์สู่การสอน ทฤษฎีเกสตัลต์ประยุกต์ไปใช้ในการเรียนการสอนได้ ดังนี้

1) ในการสอนควรเสนอภาพรวมให้ผู้เรียนเห็นก่อนเสนอภาพย่อย

2) การจัดระเบียบสิ่งเร้าที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี ควรจัดสิ่งที่มีเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันไว้เป็นกลุ่มเดียวกัน

3) ในการสอน ครูไม่จำเป็นต้องเสียเวลาเสนอเนื้อหาทั้งหมดที่สมบูรณ์ ครูสามารถเสนอเนื้อหาแต่เพียงบางส่วนได้

4) การเสนอบทเรียนหรือเนื้อหาควรจัดให้มีความต่อเนื่องกันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีและเร็ว

5) ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ที่หลากหลาย กว้างขวางเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์เหล่านั้นไปใช้ในการแก้ปัญหาแบบหยั่งเห็นได้

6) ในการแก้ปัญหา ควรให้ผู้เรียนได้ฝึกมองปัญหาทุกแง่มุม ใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลในการแก้ปัญหา ไม่มองปัญหาโดยมีอคติ ^{๖๖}

^{๖๕} Kohler, cited in Gredler, 1997, p. 38

^{๖๖} การประยุกต์สู่การสอน ทฤษฎีเกสตัลต์ประยุกต์ไปใช้ในการเรียนการสอนได้ ดังนี้ (ทศนา

๒.๑.๔.๔ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive development theory) ผู้ที่ได้รับการกล่าวถึงในฐานะนักทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา ได้แก่ เพียเจต์ (Piaget) และไวทสกี (Vygotsky) ทั้งสองท่านอธิบายพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์แตกต่างกัน ดังนี้

1. พัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ เพียเจต์ อธิบายพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลว่า คือ การพัฒนาการคิดเชิงตรรกะหรือการคิดเชิงเหตุผลตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ ช่วงการเปลี่ยนแปลงของการให้เหตุผลจากรูปแบบหนึ่งไปสู่การให้เหตุผลในอีกรูปแบบหนึ่งของบุคคลนั้นจะเป็นไปตามลำดับขั้นตอนแน่นอนสำหรับทุกคน การเปลี่ยนแปลงนี้ก็คือพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะเร็วหรือช้าแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ขึ้นกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ วุฒิภาวะ อิทธิพลทางสังคม และกระบวนการคิดของแต่ละคน เพียเจต์แบ่งพัฒนาการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ของเด็กตามช่วงวัย เป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่^{๖๖}

1) ขั้นรับรู้ทางประสาทสัมผัส (Sensorimotor period) เริ่มตั้งแต่แรกเกิด-2 ปี เป็นช่วง ที่ทารกเรียนรู้โลกผ่านการกระทำและรับรู้ข้อมูลจากการสัมผัส ทารกจะใช้ปฏิกิริยาแบบสะท้อน (Reflexes) ซึ่งติดตัวมาแต่เกิด ในการโต้ตอบทันทีต่อสิ่งเร้าในระยะแรก และค่อย ๆ พัฒนาเป็นการเคลื่อนไหวอย่างตั้งใจและมีการวางแผน จนสามารถควบคุมการเคลื่อนไหวต่าง ๆ เช่น การเดิน การวิ่ง ตามที่ต้องการได้ การกระทำเช่นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจและสร้างความรู้ความเข้าใจต่อโลกรอบตัวเด็ก ในช่วงแรกของพัฒนาการเด็กเล็ก ๆ จะรับรู้และสนใจเฉพาะวัตถุที่จับต้องได้และสามารถมองเห็นในขณะนั้น ยังไม่สามารถแยกตัวเองออกจากสิ่งแวดล้อม แต่เมื่อถึงตอนปลายของช่วงพัฒนาการ เด็กเริ่มรู้จักการแยกตนเองออกจากสิ่งของและสิ่งแวดล้อม คือรู้ว่าของยังคงอยู่ที่เดิมแม้ว่าจะมองไม่เห็น ในช่วงนี้เด็กเริ่มเข้าใจเหตุผลในเรื่องเวลา สถานที่ และมีความสามารถในการสร้างตัวแทนของความคิด

2) ขั้นก่อนปฏิบัติการ (Preoperational period) อายุ 2-7 ปี เป็นขั้นที่เด็กเริ่มก้าวจากการกระทำสู่การคิด หรือการกระทำจากภายใน ก่อนขั้นนี้โครงสร้างความคิดของเด็ก (Schema) ยังผูกอยู่กับการกระทำ หมายถึงเด็กยังไม่สามารถระลึกถึงอดีต การคิดล่วงหน้าหรือการทำนาย เนื่องจากการจำได้หรือการคิดล่วงหน้าได้นั้นเด็กต้องสามารถสร้างสัญลักษณ์ขึ้นในโครงสร้างความคิด ความสามารถในการคิดโดยใช้สัญลักษณ์ยังเป็งานที่ยากสำหรับเด็กในวัยนี้ อย่างไรก็ดี เด็กในวัยนี้จะมีพัฒนาการทางภาษาอย่างรวดเร็ว สามารถใช้ภาษาในการสื่อความหมายและเริ่มมีพัฒนาการทางความรู้ ความเข้าใจ และความหมายของสัญลักษณ์ หรือเรียนรู้ผ่านจินตนาการได้โดยเริ่มมีการเล่นเลียนแบบ เป็นขั้นเริ่มต้นของการใช้เหตุผล กล่าวคือ การรับรู้และการคิดแก้ปัญหาในสิ่งที่ตนเองเห็นเป็นส่วนใหญ่ มองอะไรเพียงด้านเดียวโดยยังขาดความเข้าใจเรื่องความคงที่ของสาร และไม่สามารถคิดย้อนกลับได้ มีการทดลองที่ยืนยันการคิดของเด็กในวัยนี้คือ เมื่อนำเอาภาชนะขนาดเดียวกัน 2 ใบ ใส่น้ำให้มีระดับเท่ากันมาให้ดู นักเรียนสามารถบอกได้ว่า น้ำในภาชนะทั้งสองเท่ากัน แต่เมื่อนำน้ำในอีกภาชนะหนึ่งไปใสในภาชนะที่มีรูปทรงสูงกว่า นักเรียนจะตอบว่า น้ำในภาชนะทรงเดิมและภาชนะทรงสูงไม่เท่ากัน จะเห็นว่าคำตอบของเด็กมีจุดสนใจพุ่งไปยังระดับของน้ำที่เห็นมากกว่าความ

เข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของภาษาขณะที่ใส่น้ำที่มีความสัมพันธ์กับระดับของน้ำ กล่าวโดยสรุป เด็กในวัยนี้ยังไม่สามารถให้เหตุผลของการเปลี่ยนแปลงหรือคิดวิเคราะห์จำแนกความแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยหลักเหตุผล

3) ขั้นปฏิบัติการอย่างเป็นรูปธรรม (Concrete operational period) อายุ 7-11 ปี เด็กในวัยนี้สามารถคิดอย่างมีเหตุผล ลักษณะสำคัญของการคิดในขั้นนี้ก็คือ การรับรู้ความคงที่ของโลกกายภาพอย่างเป็นเหตุเป็นผล โดยมีความเข้าใจว่าวัตถุไม่ว่าจะเปลี่ยนสถานะบรรจุ เปลี่ยนรูปร่างหรือเปลี่ยนที่วางก็ตาม แต่ยังคงมีลักษณะพื้นฐานเดิม และเข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้สามารถเปลี่ยนกลับคืนได้ พัฒนาการที่สมบูรณ์ในขั้นนี้ คือ เป็นวัยที่เด็กพัฒนาความสามารถในการจัดประเภทของสิ่งของโดยพิจารณาจากคุณลักษณะเดียวของวัตถุ เช่น ถ้าให้นักเรียนจัดกลุ่มปากกาที่มีสีและรูปร่างแตกต่างกัน นักเรียนสามารถจัดกลุ่มปากกาที่มีรูปร่างต่างกันได้ในวัยนี้ นักเรียนมีความเข้าใจการจัดลำดับ สร้างลำดับได้อย่างมีเหตุผล เช่น เรียงลำดับสิ่งของจากน้อยไปมาก หรือเรียงลำดับจากสูงไปต่ำ เป็นต้น สามารถคิดย้อนกลับและสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงใหม่ได้ จึงเป็นขั้นที่นักเรียนสามารถพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบและเป็นตรรกะ แต่ยังต้องการอุปกรณ์ที่เป็นรูปธรรมช่วยในการคิด

4) ขั้นการคิดอย่างมีเหตุผล (Formal operational period) อายุ 12 ปี ขึ้นไป จนถึงวัยผู้ใหญ่ พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กไม่ได้มาถึงในขั้นนี้ทุกคน การเรียนรู้ในขั้นก่อนหน้านี้นี้ยังคงมีอิทธิพลอยู่ เป็นขั้นพัฒนาจากการคิดเชิงรูปธรรมสู่การคิดเชิงนามธรรม เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถสร้างความคิดเชิงเหตุและผลเพื่ออธิบายและแก้ปัญหาที่พบ สามารถสร้างสมมติฐานและทฤษฎีแบบนักวิทยาศาสตร์

อนึ่ง การจัดการเรียนรู้ใด ๆ ครูผู้สอนถือว่ามิมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้สอนหรือผู้จัดการเรียนรู้เพื่อทำให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติ และบรรลุตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา ผู้สอนจึงจำเป็นต้องทำ ความเข้าใจกับความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักการ ดังมีนักคิดแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจศึกษาประกอบ ดังนี้

กาญจนา คุณารักษ์ ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้เป็นการศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยพิจารณาจากปรีชาญาณทางสติปัญญา วุฒิภาวะทางอารมณ์ ปรีชาญาณทางความอดทน วิริยะ พัฒนาการและศักยภาพต่างๆ วิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน ความสนใจความถนัด สภาพความเป็นอยู่ และครอบครัว ปัญหาข้อจำกัด ตลอดจนความต้องการในการพัฒนา เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ โดยการจัดการเรียนรู้ที่สนององค์รวมของชีวิตด้วยการบูรณาการเชื่อมโยงกับชีวิตจริง ของผู้เรียน ^{๖๘}

สุวิทย์ มูลคาและอรทัย มูลคำ กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน ที่พึงปฏิบัติต่อผู้อื่นและสังคมโดยรวมที่อยู่ในปทัสถานของสังคม อันจะส่งผลต่อ ความสงบสุขและ ความเจริญของตนเองครอบครัวและสังคม ^{๖๙}

^{๖๘} กาญจนา คุณารักษ์, การออกแบบการเรียนการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒), หน้า ๓๔๑.

^{๖๙} สุวิทย์ มูลคาและอรทัย มูลคำ .

Hills กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ คือกระบวนการให้การศึกษาแก่ผู้เรียน ซึ่งต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ^{๗๐}

โกมล ไพศาล กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ครุมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้สอนหรือผู้จัดการเรียนรู้เพื่อทำให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติ ตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา ผู้สอนจึงจำเป็นต้องทำ ความเข้าใจกับความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักการ จัดการเรียนการสอนตาม พรบ. การศึกษาแห่งชาติ และ หลักการเรียนการสอน จนสามารถจัดการเรียนรู้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ^{๗๑}

ธนวัฒน์ อิตินานันท์ กล่าวไว้ว่า การเรียนการสอน เป็นการจัดประสบการณ์ โดยใช้กิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด การเรียน การสอนจะมีประสิทธิภาพผู้สอนจะต้องจัดทำแผนการเรียนเป็นอย่างดี และดำเนินการ ตามแผนการเรียนรู้นี้ กำหนดไว้ ^{๗๒}

๒.๑.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ ในการเรียนรู้มีทฤษฎีสำคัญๆ อยู่ ๔ ข้อใหญ่ คือ

๑) ทฤษฎีความสัมพันธ์ (Association or Associations Theories)

๒. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

๓. ทฤษฎีการรู้คิดและทฤษฎีสนาม (Cognitive or Field Theory)

๔. ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ (Buddhist Learning Theory)

ดวงเดือน ศาสตรภักดิ์ ทฤษฎีความสัมพันธ์ เอ็ดเวิร์ด ธอร์นไดค์ (Edward Thorndike) (Association or Associations Theories) ได้ตั้งกฎต่างๆ ในการเรียนรู้ไว้เป็นหลัก ๓ กฎ คือ

๑) กฎแห่งผล (Law of Effect) กฎนี้ว่าด้วยการให้รางวัลและความหวังจะช่วย ส่งเสริม การแสดงพฤติกรรมเช่นนั้นให้เกิดขึ้น

๒) กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) กฎแห่งการใช้และการไม่ให้ พฤติกรรมใดที่มีสิ่งเร้าจะตอบสนองมากยิ่งขึ้นและพฤติกรรมใดไม่มีสิ่งเร้าการตอบสนองก็ค่อยๆ ลดลง

๓) กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) เมื่อพร้อมที่จะทำอะไรและทำลงไป ย่อมก่อให้เกิดความพอใจตามมา ในทางตรงกันข้ามถ้าไม่พอใจทำอะไรก็เกิดความไม่สบายใจหรือ ไม่พอใจ Albert Bandura ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม มนุษย์เรียนรู้ได้ ผ่านการสังเกตตัวแบบ เขาเชื่อว่า การศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์นั้นต้องวิเคราะห์เงื่อนไขและสิ่งเร้าของพฤติกรรมซึ่งเป็นตัวแสดง การเสริมแรงในเงื่อนไขนั้นๆ การเรียนรู้ผ่านตัวแบบ (Learning through modeling) ^{๗๓}

พฤติกรรมมนุษย์ อาจเกิดขึ้นจากการเรียนแบบ ในกระบวนการสังเกตเพื่อการเลียนแบบ ตัวแบบนี้ ๔ กระบวนการ คือ

^{๗๐} Hills, Dictionary of education, (London: Routledge & Kegan Payi, 1982), p 266.

^{๗๑} โกมล ไพศาล, การจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้เองในรายวิชา คณิตศาสตร์วิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ๒๕๕๔), หน้า ๑๐.

^{๗๒} ธนวัฒน์ อิตินานันท์, เอกสารประกอบการสอนรายวิชา การวัดและประเมินผลการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๖), หน้า ๑๙.

^{๗๓} ดวงเดือน ศาสตรภักดิ์, “จิตวิทยาและจิตวิทยาพัฒนาการ”, สารานุกรมศึกษาศาสตร์, ฉบับรวมเฉพาะ เรื่อง อันดับ ๕ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๘-๑๑๖.

๑) กระบวนการความตั้งใจ (Attentional process) ได้แก่ การตั้งใจสังเกต เพื่อให้ได้รับการเรียนรู้ที่ถูกต้อง เพราะคนเราไม่สามารถเกิดการเรียนแบบจากการสังเกตได้ ถ้าขาดความตั้งใจ สังเกต ตัวแบบ และกิจกรรมของตัวแบบ เพราะจะทำให้ไม่สามารถเกิดแบบแผน ในการเลียนแบบตัวแบบได้

๒) กระบวนการจำ (Memory process) ได้แก่ การจากกิจกรรม หรือข้อมูลข่าวสาร ที่เลียนแบบ ทั้งนี้เพื่อการนำกลับมาและใช้ต่อไป การเรียนรู้โดยการสังเกตซึ่งประกอบด้วย การวาดภาพในใจ และคำพูด การเรียนรู้จากการสังเกตที่ดีนั้น ผู้สังเกตต้องทบทวนดูแบบอย่างพฤติกรรมของตัวแบบอย่างมีระบบ แล้วจึงลอกเลียนพฤติกรรมให้ถูกต้องจึงจะเกิดการเรียนรู้

๓) กระบวนการเรียนแบบ (Imitative process) คือ การที่ผู้สังเกตสามารถใช้ ข้อมูลข่าวสารเป็นสิ่งที่ชี้นำในการกระทำหรือลอกเลียนแบบตามพฤติกรรมของตัวแบบ พฤติกรรมที่แสดงออกสามารถแยกตามกระบวนการเรียนรู้ ความเข้าใจ ในการตอบสนองตามพื้นฐานข้อมูล ที่ป้อนกลับ ได้แก่ การเลียนแบบลักษณะต่าง ๆ เช่น การว่ายน้ำ ตีกอล์ฟ นั้น จะต้องเป็นไปในลักษณะการเรียนรู้แก้ไขไปทุกๆ วัน

๔) กระบวนการจูงใจ (Motivational process) ผู้สังเกตไม่จำเป็นต้องแสดง พฤติกรรมทุกอย่างที่ต้องเรียนรู้เสมอไป ดังนั้นการจูงใจให้เกิดการเรียนรู้จึงมีบทบาทที่สำคัญ ในการเรียน แบบจากการสังเกตจะเลียนแบบพฤติกรรมที่ให้ผลดีกับเขามากกว่าที่จะเลียนแบบพฤติกรรม ที่ให้โทษ และมีแนวโน้มที่จะเลียนแบบพฤติกรรมที่เขาพอใจ มากกว่าพฤติกรรมที่เขาหาแล้วไม่สบายใจ^{๗๒}

วรวิทย์ วคินสรการ ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวทางพุทธศาสนา เป็นการเรียนรู้ตามแนวการสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีหลักการสอน ๔ ประการ คือ ๑) สันติสนา ชี้แจงให้ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง ชัดเจน เห็นจริง ๒) สมาทปนา พูดให้ผู้ฟังเห็นว่าเรื่องที่ฟังนั้นเป็นจริง หรือดีจริง ๓) สมุตเตชนา ปลุกเร้าใจ กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติตามให้ประสบความสำเร็จ ๔) สัมปหังสนา สร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อผู้เรียน^{๗๔}

พิศิษฐ ตันทวนิช ทฤษฎีการเรียนรู้ (Bloom's Taxonomy) ได้แบ่งเป็น ๖ ระดับ ดังนี้

๑) ความรู้ที่เกิดจากความจำ (Knowledge) ซึ่งเป็นระดับล่างสุด

๒) ความเข้าใจ (Comprehend)

๓) การประยุกต์ (Application)

๔) การวิเคราะห์ (Analysis) สามารถแก้ปัญหา ตรวจสอบได้

๕) การสังเคราะห์ (Synthesis) สามารถนำส่วนต่าง ๆ มาประกอบเป็นรูปแบบใหม่ ได้ให้แตกต่างจากรูปแบบเดิม เน้นโครงสร้างใหม่

๖) การประเมินค่า (Evaluation) วัดได้และตัดสินได้ว่าอะไรถูกหรือผิด ประกอบการตัดสินใจบนพื้นฐาน ของเหตุผลและเกณฑ์ที่แน่ชัด^{๗๕}

^{๗๔} วรวิทย์ วคินสรการ. “พุทธศาสนการเรียนรู้”, วารสารสารานุกรมศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ , ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒๖ (เมษายน ๒๕๕๕): ๒๙๒

^{๗๕} พิศิษฐ ตันทวนิช, “แนวทางการจัดการพฤติกรรมการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์การจัดการศึกษาด้านพุทธพิสัย ตามแนวคิดของบุญและคณะปรับปรุง”, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (ตุลาคม-มีนาคม ๒๕๕๘): ๑๖.

ทิสนา แคมมณี ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา เพียเจต์ (Piaget) ได้อธิบายถึง การเรียนรู้ ของเด็กเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งเป็นไปตามวัย เป็นลำดับขั้นพัฒนาการ เป็นไปตามธรรมชาติ เพียเจต์เน้นความเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากกว่ากระตุ้นเด็ก ให้มีพัฒนาการที่เร็วขึ้น ^{๗๖}

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง การเตรียมตัว การวางแผนงาน สำหรับครูเพื่อที่จะสอน ผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ และสามารถพัฒนาตนเองตามวุฒิภาวะ เกิดการเปลี่ยนแปลง ตนเองไปในทางที่ดี เพราะนักเรียนเป็นกลไกสำหรับในการพัฒนาหมู่ชุมชนแต่ละแห่ง เป็นที่ต้องการของ ประเทศชาติและสังคม ตามหลักการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๒ การจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑

การจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑ แนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑ ถือว่าเป็นความพยายามที่จะทำการปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญ ซึ่งดำเนินการจัดทำขึ้นด้วยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายการเมือง ฝ่ายข้าราชการ ครู อาจารย์ บุคคลที่เกี่ยวข้องตลอดจนประชาชน องค์กร และสถาบันต่างๆ ที่การศึกษามีปัญหาประมวลองค์ความรู้ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ มีการระดม ผู้รู้ นักปราชญ์มาช่วยกันคิดช่วยกันสร้างเป้าหมายของการศึกษาไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นกฎหมายที่กำหนดขึ้นเพื่อแก้ไขหรือ แก้ปัญหาทางการศึกษาและถือได้ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาโดยเฉพาะด้านที่ ๖ ด้านกระบวนการเรียนรู้ ปรากฏตาม มาตรา ๒๒ การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ พัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ^{๗๗}

มาตรา ๒๔ การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังนี้

๒.๒.๑ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดย คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

๒.๒.๒ ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้ มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

๒.๒.๓ การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้คิดได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

^{๗๖} ทิสนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๖๔.

^{๗๗} ประพนธ์ บุญธิประเสริฐ, สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน คู่มือการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, ๒๕๖๐), หน้า ๘.

๒.๒.๔ จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

๒.๒.๕ ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมสื่อการเรียน และ อำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของ กระบวนการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้ครูและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอน

๒.๒.๖ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ มาตรา ๒๕ รัฐต้องเร่งส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุก รูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์อุทยาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ พอเพียงและมีประสิทธิภาพ

๒.๓ หลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๑

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้กล่าวถึงหลักการจุดมุ่งหมาย และ การจัดหลักสูตร และการจัดการเรียนซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ หลักการ

- (๑) เป็นการศึกษาความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่ความเป็นสากล
- (๒) เป็นการศึกษาเพื่อปวงชนประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- (๓) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดย ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ
- (๔) หลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระเวลาและการจัดการเรียนรู้สนองต่อ ความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ
- (๕) เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบครอบคลุมทุกเป้าหมายสามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์จากการศึกษาทุกรูปแบบ
- (๖) เป็นหลักสูตรให้มีความสอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม
- (๗) เป็นหลักสูตรที่ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

๒.๓.๒ จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไทยมีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบ อาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่อไปนี้

- (๑) เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของ พระพุทธศาสนา หรือศาสนาอื่นที่ตนนับถือมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์
- (๒) ความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียนและรักการค้นคว้า มีความรู้ อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการมีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีปรับวิถีชีวิตการทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์
- (๓) มีทักษะกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญหา และทักษะในการดำเนินชีวิต
- (๔) รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพ และบุคลิกภาพที่ดี
- (๕) มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค
- (๖) เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- (๗) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญา ไทย ทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
- (๘) รักประเทศชาติ และท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม

๒.๓.๓ วิสัยทัศน์

(๑) กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นศาสตร์บูรณาการที่มุ่งให้เยาวชน เป็นผู้มีการศึกษาพร้อมที่จะเป็นผู้นำเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ

(๒) นำความรู้จากอดีตมาสร้างความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศเพื่อ การตัดสินใจเป็นพลเมืองดี

(๓) นำความรู้เกี่ยวกับโลกของเรามาสร้างความเข้าใจในกระบวนการ ก่อเกิดสภาพแวดล้อมของมนุษย์เพื่อการตัดสินใจในการดำรงชีวิตในสังคม

(๔) นำความรู้เรื่องการเมืองการปกครองมาตัดสินใจเกี่ยวกับการปกครองชุมชน ท้องถิ่น และประเทศชาติ

(๕) นำความรู้เรื่องการผลิต การแจกจ่ายและการบริโภคสินค้า และการบริการมาตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดในการดำรงชีวิต และประกอบอาชีพและการอยู่ในสังคม

(๖) นำความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของจริยธรรมศาสนามาตัดสินใจในการประพฤติปฏิบัติ ตน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

(๗) นำวิธีทางสังคมศาสตร์มาค้นหาคาตอบเกี่ยวกับประเด็นปัญหาในสังคมและ กำหนดแนวทางประพฤติปฏิบัติที่สร้างสรรค์ต่อส่วนรวม

๒.๓.๔ เยาวชนจำเป็นต้องศึกษาสาระการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

เพื่อให้เข้าใจโลกที่ซับซ้อน สามารถปกครองดูแลตนเอง รับผิดชอบ เอาใจใส่ต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมของโลกได้ตั้งนั้นตลอดระยะเวลาของการศึกษาขั้นพื้นฐาน

(๑) ควรแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ได้ใช้ความรู้ อย่างมีความหมายเพื่อการตัดสินใจการสำรวจตรวจสอบการสืบค้นการสร้างสรรคสิ่งต่างๆ และนำทางตนเองและผู้อื่นเชื่อมโยงความรู้ที่เรียนรู้สู่โลกแห่งความเป็นจริงในชีวิตได้

(๒) กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมได้บูรณาการสรรพความรู้ กระบวนการ และปัจจัยต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ตามเป้าหมายของท้องถิ่นและประเทศชาติการเรียนการสอน ต้องใช้ข้อมูลความรู้ทั้งในระดับท้องถิ่นประเทศชาติ และระดับโลกเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน

(๓) ผู้เรียนได้อภิปรายประเด็นปัญหาร่วมสมัยร่วมกับเพื่อนและผู้ใหญ่สามารถ แสดงจุดยืนในค่านิยมจริยธรรมของตนอย่างเปิดเผยและจริงใจขณะเดียวกันก็รับฟังเหตุผลของผู้อื่นที่ แตกต่างจากตนอย่างตั้งใจ

(๔) การเรียนการสอนเป็นบรรยากาศของการส่งเสริมการคิดขั้นสูงในประเด็น หัวข้อที่ลึกซึ้งท้าทายผู้สอนปฏิบัติต่อผู้เรียนที่จะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีความหมายให้ผู้เรียนได้รับการประเมินที่เน้นการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ทุกรายวิชา

(๕) กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีการจัดเตรียมโครงการที่สอดคล้อง กับภาพความเป็นจริงของสังคมที่ให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่เรียนไปใช้จริงในการดำเนินชีวิต

๒.๓.๕ โครงสร้างหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา และวัฒนธรรม มัธยมศึกษาตอนต้น ^{๗๘}

รายวิชาพื้นฐาน กิต	รหัสวิชา	วิชา	ชั่วโมง	หน่วย
	ส ๒๑๑๐๓	พระพุทธศาสนา ๑	๒๐	๐.๕
	ส ๒๑๑๐๖	พระพุทธศาสนา ๒	๒๐	๐.๕
	ส ๒๒๑๐๓	พระพุทธศาสนา ๓	๒๐	๐.๕
	ส ๒๒๑๐๖	พระพุทธศาสนา ๔	๒๐	๐.๕
	ส ๒๓๑๐๓	พระพุทธศาสนา ๕	๒๐	๐.๕
	ส ๒๓๑๐๖	พระพุทธศาสนา ๖	๒๐	๐.๕

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑: สาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนา
และวัฒนธรรม ^{๗๙}

เป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ เพื่อสร้างคนไทยให้เป็นคนดีมีปัญญามีความสุข และมีความเป็นคนไทย โดยจัดการศึกษามุ่งเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม สถานศึกษามีบทบาทในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหาการจัดการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้คิดเป็นทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน

วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐานรวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและการศึกษาตลอดชีวิตโดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

^{๗๘} กระทรวงศึกษาธิการ .โครงสร้างหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น . (ออนไลน์) , แหล่งที่มา : www.pkwt.ac.th/pkw/documents/first/social.doc (๖ มกราคม ๒๕๖๒)

^{๗๙} กระทรวงศึกษาธิการ .หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๑, หน้า ๙

๑) เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติมีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ทักษะเจตคติและคุณธรรมพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

๒) เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสดำเนินการศึกษาอย่างเสมอภาคและมีคุณภาพ

๓) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

๔) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้เวลาและการจัดการเรียนรู้

๕) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

๖) เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัยครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายสามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

จุดมุ่งหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีมีปัญญา มีความสุขมีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพจึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

๑) มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์เห็นคุณค่าของตนเองมีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒) มีความรู้ความสามารถในการสื่อสารการคิดแก้ปัญหาการใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต

๓) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีมีความสุขนิสัยและรักการออกกำลังกาย

๔) มีความรักชาติมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลกยึดในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๕) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมมีจิตสาธารณะทำประโยชน์และสิ่งที่ดีงามในสังคมในสังคมและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพมาตรฐานที่กำหนดซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังนี้

๑) สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ ๕ ประการ ดังนี้

- ความสามารถในการสื่อสารเป็นความสามารถในการรับและส่งสารมีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาการถ่ายทอดความคิดความรู้ความเข้าใจความรู้สึทศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนและสังคมรวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่างๆการเลือกรับ

หรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้องตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

- ความสามารถในการคิดเป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์การคิดสังเคราะห์การคิดอย่างสร้างสรรค์การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม
- ความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผลคุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศเข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆในสังคมแสวงหาความรู้ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาและมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเองและสังคมและสิ่งแวดล้อม
- ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิตเป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่างๆไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันการเรียนรู้ด้วยตนเองการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องการทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลการจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่างๆอย่างเหมาะสมการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อมและการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น
- ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่างๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมในด้านการเรียนรู้การสื่อสารการทำงานการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ถูกต้องเหมาะสมและมีคุณธรรม

๒) คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

- รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
- ซื่อสัตย์สุจริต
- มีวินัย
- ใฝ่เรียนรู้
- อยู่อย่างพอเพียง
- มุ่งมั่นในการทำงาน
- รักความเป็นไทย
- มีจิตสาธารณะ

๒.๔ ความเป็นมาของวิชาพระพุทธศาสนา

พัฒนาการของหลักสูตรการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา กระทรวงธรรมการได้กำหนดให้มี “วิชาจรรยา” เป็นครั้งแรกในหลักสูตรทุกชั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ โดยให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เพื่อ

กลุ่มเกลานิสัยใจคอของกุลบุตรกุลธิดาในสมัยนั้น และถือเป็นนโยบายให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก กับ วิชานี้มาตลอด จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศมาเป็นระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ได้มีการปรับปรุงหลักสูตร วิชาจรรยาภีมี ส่วนปรับปรุง ตามไปด้วย โดยขยายออกไปเป็นหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม เนื้อหาของวิชาพระพุทธ และจริยธรรมจะมี ลักษณะเป็นจริยธรรมสากลมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับระบบการปกครอง แบบประชาธิปไตยของ ประชาชน อย่างไรก็ตามการปรับปรุงหลักสูตรในห้วงเวลาต่อมาก็หันกลับมา ให้ความสำคัญโดยเพิ่มเนื้อหา สาระของศาสนาและจริยธรรมนี้ขึ้นอีก เนื่องจากเยาวชนมีปัญหาด้าน ศีลธรรมมากขึ้น ในการประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ และหลักสูตร มัธยมศึกษา ตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ วิชาศีลธรรมถูกบูรณาการอยู่ในวิชาบังคับและวิชาเลือก ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศเพิ่มเติมเนื้อหาในหลักสูตรสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดย ประกาศให้ใช้ในปีการศึกษา ๒๕๒๖ สำหรับมัธยมศึกษาตอนต้น ปีการศึกษา ๒๕๒๗ ประกาศ เพิ่มเติมเพิ่มรายวิชาเลือกใน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายกระทรวงศึกษาธิการมี คำสั่งที่ วก ๑๑๙๓/ ๒๕๓๔ เรื่อง ปรับปรุงคำอธิบายใน หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

ส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มสร้างเสริม ลักษณะนิสัย ให้โรงเรียนที่อยู่ในโครงการโรงเรียน ร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรจัดการเรียนการสอน ตามเนื้อหาที่ปรับปรุงใหม่ร่วมกันทุกชั้น ตั้งแต่ปี การศึกษา ๒๕๓๕ สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา ทั่วไปจัดการเรียนการสอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๒ ตั้ง แต่ปีการศึกษา ๒๕๓๕ ส่วนชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๓-๖ ให้ จัดการเรียนการสอนเนื้อหาที่ปรับปรุงใหม่ในปีการศึกษาถัดไป ปีละ ๑ ชั้นตามลำดับ ซึ่ง จะ ครบทุกชั้นในปีการศึกษา ๒๕๓๙ โดยสอดคล้องกับคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก ๖๑๑/๒๕๓๓ เรื่อง ให้ใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

การปรับปรุงหลักสูตร พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอน ปลาย (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) กระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความเห็นชอบให้กรมวิชาการ ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรทุกระดับ และมีคำสั่งให้โรงเรียนรวมพัฒนาหลักสูตรทั้งระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา นำหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ ให้ใช้เป็นการนำร่องก่อนในปี การศึกษา ๒๕๓๓ ทุกชั้น และให้โรงเรียนทั่วประเทศใช้ในปี การศึกษา ๒๕๓๔ โดยมีผลบังคับใช้ปี ละชั้นในแต่ละระดับตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก ๖๑๑ และ ๖๑๒ และ ๖๑๓/๒๕๓๓ นั้น หลังจากทีหลักสูตรได้นำไปใช้ระยะหนึ่งแล้ว ได้มีคำถาม ข้อเสนอแนะจาก องค์กร บุคลากรที่หวังดีต่อ พระพุทธศาสนาว่า การปรับปรุงหลักสูตรครั้งนี้ได้ตัดทอนวิชาพระพุทธศาสนา ให้ลดน้อยลงไปทั้งคาบ วิชา และเนื้อหา กรมวิชาการจึงขอความเห็นชอบจากกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

๑. ระดับประถมศึกษา เพิ่มเนื้อหาสาระและเวลาเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะ นิสัยดังนี้ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (สข.) ปรับหน่วยย่อยที่ ๓ ของหน่วยที่ ๔ จาก “ศาสนาใน ประเทศไทย” เป็น “พระพุทธศาสนา” กำหนดให้เรียน ๖๐ คาบ ตลอดไปทุกชั้น กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย (สณ.) ให้เปลี่ยนคำว่า “จริยศึกษา” เป็น “พระพุทธศาสนา” (ภาคศีลธรรม) และกำหนดให้เรียน ๑๘๐ คาบ ตลอดไปทุกชั้น

๒. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพิ่มวิชา “พระพุทธศาสนา” เป็นวิชาเลือกเสรีกลุ่มวิชาสังคมศึกษา กำหนดให้เรียน ๒ คาบ/ สัปดาห์/ภาคเรียน ไต๑ หน่วยการเรียนรู้ รวม ๘๐ คาบ/ปีทั้งยังกำหนดให้นักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนา ทุกคนต้องเรียน

๓. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพิ่มคาบเวลาเรียนวิชาพระพุทธศาสนาเป็น ๒ คาบ/สัปดาห์/ภาคเรียน และปรับปรุงเนื้อหา พระพุทธศาสนาใหม่ให้สอดคล้องกับคาบเวลาที่เพิ่มขึ้น ยังคงกำหนดให้นักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนา ทุกคนต้องเรียน ๓๐ สรุได้วา ในการจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ ประกอบด้วยมาตรฐาน ๓ ขอ ซึ่งเทียบได้กับไตรสิกขา อธิสัสสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา ดังนี้เราอาจกล่าวได้วาการจัดการเรียนการสอนหรือการจัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาที่จะให้ได้มาตรฐานทั้งสามขอตองเป็นการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาการจัดทำ รายละเอียดเนื้อหาสาระวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่มุ่งแก้ไขขอตอยที่พบในหลักสูตรเดิมและใน ขณะเดียวกันก็ให้ได้มาตรฐานการเรียนรู้ทั้งสามขอที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ คณะกรรมการได้นำ หัวขอทั้ง ๙ มาวิเคราะห์จัดระบบใหม่เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างหัวขอเหล่านั้น มุ่งจะ ได้เป็นประโยชน์สำหรับการเรียนแบบบูรณาการภายในเนื้อหาสาระพระพุทธศาสนาด้วยกัน ดังนั้น เราจึง คง หัวข้อสำคัญในหลักสูตรเดิมไวแล้วนำมาจัดกรอบความคิดใหม่เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงกันเป็นระบบ ๘๐

๒.๔.๑ ขอบข่ายรายวิชาพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ในภาคกลางศึกษาที่ ๒ /๒๕๖๑ มีดังนี้

๑) สาระที่หามาเพิ่ม เรื่องที่สอน...พระรัตนตรัย พระพุทธศาสนามืององค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ คือ พระรัตนตรัย ซึ่งแปลว่า แก้วอันประเสริฐ ๓ ดวง อันได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

พระพุทธ หมายถึง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ซึ่งทรงเป็นศาสดา ของศาสนา ที่ว่า เป็นศาสดาก็หมาย ความว่า เป็นผู้ทรงค้นพบสัจธรรมโดยการ ตรัสรู้ เองและสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม

พระธรรม หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งที่เป็นคำอธิบายเกี่ยวกับความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ และ เป็นคำสั่งสอนให้มนุษย์ประพฤติดีต่อกัน

พระสงฆ์ หมายถึง หมู่สาวกที่ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า และ เผยแผ่คำสอนให้แก่คนทั่วไป

พระพุทธเจ้ามีคุณลักษณะ ๙ ประการ เรียกว่า พุทธคุณ ๙ ธรรมมีคุณลักษณะ ๖ ประการ เรียกว่าธรรมคุณ ๖ พระสงฆ์มีคุณลักษณะ ๙ ประการเรียกว่า สังฆคุณ ๙ ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงธรรมคุณ ๖ ดังนี้

๑. สวากขาโต ภคตา ธัมโม พระธรรมเป็นคำสอนอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว เป็นความจริงแท้ เป็นหลักครองชีวิตอันประเสริฐ

^{๘๐} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, **การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๗-๙.

๒. **สันทิฏฐิโก** พระธรรมนี้ผู้ปฏิบัติตามจะเห็นได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องเชื่อคำผู้อื่น ผู้ที่มีได้ปฏิบัติ นั้น แม้จะมีใครมาบอกและอธิบายให้ฟังก็ไม่อาจเห็นได้

๓. **อกาลิโก** ไม่เนื่องด้วยกาลเวลา ไม่ขึ้นอยู่กับเวลา ปฏิบัติตามได้พร้อมบริบูรณ์เมื่อใดก็เห็นผลเมื่อนั้น เป็นจริงตลอดเวลา ไม่เปลี่ยนแปลง ไปตามกาลสมัย สิ่งที่เกิดด้วยเวลาเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลง มีดับไปตามเวลา แต่พระธรรมเป็นจริงอยู่เสมอเป็นนิจ

๔. **เอหิปปัสสิโก** ควรเรียกให้ดู คือ พระธรรมเป็นคำสอนที่ควรจะให้ใครๆ มาดู มาพิสูจน์ มาตรวจสอบ เพราะเป็นของที่จริงตลอดเวลา

๕. **โอปนยิโก** ควรน้อมเข้ามา คือ เป็นสิ่งที่ควรน้อม เข้าไว้ในใจ เพื่อยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในชีวิต จะได้บรรลุถึงความหลุดพ้น

๖. **ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ** คือ วิญญูชน ได้แก่ นักปราชญ์ รู้ได้เฉพาะตน คือ พระธรรมนี้เป็นสิ่งที่วิญญูชนจะรู้ได้ และการรู้ได้นั้นเป็นของเฉพาะตนต้องปฏิบัติตามจึงจะรู้ ทำแทนกันไม่ได้ แบ่งปันให้กันไม่ได้ ต้องประจักษ์ด้วยตนเอง

สังฆคุณ ๙ คุณของพระสงฆ์ (หมายถึง สาวกสงฆ์หรืออริยสงฆ์) มี ๙ ประการดังนี้

๑. **สุปฏิปันโน** เป็นผู้ปฏิบัติดี
๒. **อุสุปฏิปันโน** เป็นผู้ปฏิบัติตรง
๓. **ญายปฏิปันโน** เป็นผู้ปฏิบัติถูกทาง
๔. **สามีจิปฏิปันโน** เป็นผู้ปฏิบัติสมควร
๕. **อาหุเนยโย** เป็นผู้ควรแก่ของค่านับ
๖. **ปาหุเนยโย** เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ
๗. **ทกฺขิณเณยโย** เป็นผู้ควรแก่ของทำบุญ
๘. **อณฺชสิกรณียโย** เป็นผู้ควรแก่การกราบไหว้
๙. **อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสฺส** เป็นนือนานุญอันยอดเยี่ยมของโลก

๒) เรื่องที่สอน **อริยสัจ ๔**

อริยสัจ ๔ คือ ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ อันเป็นหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนา มีดังนี้

๑. **ทุกข์** คือ ความจริงว่าด้วยความทุกข์
๒. **สมุทัย** คือ ความจริงว่าด้วยเหตุเกิดแห่งทุกข์
๓. **นิโรธ** คือ ความจริงว่าด้วยความดับทุกข์
๔. **มรรค** คือ ความจริงว่าด้วยทางแห่งความดับทุกข์

๒.๕ ประวัติโรงเรียนบ้านปางสวรรค์

โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ก่อตั้งเมื่อวันที่ 26 กันยายน 2520 ณ พื้นที่หมู่ที่ 2 ตำบลปางสวรรค์ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครสวรรค์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเป็นสาขาของโรงเรียนบ้านหนองจิก

ปีการศึกษา 2524 เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1- 6

ปีการศึกษา 2526 เปิดเป็นโรงเรียนเอกเทศชื่อโรงเรียนบ้านปางสวรรค์

ปีการศึกษา 2529	เปิดสอนชั้นเด็กเล็กถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
ปีการศึกษา 2532	เปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นสาขาของโรงเรียนบ้านคลองน้ำโจน
ปีการศึกษา 2539	ได้รับอนุมัติเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเปิดสอนตั้งแต่ชั้นปฐมวัยถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
ปีการศึกษา 2546	ได้รับอนุมัติเป็นโรงเรียนในฝัน
ปีการศึกษา 2548	ได้รับอนุมัติเป็นโรงเรียนแกนนำพิการเรียนร่วม
ปีการศึกษา 2548	วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2549 ได้รับการรับรองเป็นโรงเรียนต้นแบบโรงเรียนในฝัน
ปีการศึกษา 2549	วันที่ 2 -4 สิงหาคม 2549 ได้รับการประเมินคุณภาพภายนอก รอบที่ 2
ปีการศึกษา 2550	ได้รับการรับรองการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาปฐมวัย รอบที่ 2
ปีการศึกษา 2552	ได้รับการพิจารณาให้เป็นโรงเรียนต้นแบบ ทรุปลูกปัญญา ระดับภาคกลาง/ภาคตะวันออก
ปีการศึกษา 2552	ได้รับการพิจารณาให้เป็นโรงเรียนแกนนำเด็กไทยทำได้สาธารณสุข
ปีการศึกษา 2553	ได้รับรางวัลพระราชทานในโครงการคัดเลือกนักเรียน นักศึกษา และสถานศึกษา เพื่อรับรางวัลพระราชทาน ระดับประถมศึกษาขนาดกลาง
ปีการศึกษา 2554	ได้รับการรับรองการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาปฐมวัย รอบที่ 3
ปีการศึกษา 2555	ได้รับรางวัลโรงเรียนต้นแบบการจัดการเรียนรู้การสหกรณ์ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสนองพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ปัจจุบัน มีนายธำนิษฐ์ บุญพุทธ รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการ มีครูทั้งหมด ๑๙ คน (ชาย ๗ คน มีหญิง ๑๒ คน)	

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยในประเทศ

พระชัยสุทธิ นริสโร (ไตรรัตน์) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์การสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมวัดดาวคอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ๑) การจัดการเรียนการสอน วิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมวัดดาวคอง สรุปรวมทุกด้าน พบว่า ในภาพรวมสภาพการจัดการ เรียนการสอนอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีระดับการจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับสูง โดยด้านที่มีระดับการจัดการเรียนการสอนสูงสุดได้แก่ ด้านการวัดและการประเมินผลการ เรียนรู้ รองลงมา คือด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านสื่อการเรียนรู้ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้าน กิจกรรมการเรียนรู้ ๒) ปัญหาและอุปสรรค ในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน มัธยม วัดดาวคอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จากปัญหาและอุปสรรคในด้านกระบวนการเรียนรู้ คือ ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้น้อยเนื่องจากครูใช้วิธีการสอนที่ไม่ค่อยเป็นระบบ ในกระบวนการเรียน ขาดแรงจูงใจ ใน ด้านสื่อการเรียนรู้ ไม่มีการนำสื่อเทคโนโลยีมา

ใช้ประโยชน์เท่าที่ควร ในด้านกิจกรรมการเรียนรู้เป็น กิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนอยู่ในระดับน้อยส่วนมากมีเพียงการเรียนรู้ในห้องเรียนเท่านั้น และในด้าน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลเป็นเพียงบางส่วนของเนื้อหาวิชา เท่านั้น การทดสอบเนื้อหาวิชามีความยากเกินไป ๓) แนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยม วัดดาวคณอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านกระบวนการ เรียนรู้ ครูควรใส่ใจในการสอนให้มากขึ้นและควรจัดการเรียนการสอนที่น่าตื่นเต้นและดึงดูดให้ผู้เรียน สนใจ ด้านสื่อการเรียนรู้ ควรมีการเรียนการสอนที่ทันสมัย ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ควรมีกิจกรรม ที่ช่วยส่งเสริม การเรียนรู้ของนักเรียนเพิ่มขึ้น และด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ควรมี การวัดผลและ ประเมินผลให้ครอบคลุมเนื้อหาวิชา และควรออกข้อสอบซึ่งเหมาะสมกับพื้นฐานความรู้ของนักเรียน ^{๔๑}

พระปลัดสาธิต อมโร (จินตารอง) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาการพัฒนาผลสัมฤทธิ์การสอนวิชา พระพุทธศาสนาในโรงเรียน ประถมศึกษาปีที่ ๖ เขตบางคอแหลม สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลวิจัยพบว่า ๑) การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ประถมศึกษาปีที่ ๖เขตบางคอแหลม สังกัด กรุงเทพมหานคร ทุกด้าน อยู่ในระดับมาก รายข้อเมื่อเรียงจากน้อยไปหามาก ทุกด้านอยู่ในระดับมาก คือ ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านกิจกรรม ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ด้านสื่อ ตามลำดับ ๒) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ประถมศึกษาปีที่ ๖ เขต บางคอแหลม สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในด้านกระบวนการเรียนรู้ คือ ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้น้อย เนื่องจากวิธีสอนของครูไม่เป็นระบบ ด้านสื่อการเรียนรู้ พบว่า ไม่มีการนำสื่อ เทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์เท่าที่ควร ด้านกิจกรรม พบว่า กิจกรรม ในการส่งเสริมอยู่ในระดับน้อย ด้านการ วัดและประเมินผลการเรียนรู้ พบว่า วัดผลและประเมินผลเน้นที่เนื้อหาวิชาเท่านั้น การทดสอบเนื้อหาของ วิชายากเกินไป ๓) แนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนาในโรงเรียน ประถมศึกษาปีที่ ๖ เขตบางคอแหลม สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า กระบวนการเรียนรู้ครูควรให้ความใส่ใจมากขึ้น และควร จัดการเรียนการสอนให้ดึงดูดความสนใจ ด้านสื่อการเรียนรู้ ควรมีสื่อที่ทันสมัย ด้านกิจกรรม ควรมี กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมนักเรียนเพิ่มมากขึ้น ด้านวัดและประเมินผล ควรมีการวัดและประเมินผลให้ ครอบคลุมเนื้อหาวิชา ข้อสอบเหมาะสม กับพื้นฐานของเด็ก ^{๔๒}

ปรีชา ปรีชาโน (แสงราม) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการพัฒนาการเรียนการสอน วิชา พระพุทธศาสนาในสถานศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนสตรีวัดระฆัง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานครผล การศึกษาพบว่า ๑) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ๒) ด้านสื่อการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ระดับปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีงบประมาณในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์และสื่อการสอน เช่น รูปภาพวีดีทัศน์ ม้วน

^{๔๑} พระชัยสุภชดี นริสสร (ไตรรัตน์), “การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน มัธยม วัด ดาวคณอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร,” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬา ลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘๒. ๓๔

^{๔๒} พระปลัดสาธิต อมโร (จินตารอง) “ศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียน ประถมศึกษาปีที่ ๖ เขตบางคอแหลม สังกัดกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๖๕. ๓๕

เทพบันทึกละเอียด อย่างพอเพียง และมีเพียงเรื่องใช้บทความสั้น ๆ ที่เกี่ยวกับการ ทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เพื่อให้นักเรียนเกิดความศรัทธา มีระดับปัญหาอยู่ในระดับมาก ๓) ด้านการวัดและประเมินผลโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับน้อยในทุกข้อ ดังนั้นจากการศึกษาผลงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ ส่วนใหญ่มุ่งศึกษาวิธีการจัดการ เรียนรู้ของกลุ่มนักเรียน คู่มือในการใช้สอน เนื้อหาตามหลักสูตร ประสิทธิภาพในการ จัดการเรียนรู้ กระบวนการในการจัดการเรียนรู้ ผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการจัดการเรียนรู้ จากกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ในการประยุกต์ด้วยหลักอริยบท ๔ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ในทางพระพุทธศาสนา เพื่อหาวิธีส่งเสริมและพัฒนาหาแนวทางในการ จัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ ^{๔๓}

พนิดา ลินสุวรรณ และคณะ ได้ทำการศึกษาสภาพการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๔ ของครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษาที่ ๘ พบว่า ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีปัญหามากเนื่องจากครูไม่มีพื้นความรู้ และขาดประสบการณ์ ใช้วิธีการสอนแบบบรรยายแต่ขาดการอธิบายให้นักเรียนได้เข้าใจอย่างกระจ่างได้ ไม่สามารถทำการวัดผลและประเมินผลด้านจิตพิสัยได้ ^{๔๔}

พิทักษ์ ลีนาลาด ได้ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์ปัญหาการพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน พบว่า ปัญหาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่มีทัศนคติหรือความรู้สึกที่ไม่ดี เพราะครูผู้สอนถ่ายทอดไม่ดี จึงทำให้รู้สึกเบื่อหน่ายและไม่อยากที่จะเรียน ดังนั้น จึงสามารถสรุปประเด็นปัญหาและอุปสรรคได้ ดังนี้

๑. ครูขาดเทคนิคและวิธีการในการสอน และสอนแบบบรรยายมากเกินไป จึงทำให้ให้นักเรียนรู้สึกเบื่อและมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนา

๒. ครูใช้สื่อในการสอนน้อยเกินไปหรือแทบไม่ได้ใช้สื่อในการสอนเลย ^{๔๕}

ประภา ตุลานนท์ ได้ศึกษาความพึงพอใจต่อสภาพการพัฒนาผลสัมฤทธิ์การเรียนการสอน ของนักศึกษาทางไกลสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอชายแดน ของจังหวัดสระแก้ว ซึ่งได้จำแนกผลการศึกษาออกเป็น ๓ ด้าน คือ ด้านวิธีการเรียน ด้านสัมพันธภาพกับครูประจำกลุ่ม แลด้านกิจกรรมการพบกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า ^{๔๖}

^{๔๓} ปรีชา ปรีชาโน (แสงราม), “การศึกษาปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนสตรีวัดระฆัง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๗๗-๗๘.

^{๔๔} พนิดา ลินสุวรรณ และคณะ “สภาพการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๔ ของครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษาที่ ๘ “ **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**” (สาขาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๕๖)

^{๔๕} พิทักษ์ ลีนาลาด “วิเคราะห์ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน”, **พุทธศาสนศึกษา**, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๔๔): หน้า ๗๒

^{๔๖} ประภา ตุลานนท์. ความพึงพอใจต่อสภาพการเรียนการสอน ของนักศึกษาทางไกลสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอชายแดน ของจังหวัดสระแก้ว. **วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต**.สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ บัณฑิตวิทยาลัย,มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. พ.ศ. ๒๕๔๐. หน้า ๘๙.

๑. ความพึงพอใจโดยรวมทั้ง ๓ ด้าน อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสัมพันธภาพกับครูประจำกลุ่ม และด้านกิจกรรมการพบกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านวิธีเรียน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

๒. ความพึงพอใจเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีความเฉลี่ยสูง ๑๐ อันดับแรก ได้แก่ ครูประจำกลุ่มให้ความเป็นกันเอง, ช่วยให้คำแนะนำและแก้ปัญหาในการลงทะเบียนเรียน, ให้คำปรึกษาด้านการเรียน, ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการศึกษาทางไกลได้ดี, การได้พบครูประจำกลุ่มเป็นกิจกรรมการเรียนที่ดี, การเรียนทางไกลทำให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม, ครูประจำกลุ่มใช้ภาษาและกิริยาท่าทางที่เหมาะสม, มีการเตรียมความพร้อมในการพบกลุ่ม, มีความตรงต่อเวลา และ กิจกรรมการพบกลุ่มทำให้มีมนุษยสัมพันธ์ดีขึ้น

จินตนา จรรย์านนท์ สรุปผลการวิจัยถึงความพึงพอใจของนักเรียนต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโดยพระสงฆ์ ว่า ^{๘๗} ความพึงพอใจของนักเรียนในด้านเนื้อหาวิชา เกี่ยวเนื่องด้วยทั้งปริยัติและปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาการบริหารจัดการเจริญปัญญา เช่น การเดินจงกรม และวิปัสสนากรรมฐานนั้นเป็นวิชาที่ต้องปฏิบัติ ผู้ที่จะอธิบายเนื้อหาวิชาให้เป็นรูปธรรมได้นั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มาเป็นเวลานานหลายปี จึงจะปฏิบัติได้ถูกต้อง หรืออธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมให้นักเรียนได้เข้าใจ ไม่เบื่อหน่าย สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องไม่ง่ายสำหรับครูฆราวาสหรือแม้พระภิกษุผู้ขาดประสบการณ์ทางการศึกษาที่ดีพอ ดังนั้นพระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ จึงสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ที่ท่านได้ประพฤติปฏิบัติได้ดีกว่าผู้สอนที่เป็นฆราวาสยกตัวอย่างเช่น เรื่องต่าง ๆ ที่เป็นนิทานชาดก ซึ่งมีอยู่หลายเรื่อง ครูฆราวาสไม่สามารถที่จะถ่ายทอดได้ดีเท่ากับพระสงฆ์ นิทานชาดกนี้จะทำให้เด็กสามารถสร้างจินตนาการและสะสมเรื่องราวไว้ เมื่อเจอปัญหาในแบบของนิทานชาดกก็สามารถนำมาแก้ปัญหาได้ เช่น เรื่องพระมหาชนก ซึ่งได้แสดงถึงบารมีของผู้มีความเพียรพยายามอย่างสูงสุด หรือเรื่องนกแขกเต้าเลี้ยงพ่อแม่ซึ่งแสดงถึงความกตัญญู

พระราตรี สิริจันท (ศรีราชา) ^{๘๘} ได้ศึกษาทัศนคติของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนในโรงเรียนเขตธนบุรีสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๓ ซึ่งจากการวิจัยพบว่า

๑. ทัศนคติของครูที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนในโรงเรียนเขตธนบุรี โดยพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง ๗ ด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ด้านบุคลิกภาพ, ด้านการเตรียมการสอน, ด้านการดำเนินการสอน, ด้านการใช้วิธีการสอน, ด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน, ด้านการวัดผลและประเมินผล, ด้านการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสอน ตามลำดับ

^{๘๗} จินตนา จรรย์านนท์. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีต่อพระสงฆ์ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ในเขตกรุงเทพมหานคร.วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๙, หน้า ๑๕๘ – ๑๕๙.

^{๘๘} พระราตรี สิริจันท (ศรีราชา). ทัศนคติของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนในโรงเรียนเขตธนบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๓.วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา.คณะครุศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พ.ศ. ๒๕๕๔, บทคัดย่อ.

๒. ทศนคติของนักเรียน ที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนในโรงเรียนเขตธนบุรี โดยพิจารณาทางด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง ๗ ด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ด้านบุคลิกภาพ, ด้านการเตรียมการสอน, ด้านการดำเนินการสอน, ด้านการใช้วิธีการสอน, ด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน, ด้านการวัดผลและประเมินผล, ด้านการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสอน ตามลำดับ

๓. ผลการเปรียบเทียบ ทศนคติของครูและนักเรียน ที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนในโรงเรียนเขตธนบุรี ซึ่งจำแนกตาม เพศ การศึกษา ของครูและการศึกษาทางธรรมของนักเรียน พบว่า ไม่แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตาม อายุ และ การศึกษาทางโลกของนักเรียน พบว่า แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔. ผลการเปรียบเทียบ ทศนคติของครูและนักเรียน ที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนในโรงเรียนเขตธนบุรี พบว่า ในภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ครูกับนักเรียนมีทศนคติไม่แตกต่างกัน ๑ ด้าน คือ ด้านบุคลิกภาพ และแตกต่างกัน ๖ ด้าน คือ ด้านการเตรียมการสอน, ด้านการดำเนินการสอน, ด้านการใช้วิธีการสอน, ด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน, ด้านการวัดผลและประเมินผล, ด้านการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสอน โดยนักเรียนมีทศนคติในระดับสูงกว่าครูทั้ง ๖ ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

บัญญัติ คุ่มภัย ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูที่มีต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ ศึกษากรณีโรงเรียนลาดทิพรสพิทยาคม กรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการ พบว่า พฤติกรรมการสอนของครูตามความคิดเห็นของนักเรียนโดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมาก เพื่อพิจารณาแต่ละรายการย่อย^{๘๘} พบว่า

๑. พฤติกรรมการสอนของครูเชิงบวกที่มีค่าเฉลี่ยเลขคณิตสูง ๓ ลำดับ คือ ครูผู้สอนแต่งกายถูกต้องตามที่โรงเรียนกำหนด, ครูผู้สอนวางตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน, นักเรียนชอบครูผู้สอน, ส่วนพฤติกรรมการสอนของครูมีค่าเฉลี่ยเลขคณิตต่ำ มีเพียง ๑ รายการ คือ ครูผู้สอนเชิญบุคคลภายนอกมาบรรยายหรือสอนนักเรียน

๒. พฤติกรรมการสอนของครูเชิงลบที่มีค่าเฉลี่ยเลขคณิตสูงสุด คือ ในการเรียนวิชานี้ ครูผู้สอนเน้น ทฤษฎีมากกว่าการให้นักเรียนปฏิบัติ และ พฤติกรรมการสอนของครูที่มีค่าเฉลี่ยเลขคณิตต่ำสุด คือ ครูผู้สอนมักนํางานอื่นเข้ามาทำด้วยในชั่วโมงสอน

ครวญศิริ ประยงค์ ได้วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ปัญหาการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนามีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการสอนวิชาพระพุทธศาสนาว่า มีปัญหาพอสมควร จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า อายุ ประสบการณ์ ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา จำนวนคาบที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาต่อสัปดาห์ และการฝึกอบรมมีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ข้อเสนอแนะจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ควรมีคู่มือให้ครูผู้สอนทุกคน และมีการอบรมหรือสัมมนาเพื่อให้ครูผู้สอนมีการพัฒนา

^{๘๘} บัญญัติ คุ่มภัย. พฤติกรรมการสอนของครู, ศึกษากรณีโรงเรียนลาดทิพรสพิทยาคม กรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการ. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยนเรศวร. พ.ศ. ๒๕๔๑, บทคัดย่อ.

ตนเองให้ดีขึ้น และผู้วิจัยได้เสนอโครงการฝึกอบรมหลักสูตรการผลิตสื่อเพื่อการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนา

๒.๓.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

Randall ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ ความพึงพอใจของหัวหน้างานในการ ปฏิบัติงานโครงการศึกษาครู พบว่า ปัจจัยในการจูงใจมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความพึงพอใจ ปัจจัยสุขอนามัยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความไม่พึงพอใจ ปัจจัยจูงใจส่งผลในความสำเร็จของ งาน ลักษณะของปัจจัยสุขอนามัย ได้แก่ นโยบายเพื่อนร่วมงาน ความรู้ความสามารถในงานของ ผู้บริหาร ความสัมพันธ์กับผู้บริหาร เงื่อนไขของงาน

Caldron ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาผลสัมฤทธิ์คุณลักษณะของครูที่สอนได้ดีเยี่ยมใน ทักษะของนักเรียน เพื่อนครูและผู้บริหารโรงเรียน ในวิทยาลัยชุมชนในเมืองลอสแอนเจลิส ผล การศึกษาพบว่านักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นตรงกัน โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับ คุณภาพหรือคุณลักษณะที่ดี ๓ ลักษณะ คือ ลักษณะการสอนที่ดี ลักษณะเกี่ยวกับบุคลิกภาพที่ดี ลักษณะเกี่ยวกับอาชีพครู และไม่พบความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นของทั้งสามกลุ่ม

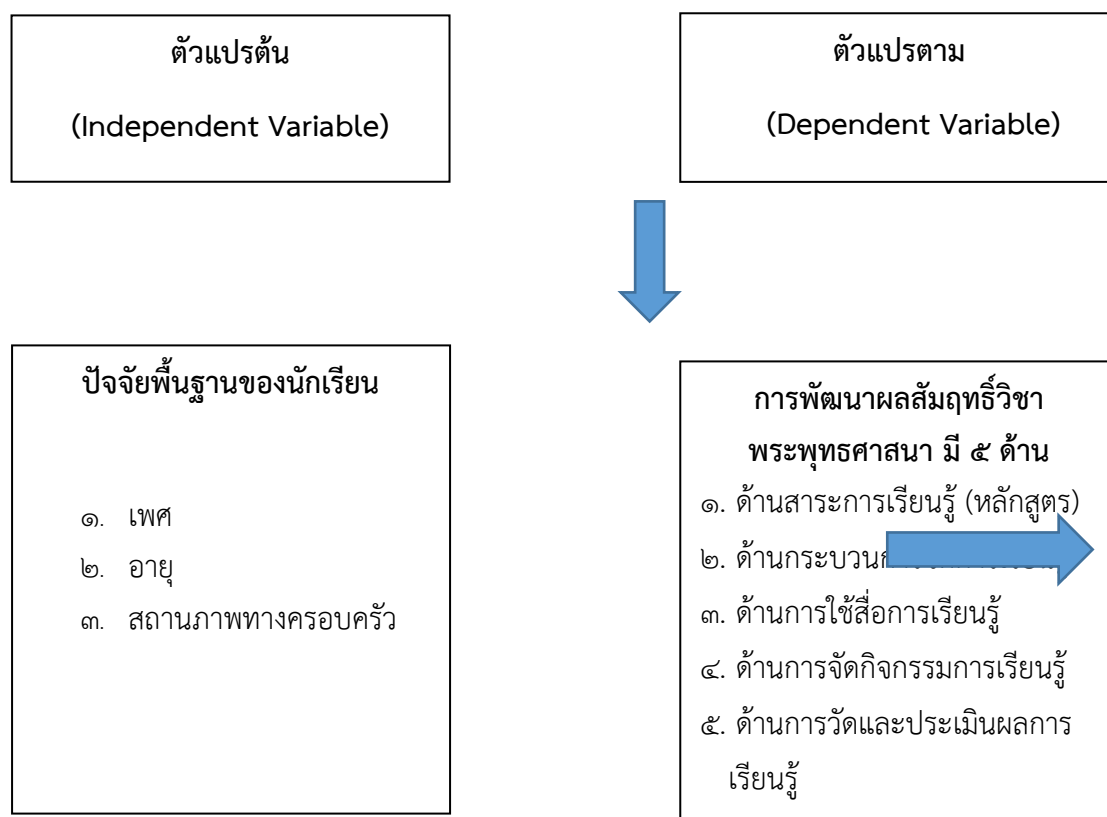
สรุปได้ว่า การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนานั้น มุ่งเน้นสาระการเรียนรู้เพื่อให้ ผู้เรียนได้รับรู้ในสาระพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง เพื่อให้ผู้เรียนมีเจตคติและค่านิยมที่ดี ที่พึง ประสงค์ มีทักษะในการคิด และที่สำคัญสามารถนำเอาหลักธรรมที่เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ อย่างแท้จริง และเพื่อให้เกิดการพัฒนาแก่ผู้เรียนก้าวหน้าไปในทางที่ดี แต่ถึงกระนั้นการเรียนสาระ พระพุทธศาสนาก็ยังพบว่า การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนา ในสถานศึกษาต่าง ๆ ยังประสบ ปัญหาคล้ายคลึงกัน คือ ยังขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในการดำเนินการเรียนการสอนและการ จัดทำสื่อในการสอนอย่างเพียงพอ สื่อที่ทำการสอนบางอย่างยังไม่ทันสมัย

๒.๗ กรอบแนวคิดในทางการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์” ใน ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variable) คือ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพทางครอบครัว หรือที่เป็นปัจจัยทำให้เกิดเหตุ

ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ กรอบทัศนคติ การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชา พระพุทธศาสนา มี ๕ ด้าน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปาง สวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยแผนภูมิที่ ๒.๑ มีรายละเอียด ดังนี้

แผนภูมิที่ ๑ กรอบแนวคิดทางการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนของการวิจัย โดยศึกษาเกี่ยวกับ รูปแบบการวิจัย กลุ่มประชากรในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้าง เครื่องมือในการวิจัย การทดสอบเครื่องมือทางการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งเรียงตามลำดับ รูปแบบการวิจัยเป็นเชิงทดลอง (Experimental Research) ซึ่งได้วางแผนการดำเนินการวิจัยแบบหนึ่งกลุ่ม ทดสอบก่อน – ทดสอบหลัง E T๑ X T๒ (One Group Pretest – Posttest Design) ดังนี้

E หมายถึง กลุ่มที่ใช้ในการทดลอง

T๑ หมายถึง การทดสอบก่อนเรียน

X หมายถึง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนา

T๒ หมายถึง การทดสอบหลังเรียน

๓.๑ กลุ่มประชากรในการวิจัย

๓.๑.๑ กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ จำนวนทั้งหมด ๖๓ คน

๓.๑.๒ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ห้อง ๒/๑ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๓๐ คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง

๓.๒ ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องพุทธประวัติ มีจำนวน ๔ ชั่วโมง สัปดาห์ละ ๒ ชั่วโมง แบ่งเป็นข้อสอบ ๔ ชุด ชุดละ ๑๐ – ๑๕ ข้อ ในการทดสอบก่อน เรียนและหลังเรียน การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

๑) ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ และหลักสูตรสถานศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา ม.๒ เพื่อคัดเลือกเนื้อหาจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

๒) ผู้วิจัยได้นำการพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ตามหลักพุทธวิธีการสอน มาใช้ในการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ กำหนดความสนใจใฝ่รู้ ความรักพอใจในสิ่งที่เรียนของผู้เรียน และผลของการกระทำ ความมุ่งมั่นในสิ่งที่กระทำในการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ ๒ วิเคราะห์สาเหตุของผู้เรียนที่มีความขยันหมั่นเพียร ต่อความรู้สึกที่ ต้องการ เรียนรู้ให้สำเร็จ โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใด ๆ ในการจัดการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น

ขั้นตอนที่ ๓ ชี้แจงปัญหา ความมุ่งมั่นในการเรียนด้วยความแน่วแน่ จดจ่อในสิ่งนั้น เมื่อมี สิ่งใดมารบกวนก็ไม่สามารถที่จะละทิ้งการเรียนนั้นได้ ด้วยเห็นว่าการจัดการเรียนรู้นั้นมีความสำคัญ ต่อตนเอง ผู้อื่น ตลอดจนรวมถึงสภาพแวดล้อมด้วย

ขั้นตอนที่ ๔ ชี้แจงกำหนดวิธีการแก้ปัญหา นักเรียนวิเคราะห์ และสรุปข้อมูลทางเลือก หรือ วิธีแก้ปัญหาในการพิจารณาใคร่ครวญและการค้นหาและแก้ไขข้อบกพร่องในการเรียน โดยได้มีการ ทดลองและหาแนวทางใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนา ส่งเสริมให้การเรียนมีประสิทธิภาพ และบรรลุ เป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์เรียบร้อย

๓) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตร สถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา ม.๒

๔) กำหนดแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน ๕ ด้าน คือ ด้านสาระการ เรียนรู้, ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้, ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้, ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้, ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้,

๕) สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชา พระพุทธ ศาสนา ม.๒ จำนวน ๔ หน่วยการเรียนรู้ รวมเวลาทั้งหมดจำนวน ๔ ชั่วโมง

๖) สร้างแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ๔ ชุด ชุดละ ๑๐ - ๑๕ ข้อ ในแต่ละหน่วย เรียนรู้

๗) นำกระบวนการการพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปี ที่ ๒ แบบทดสอบก่อนเรียนหลังเรียน และแผนการจัดการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้ทำ ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ ความถูกต้อง ให้คำแนะนำ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

๘) นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบ ความถูกต้อง สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เนื้อหาและภาษาที่ใช้ ตลอดจนกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

๙) ประเมินความสอดคล้องของแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

๑๐) ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องของวัตถุประสงค์การวิจัยเนื้อหาและภาษา ที่ ใช้ ตลอดจนการดำเนินกิจกรรม เพื่อนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไข โดยการประเมินความ สอดคล้อง ของแผนการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๒ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้เรื่อง รายวิชาพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่าค่า IOC ได้แก่ ค่าเฉลี่ยโดยรวมของแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง ๕ หน่วยการเรียนรู้

๑๑) นำกระบวนการพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนา ก่อนเรียนหลังเรียน และ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้กับนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ใน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัด นครสวรรค์ ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ จำนวน ๓๐ คน เพื่อทราบข้อบกพร่องและปรับปรุง แก้ไขต่อไป

๑๒) นำกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนา ตามแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน และแผนการจัดการเรียนรู้ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขหลังจากทดลองแล้ว ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบพิจารณาก่อนนำไปใช้จริง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยดำเนินการโดยมีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับ การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพทางครอบครัว

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับ การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ก่อนเรียนและหลังเรียน ตามสาระ ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านสาระการเรียนรู้ ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบประเมินค่า (Rating Scales) ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert)^๑ มี ๕ ระดับ ได้ดังนี้

- ๕ หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามมากที่สุด
- ๔ หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามมาก
- ๓ หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามปานกลาง
- ๒ หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามน้อย
- ๑ หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามน้อยที่สุด

วิเคราะห์ข้อมูลด้าน การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โดยกำหนดเกณฑ์หาค่าของเบสท์ คำนวณค่าเฉลี่ยการให้คะแนน^๒ ดังนี้ คือ

- ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๑ – ๕.๐๐ หมายถึง มีคะแนนเท่ากับ มากที่สุด
- ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๑ – ๔.๕๐ หมายถึง มีคะแนนเท่ากับ มาก
- ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๕๑ – ๓.๕๐ หมายถึง มีคะแนนเท่ากับ ปานกลาง
- ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๕๑ – ๒.๐๐ หมายถึง มีคะแนนเท่ากับ น้อย
- ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๐๐ – ๑.๕๐ หมายถึง มีคะแนนเท่ากับ น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open-Ended) เป็นแบบสอบถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

ส่วนการหาคุณภาพเครื่องมือ โดยผู้วิจัยได้นำไปทดสอบ (Pre-test) ตามขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

^๑ Best and Jame V.Kahn. Research in Education. (7th ed) Boston: Allyn and BACON. 1993) P. 246

^๒ Ibid, P. 247

๑. การทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) โดยนำเอาแบบสอบถามไปขอคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อช่วยพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง และครอบคลุมถึงเนื้อหาที่ต้องการศึกษาในครั้งนี้ มีจำนวน ๕ ได้แก่

๑) รองศาสตราจารย์ ดร. สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย อาจารย์ประจำภาควิชาบริหารการศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) รองศาสตราจารย์ ดร. สุพรต บุญอ่อน อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

๓) พระศรีสุทธิพงษ์, ดร. ป.ธ.๙ อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

๔) นายอรัญ คันธมาศน์ ผู้อำนวยการสำนักงานการ โรงเรียนบ้านทุ่งทอง จังหวัดพิจิตร

๕) นายธานินท์ บุญพุทธ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอลำดวน จังหวัดนครสวรรค์

๒. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแล้วไปหาความเชื่อมั่น (Reliability) จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดสอบก่อนใช้จริง (Pre-test) กับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียวกัน จำนวน ๓๐ คน ต่อจากนั้นนำมาตรวจให้คะแนน หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของความเชื่อมั่น ตามวิธีการของ ครอนบาค (Cronbach's Alpha coefficient) โดยการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ทั้งนี้ ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๘๑

๓. นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจริงต่อไป

๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) ประสานงานกับโรงเรียนที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอลำดวน จังหวัดนครสวรรค์

๒) ปฐมนิเทศและชี้แจงบทบาทนักเรียน

๓) ดำเนินการทดสอบก่อนเรียนเรื่อง รายวิชาพระพุทธศาสนา ม.๒ ทั้งหน่วยโดยแบบทดสอบเป็นแบบปรนัย จำนวน ๓๐ ข้อ แล้วดำเนินการสอนเรื่อง รายวิชาพระพุทธศาสนา ม.๒ โดยใช้ วิธีการสอนตามหลักอิทธิบาท ๔ จำนวน ๔ หน่วยการเรียนรู้ รวมเวลาทั้งหมด ๔ ชั่วโมง ดังนี้

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ พระพุทธ จำนวน ๒ ชั่วโมง

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ พระธรรม จำนวน ๒ ชั่วโมง

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ พระสงฆ์ จำนวน ๒ ชั่วโมง

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ การปฏิบัติเป็นชาวพุทธที่ดี จำนวน ๒ ชั่วโมง

๔) ทำแบบทดสอบหลังเรียนเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เมื่อสิ้นสุดการจัดการเรียนรู้ครบทั้ง ๔ หน่วยการเรียนรู้ โดยใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบปรนัย จำนวน ๓๐ ข้อ แล้วตรวจ ให้คะแนนเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ วิเคราะห์หาพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนา โดยการหา ค่าเฉลี่ยจากการประเมิน สังเกตพฤติกรรมนักเรียนรายกลุ่ม จากการประเมินสังเกตพฤติกรรมนักเรียน รายบุคคล การทำแบบ ฝึกหัดในแต่ละแผน (๘๐ ตัวแรก) กับการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนหลังเรียน (๘๐ ตัวหลัง) ของการจัดการเรียนรู้ตามหลักพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนา โดยกำหนดค่าเฉลี่ยร้อยละ ๘๐ ขึ้น ไปของการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ถือว่ามีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

๓.๕.๒ วิเคราะห์ค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้โดยนำคะแนนจากการทำแบบ ทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนมาเปรียบเทียบ เพื่อศึกษาพัฒนาการของการจัดการเรียนรู้ตามผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนา

๓.๕.๓ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์ โดยใช้ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน และหลังเรียนด้วยการสอนตามแผนพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้ t-test

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๖.๑ นำแบบสอบถามที่ได้กลับคืนมาทั้งหมดแล้วตรวจสอบความสมบูรณ์

๓.๖.๒ นำคะแนนที่ได้จากการวิเคราะห์โปรแกรมสำเร็จรูปของ (Windows) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์หาค่าสถิติตามจุดมุ่งหมายและสมมติฐานที่ตั้งไว้

๑) หาความถี่ (Frequency) หาค่าร้อยละ (Percentage)

๒) หาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ^๓

๓) หาค่า T-test และ F-test ^๔

๓.๖.๓ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประชากร

๑) สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้ในการอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และข้อเสนอแนะ คือ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่า ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๒) สถิติอนุมาน (Inferential) เพื่อการเปรียบเทียบการพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธ ศาสนา จำแนกตามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ คือ T-test และ F-test

^๓ บุญชม ศรีสะอาด .การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น จำกัด, ๒๕๓๗, หน้า ๙๙-๑๐๐.

^๔ ธาณินทร์ ศิลปจารุ .การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ. กรุงเทพมหานคร : บิสิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒, หน้า ๑๗๒.

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบทดลอง (Experimental Research) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการสำรวจตามแบบทดลองกลุ่มเดียว ทดสอบก่อนเรียนและทดสอบหลังเรียน (One Group Pretest – Posttest Design) โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ ๑) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ในวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ๒) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ ในวิชาพระพุทธศาสนาของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ก่อนเรียนและหลังเรียน

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์” มีสัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

N	แทน	จำนวนนักเรียน (กลุ่มที่ใช้ในการทดลอง)
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
E _๑	แทน	การทดสอบก่อนเรียน
E _๒	แทน	การทดสอบหลังเรียน
t	แทน	แทนสถิติทดสอบที่ใช้พิจารณาใน t – distribution
p - Value	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ
*	แทน	ค่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ประกอบไปด้วย แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ในวิชาพระพุทธศาสนา (พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และการปฏิบัติเป็นชาวพุทธที่ดี) แบ่งเป็นข้อสอบ ๔ ชุด ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองจัดการเรียนรู้และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

- ๑) ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้แบบอติบาท ๔
- ๒) ประสิทธิภาพกระบวนการเรียนรู้แบบอติบาท ๔
- ๓) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนรู้และหลังเรียนรู้แบบอติบาท ๔
- ๔) องค์ความรู้ที่ได้จากวิจัย

๔.๑ ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้แบบอภิปาธ ๔

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์” ดำเนินการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้แบบอภิปาธ ๔ ดังนี้

วิเคราะห์การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอภิปาธ ๔ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชา พระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โดยใช้สูตรวิเคราะห์ดัชนีผลสัมฤทธิ์กระบวนการเรียนรู้ (E.I.) ซึ่งมีตารางการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ ผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอภิปาธ ๔ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

(N = ๓๐)

$$\begin{aligned}
 E.I. &= \frac{\text{ผลรวมคะแนนทดสอบหลังเรียน} - \text{ผลรวมคะแนนทดสอบก่อนเรียน}}{(\text{จำนวนนักเรียน} \times \text{คะแนนเต็ม}) - \text{ผลรวมคะแนนทดสอบก่อนเรียน}} \\
 &= \frac{๙๐๘ - ๕๒๑}{(๓๐ \times ๔๐) - ๕๒๑} \\
 &= \frac{๓๘๗}{๑,๒๐๐ - ๕๒๑} \\
 &= \frac{๓๘๗}{๖๗๙} \\
 &= ๐.๕๗
 \end{aligned}$$

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอภิปาธ ๔ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ มีค่าเท่ากับ ๐.๕๗ แสดงว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการ ความก้าวหน้าในการเรียนรู้ เพราะมีคะแนนทดสอบเพิ่มขึ้น

๔.๒ ประสิทธิภาพกระบวนการเรียนรู้แบบอภินิหาร ๔

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์” ดำเนินการวิเคราะห์ประสิทธิภาพกระบวนการเรียนรู้แบบอภินิหาร ๔ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ประสิทธิภาพกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอภินิหาร ๔ สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

(N = ๓๐)

เลขที่ (นักเรียน)	คะแนนแบบทดสอบความรู้								รวม	
	ที่ ๑		ที่ ๒		ที่ ๓		ที่ ๔			
	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง
๑	๖	๑๐	๓	๗	๕	๘	๔	๙	๑๘	๓๔
๒	๕	๙	๕	๘	๖	๑๐	๔	๖	๒๐	๓๓
๓	๔	๘	๖	๑๐	๔	๙	๓	๕	๑๗	๓๒
๔	๓	๖	๒	๖	๓	๗	๔	๘	๑๒	๒๗
๕	๓	๖	๔	๙	๒	๘	๔	๗	๑๓	๓๐
๖	๖	๙	๕	๗	๘	๑๐	๗	๙	๒๖	๓๕
๗	๔	๘	๓	๖	๕	๙	๓	๗	๑๕	๓๐
๘	๕	๗	๒	๕	๓	๖	๓	๕	๑๓	๒๓
๙	๖	๑๐	๔	๖	๗	๑๐	๕	๙	๒๒	๓๕
๑๐	๖	๘	๕	๗	๖	๘	๕	๙	๒๒	๓๒
๑๑	๕	๗	๓	๗	๓	๗	๒	๗	๑๓	๒๘
๑๒	๔	๗	๔	๘	๕	๘	๓	๘	๑๖	๓๑
๑๓	๕	๘	๖	๙	๕	๙	๔	๙	๒๐	๓๕
๑๔	๖	๙	๓	๕	๔	๘	๓	๘	๑๖	๓๐
๑๕	๕	๘	๕	๗	๔	๗	๓	๘	๑๗	๓๐
๑๖	๓	๖	๖	๘	๓	๖	๔	๗	๑๖	๒๗
๑๗	๗	๑๐	๖	๙	๘	๑๐	๙	๑๐	๓๐	๓๙
๑๘	๓	๖	๓	๕	๒	๕	๔	๗	๑๒	๒๓
๑๙	๒	๕	๓	๙	๓	๕	๔	๗	๑๒	๒๖
๒๐	๓	๖	๒	๗	๓	๗	๓	๘	๑๑	๒๘

เลขที่ (นักเรียน)	คะแนนแบบทดสอบความรู้								รวม	
	ที่ ๑		ที่ ๒		ที่ ๓		ที่ ๔			
	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง	ก่อน	หลัง
๒๑	๖	๘	๕	๘	๔	๗	๕	๙	๒๐	๓๒
๒๒	๓	๗	๓	๖	๔	๕	๕	๘	๑๕	๒๖
๒๓	๕	๘	๔	๗	๓	๗	๕	๗	๑๗	๒๙
๒๔	๖	๑๐	๕	๙	๕	๘	๔	๘	๒๐	๓๕
๒๕	๓	๖	๓	๔	๔	๙	๓	๗	๑๓	๒๖
๒๖	๔	๘	๒	๕	๕	๘	๓	๘	๑๔	๒๙
๒๗	๔	๘	๕	๔	๓	๗	๔	๘	๑๖	๒๗
๒๘	๖	๙	๕	๘	๗	๑๐	๘	๑๐	๒๖	๓๗
๒๙	๖	๙	๕	๘	๔	๗	๕	๗	๒๐	๓๑
๓๐	๕	๘	๕	๖	๕	๖	๔	๘	๑๙	๒๘
รวม	๑๓๙	๒๓๔	๑๒๒	๒๑๐	๑๓๓	๒๓๑	๑๒๗	๒๓๓	๕๒๑	๙๐๘
$\bar{X}$	๔.๖๓	๗.๘๐	๔.๐๗	๗.๐๐	๔.๔๓	๗.๗๐	๔.๒๓	๗.๗๗	๑๗.๓	๓๐.๒
S.D.	๑.๓๓	๑.๔๐	๑.๓๑	๑.๖๐	๑.๖๑	๑.๕๓	๑.๕๒	๑.๒๒	๔.๖๓	๓.๙๖
ร้อยละ	๔๖.๓๓	๗๘.๐๐	๔๐.๖๗	๗๐.๐๐	๔๔.๓๓	๗๗.๐๐	๔๒.๓๓	๗๗.๖๗	๔๓.๔๒	๗๕.๖๓
ประสิทธิภาพการเรียนรู้									$E_1 =$ ๔๓.๔	$E_2 =$ ๗๕.๖

จากตารางที่ ๔.๒ ประสิทธิภาพกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอภิปา ๔ สารการ เรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ พบว่า แบบทดสอบก่อนเรียนรู้ โดยรวม คะแนน ๕๒๑ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๑๗.๓๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน อยู่ที่ ๔.๖๓ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๑,๒๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔๒

แบบทดสอบก่อนเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนมากที่สุด ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๑ (พระพุทธเจ้า) โดยคะแนน ๑๓๙ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๖๓ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๓๓ จากคะแนน ของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๓๓

แบบทดสอบก่อนเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนรองมา ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๓ (พระสงฆ์) โดยคะแนน ๑๓๓ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๔๓ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๖๑ จากคะแนนของ แบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๓๓

แบบทดสอบก่อนเรียนรู้นักเรียนได้คะแนนถัดมา ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๔ (การปฏิบัติเป็นชาวพุทธที่ดี) โดยคะแนน ๑๒๗ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๒๓ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๕๒ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๓๓

แบบทดสอบก่อนเรียนรู้นักเรียนได้คะแนนน้อยที่สุด ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๒ (พระธรรม) โดยคะแนน ๑๒๒ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๐๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๓๑ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๖๗

แบบทดสอบหลังเรียนรู้ โดยรวม คะแนน ๙๐๘ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๓๐.๒๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๓.๙๖ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๑,๒๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๖๗

แบบทดสอบหลังเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนมากที่สุด ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๑ (พระพุทธเจ้า) โดยคะแนน ๒๓๔ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๗.๘๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๔๐ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๗๘.๐๐

แบบทดสอบหลังเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนรองมา ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๔ (การปฏิบัติเป็นชาวพุทธที่ดี) โดยคะแนน ๒๓๓ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๗.๗๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๒๒ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๖๗

แบบทดสอบหลังเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนถัดมา ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๓ (พระสงฆ์) โดยคะแนน ๒๓๑ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๗.๗๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๕๓ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๐๐

แบบทดสอบหลังเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนน้อยที่สุด ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๒ (พระธรรม) โดยคะแนน ๒๑๐ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๗.๐๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๖๐ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๐๐

๔.๓ เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนรู้อะไรและหลังเรียนรู้แบบอภิปา ๔

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์” ดำเนินการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนรู้อะไรและหลังเรียนรู้แบบอภิปา ๔ ดังนี้

ตอนที่ ๑ การวิเคราะห์ความต่างของผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนรู้อะไรและหลังเรียนรู้ สารการการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ รายบุคคล โดยการนำคะแนนการทำแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนรู้อะไรมาวิเคราะห์ผลดังที่ปรากฏตามตารางที่ ๔.๓

ตารางที่ ๔.๓ การวิเคราะห์ความต่างของผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนรู้อะไรและหลังเรียนรู้ สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

(N = ๓๐)

คนที่	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน		ความต่าง	ร้อยละ
	ก่อนการเรียนรู้ (๔๐ คะแนน)	หลังการเรียนรู้ (๔๐ คะแนน)		
๑	๑๘	๓๔	๑๖	๔๐.๐๐
๒	๒๐	๓๓	๑๓	๓๒.๕๐
๓	๑๗	๓๒	๑๕	๓๗.๕๐
๔	๑๒	๒๗	๑๕	๓๗.๕๐
๕	๑๓	๓๐	๑๗	๔๒.๕๐
๖	๒๖	๓๕	๙	๒๒.๕๐
๗	๑๕	๓๐	๑๕	๓๗.๕๐
๘	๑๓	๒๓	๑๐	๒๕.๐๐
๙	๒๒	๓๕	๑๓	๓๒.๕๐
๑๐	๒๒	๓๒	๑๐	๒๕.๐๐
๑๑	๑๓	๒๘	๑๕	๓๗.๕๐
๑๒	๑๖	๓๑	๑๕	๓๗.๕๐
๑๓	๒๐	๓๕	๑๕	๓๗.๕๐
๑๔	๑๖	๓๐	๑๔	๓๕.๐๐
๑๕	๑๗	๓๐	๑๓	๓๒.๕๐
๑๖	๑๖	๒๗	๑๑	๒๗.๕๐
๑๗	๓๐	๓๙	๙	๒๒.๕๐
๑๘	๑๒	๒๓	๑๑	๒๗.๕๐
๑๙	๑๒	๒๖	๑๔	๓๕.๐๐
๒๐	๑๑	๒๘	๑๗	๔๒.๕๐
๒๑	๒๐	๓๒	๑๒	๓๐.๐๐
๒๒	๑๕	๒๖	๑๑	๒๗.๕๐
๒๓	๑๗	๒๙	๑๒	๓๐.๐๐
๒๔	๒๐	๓๕	๑๕	๓๗.๕๐
๒๕	๑๓	๒๖	๑๓	๓๒.๕๐
๒๖	๑๔	๒๙	๑๕	๓๗.๕๐
๒๗	๑๖	๒๗	๑๑	๒๗.๕๐

คนที่	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน		ความต่าง	ร้อยละ
	ก่อนการเรียนรู้ (๕๐ คะแนน)	หลังการเรียนรู้ (๕๐ คะแนน)		
๒๘	๒๖	๓๗	๑๑	๒๗.๕๐
๒๙	๒๐	๓๑	๑๑	๒๗.๕๐
๓๐	๑๙	๒๘	๙	๒๒.๕๐
รวม	๕๖๑	๙๐๘	๓๘๗	-
$\bar{X}$	๑๗.๓๗	๓๐.๒๗	๑๒.๙๐	๓๒.๒๕
S.D.	๔.๖๓	๓.๙๖	๒.๔๐	๕.๙๙
ร้อยละ	๔๓.๔๒	๗๕.๖๗	๓๒.๒๕	๕๙.๕๕

จากตารางที่ ๔.๓ การวิเคราะห์ความต่างของผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนรู้และหลังเรียนรู้ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ วิเคราะห์ได้ดังนี้

คะแนนแบบทดสอบความรู้ก่อนการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ มีคะแนน ๕๖๑ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๑๗.๓๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๔.๖๓ จากคะแนนทั้งหมด ๑,๒๐๐ คะแนน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔๒

คะแนนแบบทดสอบความรู้หลังการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ มีคะแนน ๙๐๘ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๓๐.๒๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๓.๙๖ จากคะแนนทั้งหมด ๑,๒๐๐ คะแนน คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๖๗

ความต่างของผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการเรียนรู้แบบอภินิหาร ๔ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โดยรวมต่างกัน ๓๘๗ คะแนน ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๑๒.๙๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๒.๔๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายบุคคลแล้วโดยรวมแล้วนั้นมีการพัฒนาการ ความก้าวหน้าต่อการเรียนรู้แบบอภินิหาร ๔ คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๕๕ ซึ่งนั่นหมายความว่า นักเรียนตอบสนองต่อการกระบวนการเรียนรู้แบบอภินิหาร ๔ เพราะมีความแตกต่างกันระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน

ตอนที่ ๒ การวิเคราะห์ความต่างของผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนรู้และหลังเรียนรู้ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ก่อนและหลังเรียนรู้

การทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนแบบทดสอบจำนวน ๔๐ ข้อ คะแนนเต็ม ๔๐ คะแนน ทำการหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของนักเรียน ก่อนและหลังการเรียนรู้ โดยใช้ t – test (Dependent Samples) ดังตามตารางที่ ๔.๔

ตารางที่ ๔.๔ การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้แบบอภิปาธ ๔ สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ก่อนเรียนรู้และหลังเรียนรู้

แบบทดสอบ	N	คะแนน	$\bar{X}$	S.D.	t	p
ก่อนเรียน	๓๐	๕๒๑	๑๗.๓๗	๔.๖๓	๒๙.๔๗๐	.๐๐๐*
หลังเรียน	๓๐	๙๐๘	๓๐.๒๗	๓.๙๖		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕

จากตารางที่ ๔.๔ การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้แบบอภิปาธ ๔ สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ก่อนเรียนรู้และหลังเรียนรู้ พบว่า การทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยแบบทดสอบจำนวน ๔๐ ข้อ คะแนนเต็ม คะแนน ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของนักเรียน ก่อนและหลังการเรียนรู้ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอูมตาบ จังหวัดนครสวรรค์” ได้ องค์ความรู้จากการวิจัยดังนี้

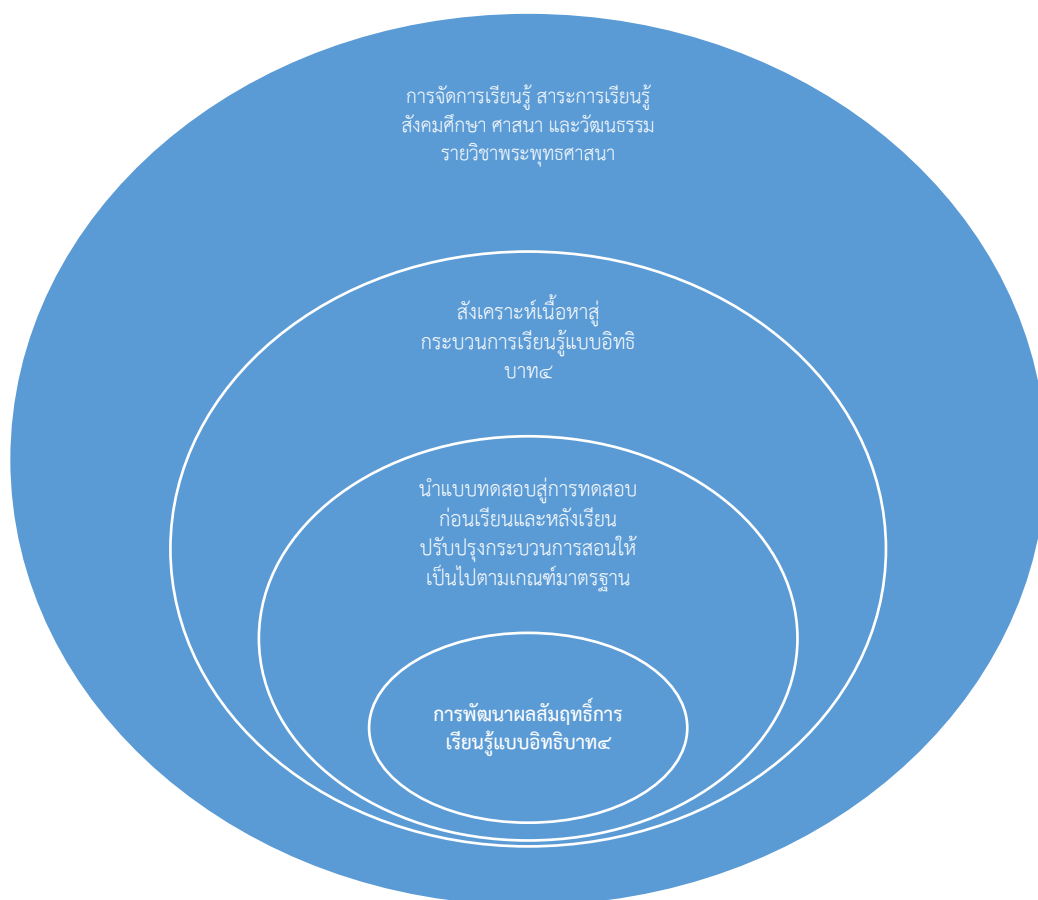
ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้แบบอภิปาธ ๔ สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอูมตาบ จังหวัดนครสวรรค์ ผู้เรียนมีพัฒนาการเรียนรู้ดีต่อกระบวนการเรียนรู้ ในด้านทักษะ พฤติกรรม และความรู้ที่ได้รับ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้แบบอภิปาธ ๔ เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความรู้สำนึกคิด ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวสรุปเป็นแผนภาพความคิดขององค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยดังนี้

แผนภาพแสดงองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยสรุปเป็น Mapping ดังนี้

ภาพประกอบองค์ความรู้ในการวิจัย

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบทดลอง (Experimental Research) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการสำรวจตามแบบทดลองกลุ่มเดียว ทดสอบก่อนเรียนและทดสอบหลังเรียน (One Group Pretest – Posttest Design) โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่

๑) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ในวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

๒) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ ในวิชาพระพุทธศาสนาของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ก่อนเรียนและหลังเรียน

ด้วยวิธีการสอนแบบพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนก่อนและหลังเรียน ผู้วิจัยนำเสนอ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะจากการวิจัยตามลำดับดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์” ผู้วิจัยได้สรุปผลของการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑.๑ ผลสัมฤทธิ์ของเรียนรู้แบบอภิปิธา ๔ สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

ผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอภิปิธา ๔ สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ มีค่าเท่ากับ ๐.๕๗ แสดงว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการ ความก้าวหน้าในการเรียนรู้ เพราะมีคะแนนทดสอบเพิ่มขึ้น

๕.๑.๒ ประสิทธิภาพกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอภิปิธา ๔ สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

แบบทดสอบก่อนเรียนรู้ โดยรวม คะแนน ๕๒๑ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๑๗.๓๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๔.๖๓ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๑,๒๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔๒

แบบทดสอบก่อนเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนมากที่สุด ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๑ (พระพุทธเจ้า) โดยคะแนน ๑๓๙ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๖๓ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๓๓ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๓๓

แบบทดสอบก่อนเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนรองมา ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๓ (พระสงฆ์) โดยคะแนน ๑๓๓ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๔๓ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๖๑ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๓๓

แบบทดสอบก่อนเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนถัดมา ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๔ (การปฏิบัติเป็นชาวพุทธที่ดี) โดยคะแนน ๑๒๗ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๒๓ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๕๒ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๓๓

แบบทดสอบก่อนเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนน้อยที่สุด ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๒ (พระธรรม) โดยคะแนน ๑๒๒ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๐๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๓๑ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๖๗

แบบทดสอบหลังเรียนรู้ โดยรวม คะแนน ๙๐๘ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๓๐.๒๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๓.๙๖ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๑,๒๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๖๗

แบบทดสอบหลังเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนมากที่สุด ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๑ (พระพุทธเจ้า) โดยคะแนน ๒๓๔ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๗.๘๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๔๐ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๗๘.๐๐

แบบทดสอบหลังเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนรองมา ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๔ (การปฏิบัติเป็นชาวพุทธที่ดี) โดยคะแนน ๒๓๓ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๗.๗๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๒๒ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๖๗

แบบทดสอบหลังเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนถัดมา ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๓ (พระสงฆ์) โดยคะแนน ๒๓๑ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๗.๗๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๕๓ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๐๐

แบบทดสอบหลังเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนน้อยที่สุด ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๒ (พระธรรม) โดยคะแนน ๒๑๐ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๗.๐๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๖๐ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๐๐

๕.๑.๓ เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนรู้และหลังเรียนรู้แบบอภិชาติ ๔ สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

การวิเคราะห์ความต่างของผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนรู้และหลังเรียนรู้ สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ วิเคราะห์ได้ดังนี้

คะแนนแบบทดสอบความรู้ก่อนการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ มีคะแนน ๕๒๑ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๑๗.๓๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๔.๖๓ จากคะแนนทั้งหมด ๑,๒๐๐ คะแนน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔๒

คะแนนแบบทดสอบความรู้หลังการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ มีคะแนน ๙๐๘ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๓๐.๒๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๓.๙๖ จากคะแนนทั้งหมด ๑,๒๐๐ คะแนน คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๖๗

ความต่างของผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการเรียนรู้แบบอภิยา ๔ สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โดยรวมต่างกัน ๓๘๗ คะแนน ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๑๒.๙๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๒.๔๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายบุคคลแล้วโดยรวมแล้วนั้นมีความก้าวหน้าต่อการเรียนรู้แบบอภิยา ๔ คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๕๕ ซึ่งนั่นหมายความว่า นักเรียนตอบสนองต่อกระบวนการเรียนรู้แบบอภิยา ๔ เพราะมีความแตกต่างกันระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน

การวิเคราะห์ความต่างของผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนรู้และหลังเรียนรู้ สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ก่อนและหลังเรียนรู้

การทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนแบบทดสอบจำนวน ๔๐ ข้อ คะแนนเต็ม ๔๐ คะแนน ทำการหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของนักเรียน ก่อนและหลังการเรียนรู้ โดยใช้ $t - test$ (Dependent Samples)

พบว่า การทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนด้วยแบบทดสอบจำนวน ๔๐ ข้อ คะแนนเต็ม คะแนน ดำเนินการหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของนักเรียน ก่อนและหลังการเรียนรู้ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการเรียนรู้สูงก่อนการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ในวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์” มีประเด็นอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

๕.๒.๑ ผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอภิยา ๔ สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

ผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอภิยา ๔ สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ มีค่าเท่ากับ ๐.๕๗ แสดงว่า ผู้เรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนรู้ เพราะมีคะแนนทดสอบเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า นักเรียนต้องได้รับการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับวัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดสาธิต อมโร (จินดารอง) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนาในโรงเรียน ประถมศึกษาปีที่ ๖ เขตบางคอแหลม สังกัด

กรุงเทพมหานคร ผลวิจัยพบว่า ๑) การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ประถมศึกษาปีที่ ๖ เขตบางคอแหลม สังกัด กรุงเทพมหานคร ทุกด้าน อยู่ในระดับมาก รายชื่อเมื่อเรียงจากน้อยไปหามาก ทุกด้านอยู่ในระดับมาก คือ ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านกิจกรรม ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ด้านสื่อ ตามลำดับ ๒) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ประถมศึกษาปีที่ ๖ เขต บางคอแหลม สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในด้านกระบวนการเรียนรู้ คือ ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้น้อย เนื่องจากวิธีสอนของครูไม่เป็นระบบ ด้านสื่อการเรียนรู้ พบว่า ไม่มีการนำสื่อ เทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์เท่าที่ควร ด้านกิจกรรม พบว่า กิจกรรม ในการส่งเสริมอยู่ในระดับน้อย ด้านการ วัดและประเมินผลการเรียนรู้ พบว่า วัดผลและประเมินผลเน้นที่เนื้อหาวิชานั้น การทดสอบเนื้อหาของ วิทยายากเกินไป ๓) แนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ประถมศึกษาปีที่ ๖ เขตบางคอแหลม สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า กระบวนการเรียนรู้ครูควรให้ความสนใจมากขึ้น และควร จัดการเรียนการสอนให้ดึงดูดความสนใจ ด้านสื่อการเรียนรู้ ควรมีสื่อที่ทันสมัย ด้านกิจกรรม ควรมี กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมนักเรียนเพิ่มมากขึ้น ด้านวัดและประเมินผล ควรมีการวัดและประเมินผลให้ ครอบคลุม เนื้อหาวิชา ข้อสอบเหมาะสมกับพื้นฐานของเด็ก¹

๕.๒.๒ ประสิทธิภาพกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบอภิปิชา ๔ สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

คะแนนจากการทำแบบทดสอบก่อนเรียนรู้ โดยรวม คะแนน ๕๒๑ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๑๗.๓๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๔.๖๓ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๑,๒๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔๒ แบบทดสอบก่อนเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนมากที่สุด ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๑ (พระพุทธเจ้า) โดยคะแนน ๑๓๙ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๖๓ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๓๓ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๓๓ แบบทดสอบก่อนเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนรองมา ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๓ (พระสงฆ์) โดยคะแนน ๑๓๓ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๔๓ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๖๑ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๓๓ แบบทดสอบก่อนเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนถัดมา ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๔ (การปฏิบัติเป็นชาวพุทธที่ดี) โดยคะแนน ๑๒๗ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๒๓ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๕๒ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๓๓ แบบทดสอบก่อนเรียนรู้ที่นักเรียนได้คะแนนน้อยที่สุด ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๒ (พระธรรม) โดยคะแนน ๑๒๒ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๐๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๓๑ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๖๗ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักเรียนมีความรู้หรือความสนใจในเรื่องเฉพาะที่ตอนสนใจเท่านั้น อาจมีบางคนที่ไม่ได้สนใจจึงทำให้เกิดความไม่เข้าใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระชัยสุภดี นริสสร (ไตรรัตน์) ได้วิจัยเรื่องการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมวัดดาวคอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ๑) การ

¹ พระปลัดสาธิต อมโร (จินดารอง) “ศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียน ประถมศึกษาปีที่ ๖ เขตบางคอแหลม สังกัดกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๖๕. ๓๕

จัดการเรียนการสอน วิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมวัดดาวคนอง สรุปรวมทุกด้าน พบว่า ในภาพรวมสภาพการจัดการ เรียนการสอนอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีระดับการจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับสูง โดยด้านที่มีระดับการจัดการเรียนการสอนสูงสุดได้แก่ ด้านการวัดและการประเมินผลการ เรียนรู้ รองลงมา คือด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านสื่อการเรียนรู้ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้าน กิจกรรมการเรียนรู้ ๒) ปัญหาและอุปสรรค ในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน มัธยม วัดดาวคนอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จากปัญหาและอุปสรรคในด้านกระบวนการเรียนรู้ คือ ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้น้อยเนื่องจากครูใช้วิธีการสอนที่ไม่ค่อยเป็นระบบ ในกระบวนการเรียน ขาดแรงจูงใจ ใน ด้านสื่อการเรียนรู้ ไม่มีการนำสื่อเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์เท่าที่ควร ในด้านกิจกรรมการเรียนรู้เป็น กิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนอยู่ในระดับน้อยส่วนมากมีเพียงการเรียนรู้ในห้องเรียนเท่านั้น และในด้าน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้อาศัยการวัดผลและประเมินผลเป็นเพียงบางส่วนของเนื้อหาวิชา เท่านั้น การทดสอบเนื้อหาวิชามีความยากเกินไป ๓) แนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยม วัดดาวคนอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านกระบวนการ เรียนรู้ ครูควรใส่ใจในการสอนให้มากขึ้นและควรจัดการเรียนการสอนที่น่าตื่นเต้นและดึงดูดให้ผู้เรียน สนใจ ด้านสื่อการเรียนรู้ ควรมีการเรียนการสอนที่ทันสมัย ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ควรมีกิจกรรม ที่ช่วยส่งเสริม การเรียนรู้ของนักเรียนเพิ่มขึ้น และด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ควรมี การวัดผลและ ประเมินผลให้ครอบคลุมเนื้อหาวิชา และควรออกข้อสอบซึ่งเหมาะสมกับพื้นฐานความรู้ของนักเรียน² คะแนนจากการทำแบบทดสอบหลังเรียนรู้อยู่โดยรวม คะแนน ๙๐.๘ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๓๐.๒๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๓.๙๖ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๑,๒๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๖๗ แบบทดสอบหลังเรียนรู้นักเรียนได้คะแนนมากที่สุด ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๑ (พระพุทธเจ้า) โดยคะแนน ๒๓๔ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๗.๘๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๔๐ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๗๘.๐๐ แบบทดสอบหลังเรียนรู้นักเรียนได้คะแนนรองมา ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๔ (การปฏิบัติเป็นชาวพุทธที่ดี) โดยคะแนน ๒๓๓ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๗.๗๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๒๒ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๖๗ แบบทดสอบหลังเรียนรู้นักเรียนได้คะแนนถัดมา ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๓ (พระสงฆ์) โดยคะแนน ๒๓๑ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๗.๗๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๕๓ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๐๐ แบบทดสอบหลังเรียนรู้นักเรียนได้คะแนนน้อยที่สุด ได้แก่ แบบทดสอบการเรียนรู้ที่ ๒ (พระธรรม) โดยคะแนน ๒๑๐ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๗.๐๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๑.๖๐ จากคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนทั้งหมด ๓๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๐๐ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเมื่อนักเรียนได้เกิดการเรียนรู้โดยใช้หลักอภิปาธ ๔ โดยหลักฉันทะ ความพอใจ เมื่อนักเรียนเกิดความพอใจแล้วก็จะเกิดความพยายามตามมาและก็จะเกิดการใช้ปัญญาพิจารณา หมั่นขยันทบทวนก็จะเกิดความรู้ความเข้าใจยิ่งขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ปรีชา ปรีชาโน (แสงราม)** ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการเรียนการสอนวิชา

² พระชัยสุภชต์ นริสสุโร (ไตรรัตน์), “การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน มัธยม วัด ดาวคนอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร,” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาฯ ภาควิชาศึกษาศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๘๒. ๓๔

พระพุทธศาสนาในสถานศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนสตรีวัดระฆัง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ๑) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ๒) ด้านสื่อการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ระดับปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีงบประมาณในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์และสื่อการสอน เช่น รูปภาพวีดิทัศน์ ม้วนเทปบันทึกเสียง อย่างพอเพียง และมีเพียงเรื่องใช้บทความสั้น ๆ ที่เกี่ยวกับการ ทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้นักเรียนเกิดความศรัทธา มีระดับปัญหาอยู่ในระดับมาก ๓) ด้านการวัดและประเมินผลโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับน้อยในทุกข้อ ดังนั้น จากการศึกษาผลงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ ส่วนใหญ่มุ่งศึกษาวิธีการจัดการ เรียนรู้ของกลุ่มนักเรียน คู่มือในการใช้สอน เนื้อหาตามหลักสูตร ประสิทธิภาพในการ จัดการเรียนรู้ กระบวนการในการจัดการเรียนรู้ ผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการจัดการเรียนรู้ จากกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ในการประยุกต์ด้วยหลักอภิปาธ ๔ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ในทางพระพุทธศาสนา เพื่อหาวิธีส่งเสริมและพัฒนาหาแนวทางในการ จัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ³

๕.๒.๓ เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนรู้และหลังเรียนรู้แบบอภิปาธ ๔ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

การทดสอบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนรู้และหลังเรียนรู้ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ วิเคราะห์ได้ดังนี้ คะแนนแบบทดสอบความรู้ก่อนการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ มีคะแนน ๕๒๑ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๑๗.๓๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๔.๖๓ จากคะแนนทั้งหมด ๑,๒๐๐ คะแนน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔๒ คะแนนแบบทดสอบความรู้หลังการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ มีคะแนน ๙๐๘ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๓๐.๒๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๓.๙๖ จากคะแนนทั้งหมด ๑,๒๐๐ คะแนน คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๖๗ ความต่างของผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการเรียนรู้แบบอภิปาธ ๔ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โดยรวมต่างกัน ๓๘๗ คะแนน ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๑๒.๙๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ ๒.๔๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายบุคคลแล้วโดยรวมแล้วนั้นมีการพัฒนาการ ความก้าวหน้าต่อการเรียนรู้แบบอภิปาธ ๔ คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๕๕ ซึ่งนั่นหมายความว่านักเรียนตอบสนองต่อการเรียนรู้แบบอภิปาธ ๔ เพราะมีความแตกต่างกันระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักเรียนไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องของพระรัตนตรัยและชาวพุทธ หรืออาจจะรู้ไม่ตรงกับที่ต้องทำการทดสอบ ดังนั้นจึงควรมีการให้ความรู้แก่นักเรียนเสมอ เพื่อให้เกิดการพัฒนาและความก้าวหน้า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จินตนา จรรย์นันทน์ สรุปผลการวิจัยถึงความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอน วิชาพระพุทธศาสนาโดยพระสงฆ์ พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนในด้านเนื้อหาวิชา เกี่ยวเนื่องด้วยทั้งปริยัติและปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาการบริหารจิตเจริญปัญญา เช่น การเดินจงกรม และ

³ ปรีชา ปรีชาโน (แสงราม), “การศึกษาปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนสตรีวัดระฆัง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๗๗-๗๘.

วิปัสสนากรรมฐานนั้นเป็นวิชาที่ต้องปฏิบัติ ผู้ที่จะอธิบายเนื้อหาวิชาให้เป็นรูปธรรมได้นั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มาเป็นเวลานานหลายปี จึงจะปฏิบัติได้ถูกต้อง หรืออธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมให้นักเรียนได้เข้าใจ ไม่เบื่อหน่าย สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องไม่ง่ายสำหรับครูฆราวาสหรือแม้พระภิกษุผู้ขาดประสบการณ์ทางการศึกษาที่เพียงพอ ดังนั้น พระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ จึงสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ที่ท่านได้ประพฤติดุปฏิบัติได้ดีกว่าผู้สอนที่เป็นฆราวาสยกตัวอย่างเช่น เรื่องต่างๆ ที่เป็นนิทานชาดก ซึ่งมีอยู่หลายเรื่อง ครูฆราวาสไม่สามารถที่จะถ่ายทอดได้ดีเท่ากับพระสงฆ์ นิทานชาดกนี้จะทำให้เด็กสามารถสร้างจินตนาการและสะสมเรื่องราวไว้ เมื่อเจอปัญหาในแบบของนิทานชาดกก็สามารถนำมาแก้ปัญหาได้ เช่น เรื่องพระมหาชนก ซึ่งได้แสดงถึงบารมีของผู้มีความเพียรพยายามอย่างสูงสุด หรือเรื่องนกแขกเต้าเลี้ยงพ่อแม่ ซึ่งแสดงถึงความกตัญญู⁴ การวิเคราะห์ความต่างของผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนรู้และหลังเรียนรู้ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ก่อนและหลังเรียนรู้ การทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนแบบทดสอบจำนวน ๔๐ ข้อ คะแนนเต็ม ๔๐ คะแนน ทำการหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของนักเรียน ก่อนและหลังการเรียนรู้ โดยใช้ $t - test$ (Dependent Samples) พบว่า การทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนด้วยแบบทดสอบจำนวน ๔๐ ข้อ คะแนนเต็ม คะแนน ดำเนินการหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของนักเรียน ก่อนและหลังการเรียนรู้ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการเรียนรู้สูงก่อนการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นักเรียนต้องมีครูหรือผู้สอนที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการสอนเด็ก เพื่อจะได้เข้าใจนักเรียนตามวัย ด้วยความเหมาะสมกับอายุด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พิทักษ์ สีนาลาด** ได้ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน พบว่า ปัญหาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่มีทัศนคติหรือความรู้สึกที่ไม่ดี เพราะครูผู้สอนถ่ายทอดไม่ดี จึงทำให้รู้สึกเบื่อหน่ายและไม่อยากที่จะเรียน ดังนั้น จึงสามารถสรุปประเด็นปัญหาและอุปสรรคได้ ดังนี้ ๑. ครูขาดเทคนิคและวิธีการในการสอน และสอนแบบบรรยายมากเกินไป จึงทำให้ให้นักเรียนรู้สึกเบื่อและมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนา ๒. ครูใช้สื่อในการสอนน้อยเกินไปหรือแทบไม่ได้ใช้สื่อในการสอนเลย⁵

๕.๒.๔ ผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย

ผลเปรียบเทียบทางการเรียนรู้อ่อนเรียนและหลังเรียนรู้ของนักเรียนจากการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ในวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ครวญศิริ ประยงค์** ได้วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ในเขตกรุงเทพมหานคร

⁴ จินตนา จரியานนท์. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีต่อพระสงฆ์ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ในเขตกรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธ ศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๙, หน้า ๑๕๘ – ๑๕๙.

⁵ พิทักษ์ สีนาลาด “วิเคราะห์ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน”, **พุทธศาสนศึกษา**, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๔๙) : หน้า ๗๒

ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนามีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการสอนวิชาพระพุทธศาสนาว่า มีปัญหาพอสมควร จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า อายุประสบการณ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา จำนวนคาบที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาต่อสัปดาห์ และการฝึกอบรมมีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ข้อเสนอแนะจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ควรมีคู่มือให้ครูผู้สอนทุกคน และมีการอบรมหรือสัมมนาเพื่อให้ครูผู้สอนมีการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น และผู้วิจัยได้เสนอโครงการฝึกอบรมหลักสูตรการผลิตสื่อเพื่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ในวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐและเอกชนควรมีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนการทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะต่อการนำไปใช้

๑) การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่ดีควรที่จัดทำเป็นคู่มือที่ครูสังคมศึกษาสามารถจะนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริงโดยเฉพาะการเสนอแนวทางการนำพุทธวิธีและกระบวนการคิดแบบอภิปาธ ๔ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนานั้นสามารถใช้เป็นคู่มือเพื่อจัดการเรียนการสอนในสาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยเฉพาะในส่วนของวิชาพระพุทธศาสนาให้กับผู้เรียนในทุกระดับชั้นทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทุกชั้นปี

๓) ผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ สามารถนำแนวคิดและรายละเอียดในประมวลสาระ การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะวิธีสอนที่เน้นพุทธวิธีและกระบวนการคิดที่เน้นการคิดแบบอภิปาธ ๔ ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนรับผิดชอบอยู่

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรนำแนวทางในการจัดการเรียนรู้ โดยใช้หลักธรรมต่างๆ มาประยุกต์ให้มากขึ้นเพื่อทดลอง เพื่อจะได้เป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยมุ่งให้นักเรียนเกิดความก้าวหน้าและพัฒนาการทางกายและจิตใจ

๒) ควรมีการเปรียบเทียบกลุ่มทดลองในแต่ละหลักธรรมอื่นๆ เข้ามาเพื่อหาความเหมาะสมแต่ละสถานการณ์กับหลักธรรม

๓) ควรมีการจัดการเรียนรู้เพื่อปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียน ให้นักเรียนเห็น
ความสำคัญของความสุขอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. การจัดการเรียนรูพระพุทศาสนา. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๕.

กาญจนา คุณารักษ์. การออกแบบการเรียนการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปกร, ๒๕๕๒.

โกล ไทศล. การจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้เองในรายวิชา คณิตศาสตร์วิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๔.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. การบริหารงานบุคคลแผนใหม่. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๔.

ดวงเดือน ศาสตรกรัทร. “จิตวิทยาและจิตวิทยาพัฒนาการ”. สารานุกรมศึกษาศาสตร์. ฉบับรวมเฉพาะเรื่องอันดับ ๕ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๗.

ทิตนา เขมมณี. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ชนวัฒน์ อิตติชนนันท์. เอกสารประกอบการสอนรายวิชา การวัดและประเมินผลการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๖.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ. กรุงเทพมหานคร : บิสิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒,

ประนอม บุญนิธิประเสริ. สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน คู่มือการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, ๒๕๖๐.

ปิ่น มุทุกันต์ พ.อ. ปฏิบัติตามธรรมะประสบความสำเร็จ. กรุงเทพมหานคร: มงคลสาร. ๒๕๓๙.

พงษ์พันธ์ พงษ์โสภ. พฤติกรรมกลุ่ม. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา. ๒๕๔๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๙),

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๖. ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๘.

_____ .พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____ .ธรรมะกับการทำงาน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๓.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). “อิทธิปาทกถา” พุทธจักร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. **ความรู้คู่คุณธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย. “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สุวิทย์ มูลคาและอรทัย มูลคา. **๒๐วิธีการจัดการเรียนรู้**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๕๓.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), **๔๕ พรรษาของพระพุทธเจ้า (ฉบับรวมเล่ม)**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙,

เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **บางแง่มุมเกี่ยวกับพระพุทธองค์**, กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ บุ๊คเซ็นเตอร์, ๒๕๔๔,

แสง จันทร์งาม, **วิธีสอนของพระพุทธเจ้า**, กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐,

(๒) วิทยานิพนธ์

จินตนา จริยานนท์. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีต่อพระสงฆ์ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ในเขตกรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.

สาขาวิชาพระพุทธ ศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๙,

ธันชกร กิรติเสถียร, “ศึกษาการใช้วาจาสร้างสรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐,

บัญญัติ คุ้มภัย .พฤติกรรมการสอนของครู, ศึกษากรณีโรงเรียนลาดทิพรสพิทยาคม กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยนเรศวร. พ.ศ. ๒๕๔๑,

บุญชม ศรีสะอาด .**การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น จำกัด, ๒๕๓๗, ปรีชา ปรีชาโน (แสงราม). “การศึกษาปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา : กรณีศึกษา โรงเรียนสตรีวัดระฆัง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

ประภา ตูลานนท์. ความพึงพอใจต่อสภาพการเรียนการสอน ของนักศึกษาทางไกลสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอชายแดน ของจังหวัดสระแก้ว. **วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. พ.ศ. ๒๕๔๐.

พระครูสังฆรักษ์วินัย ปาสาทิโก (วงศ์สุเทพ). “การจัดการเรียนการสอนของครูสำนักเรียน พระปริยัติธรรม แผนกธรรม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๖.

พระเลื่อน อมโร (สิงห์เจริญ). “การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โรงเรียนวัดบางนาคนอก เขตบางนา กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระชัยสถิตย์ นริสโร (ไตรรัตน์), “การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน มัธยมวัดดาวคอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร,” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระปลัดสาธิต อมโร (จินดารอง) “ศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนประถมศึกษา ปีที่ ๖ เขตบางคอแหลม สังกัดกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระมหาสมคิด โคธธา. การใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **ปริญญาบัตร การบริหารการศึกษา**. (การอุดมศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗.

พระราตรี สิริจินโท (ศรีราชา). ทศนคติของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนในโรงเรียนเขตธนบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๓. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. คณะครุศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พ.ศ. ๒๕๕๔,

พินดา สิ้นสุวรรณ และคณะ “สภาพการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๔ ของครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษาที่ ๘ “ **วิทยานิพนธ์ศึกษา**

ศาสตร์มหาบัณฑิต” สาขาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๔๖

พิทักษ์ สีนาลาด “วิเคราะห์ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน”, **พุทธศาสนศึกษา**, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๔๔)

(๓) วารสารวิชาการ/บทความ

วรวิทย์ วศินสรการ. “พุทธศาสน์การเรียนรู้”. **วารสารสารานุกรมศึกษาศาสตร์** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕.

พิศิษฐ ตันทวนิช. “แนวคิดการจัดการพฤติกรรมการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์การจัดการศึกษา ด้านพุทธิพิสัยตามแนวคิดของบลูมและคณะปรับปรุง”. **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลาปาง**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ ตุลาคม-มีนาคม ๒๕๕๘.

๒. ภาษาอังกฤษ

Hills. **Dictionary of education**. London: Routledge & Kegan Payi, 1982.

Applewhite, R.B. **Organizational Behavior**. New York: Prentice-Hall, 1964

Beauchamp, George A. **A curriculum theory.** New Delhi: Enrage Publishing House. 1975

Buriel, R. **Teacher-student interaction and their relationship to student**

Achievement: A Comparison of Angle American and Mexican American children, Journal of Educational Psychology, 1983.

Borquist, L. C. **Job Satisfaction of administrators in a public subrubari school.**

Dissertation Abstracts international, 1987.

Camball, P.B. **The implication of multiple perspectives on power of organization**

Development. Journal of Applied Behavioral science, 1989.

Caldron L. A. **Characteristics of the excellent teacher as perceived by student,**
Los

Angeles Community College. Dissertation Abstracts International, 49(9):
2512- A ; march, 1989.

Collmer, J. A. **correlation study of principal leadership styles and teacher' job**

satisfaction. Dissertation Abstracts International, 1990.

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

- แผนการจัดการเรียนรู้
- แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

แผนจัดการเรียนรู้รายชั่วโมง (๑)

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
 หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ : พระพุทธเจ้า
 เวลาเรียน ๒ ชั่วโมง
 โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒
 เรื่อง ประวัติพุทธสาวก
 ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑
 ผู้สอน พระจรรย์ อุตุโม (มุลม)

๑. มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

มาตรฐานการเรียนรู้

ส ๑.๑ รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนเองนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ตัวชี้วัด

๑. อธิบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือสู่ประเทศเพื่อนบ้าน
๒. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน
๓. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรม เอกลักษณ์ของชาติและมรดกของชาติ
๔. อภิปรายความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือกับการพัฒนาชุมชนและการจัดระเบียบสังคม
๕. เคารพพุทธประวัติหรือประวัติศาสดาของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด

๒. จุดประสงค์การเรียนรู้ตัวชี้วัด

๑. การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่าง ๆ ตามหลักศาสนาทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ความมีเมตตาแสดงคุณภาพชีวิตที่ดี
๒. เข้าร่วมศาสนพิธีด้วยความเต็มใจและปฏิบัติตามได้ถูกต้องทำให้เกิดความสุข
๓. ปฏิบัติตนได้ถูกต้องในวันสำคัญทางศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด เป็นความกตัญญูต่อศาสนา

๓. สาระสำคัญ

ประวัติพุทธสาวกคือ ประวัติของพระพุทธเจ้าศาสดาของพระพุทธศาสนา การศึกษาพุทธประวัติในเรื่องการปลงอายุสังขาร ปิณณาสก ปริณิพพาน การถวายพระเพลิงการแจกพระบรมสารีริกธาตุและประวัติพุทธสาวก พระราชนิพนธ์ ทำให้เราได้ข้อคิดคุณธรรม และแบบอย่างที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนได้

๔. สาระการเรียนรู้

เข้าใจว่าสาวกของพระพุทธเจ้าผู้ประพาสดี ปฏิบัติชอบ และควรยึดถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

๕. เครื่องมือในการทดสอบนักเรียน

๑. แบบทดสอบก่อนเรียนเรื่องพระพุทธเจ้า
๒. แบบทดสอบหลังเรียนเรื่องพระพุทธเจ้า

บันทึกหลังการสอน

๑. ผลการจัดการเรียนรู้

.....

.....

.....

.....

๒. ปัญหา/อุปสรรค

.....

.....

.....

.....

๓. ข้อเสนอแนะ/แนวทางการแก้ไข

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(พระจิรายุ อดุลโม)

...../...../.....

แบบทดสอบความรู้ที่ ๑ เรื่องพระพุทธเจ้า

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ก่อนเรียน/หลังเรียน

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกกากบาทหน้าข้อที่ถูกเพียงข้อเดียว

๑. บุคคลในข้อใดที่คือพระบิดา และพระมารดาของเจ้าชายสิทธัตถะ
 - ก. พระเจ้าพิมพิสาร พระนางเววดี
 - ข. พระเจ้าอโศกมหาราช พระนางพิมพา
 - ค. พระเจ้าพรหมทัต พระนางสุชาดา
 - ง. พระเจ้าสุทโธทนะ พระนางสิริมหามายา
๒. สถานที่ใดเป็นที่ประสูติของพระพุทธเจ้า
 - ก. ใต้ต้นสาละ
 - ข. ใต้ต้นไทร
 - ค. ใต้ต้นโพธิ์
 - ง. ใต้ต้นรังคู้
๓. อะไรเป็นมูลเหตุแห่งการตัดสินใจออกผนวช
 - ก. ความเบื่อหน่าย
 - ข. ความสุขส่วนพระองค์
 - ค. เทวทูตทั้ง ๔
 - ง. ราชสมบัติ
๔. การค้นหาความจริงโดยวิธีทรมานตนของเจ้าชายสิทธัตถะ เรียกว่าอะไร
 - ก. ทุกกรกิริยา
 - ข. ภาวนาภิริยา
 - ค. สมณะภิริยา
 - ง. การบำเพ็ญเพียร
๕. ธรรมที่ทรงแสดงครั้งแรกเรียกว่าอะไร
 - ก. พรหมวิหาร ๔
 - ข. อิทธิบาท ๔
 - ค. กุศลกรรม
 - ง. ธัมมจักกัปปวัตนสูตร
๖. เจ้าชายสิทธัตถะทรงชนะพญามารได้ด้วยบารมีสิ่งใด
 - ก. บารมี ๕ ประการ
 - ข. บารมี ๑๐ ประการ
 - ค. ทศพิธราชธรรม
 - ง. กุศลธรรม
๗. เจ้าชายสิทธัตถะทรงบรรลุในขั้นปัจจุสมุพบาทคือธรรมที่อาศัยกันและกันเกิดขึ้นเป็นเหตุและเป็นผลเนื่องกันเหมือนลูกโซ่จนตรัสรู้ธรรมใด

ก. มรรค ๘

ข. อริยสัจ

ค. อิทธิบาท

ง. พรหมวิหาร

๘. ข้อใดมิใช่ความจริงอันประเสริฐที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้

ก. กรรม

ข. สมุทัย

ค. นิโรธ

ง. มรรค

๙. พระพุทธเจ้าบรรลुอัสวักขยญาณ คือ

ก. ความรู้ที่แท้จริง

ข. ความรู้เป็นเหตุสิ้นอาสวกิเลส

ค. ความเพียรพยายาม

ง. ความดับทุกข์

๑๐. พระพุทธเจ้าทรงเปรียบคนที่ฉลาดมากเหมือนสิ่งใด

ก. ดอกกุหลาบ

ข. ดอกราตรี

ค. ดอกชงโค

ง. ดอกบัวที่พ้นน้ำ

แผนจัดการเรียนรู้รายชั่วโมง (๒)

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ : พระธรรม
เวลาเรียน ๒ ชั่วโมง
โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒
เรื่อง พระธรรม (ธรรมะ)
ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑
ผู้สอน พระจรรย์ อุตุโม (มุลม)

๑. มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

มาตรฐานการเรียนรู้

ส ๑.๑ รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนศรัทธาและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ตัวชี้วัด

อธิบาย วิเคราะห์ความสำคัญของคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือพระรัตนตรัยคือพระธรรม ว่ามีความสำคัญต่อตนเองกับสังคม ในการอยู่ร่วมกันได้อย่างไร และสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถนำไปแก้ไข ปฏิบัติประพฤติก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นได้

๒. จุดประสงค์การเรียนรู้สู่ตัวชี้วัด

๑. การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่าง ๆ ตามหลักศาสนาทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข
ความมีมารยาทแสดงคุณภาพชีวิตที่ดี

๒. เข้าร่วมศาสนพิธีด้วยความเต็มใจและปฏิบัติตามได้ถูกต้องทำให้เกิดความสุข

๓. ปฏิบัติตนได้ถูกต้องในวันสำคัญทางศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด เป็นความกตัญญูต่อศาสนา

๓. สาระสำคัญ

พระธรรม หมายถึงธรรมะซึ่งพระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำออกเผยแผ่ หรือคำสอนของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติของทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ธรรมะของพระพุทธเจ้านั้นแต่เริ่มสืบทอดกันด้วยวิธีท่องจำแบบปากต่อปาก เรียกว่า "มุขปาฐะ" สมัยต่อมาจึงได้มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร คัมภีร์ที่บันทึกพระธรรมของพระพุทธเจ้านั้น เรียกว่า พระไตรปิฎก และยังมีคัมภีร์อื่นๆ ที่แต่งภายหลังเพื่อขยายความอีก ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ตามลำดับ

ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบนั้น เป็นสิ่งที่มีอยู่แต่เดิมแล้ว ไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมพระพุทธองค์ แต่ทรงเป็นผู้ค้นพบแล้วนำมาประกาศ อาจพอฟังได้ว่าการศึกษาพระธรรม ก็คือการเรียนรู้ธรรมดาดังโลก และเรียนรู้สิ่งที่ปทัชชหีไรที่มีบ่อเกิดที่มาจากมาอย่างไร เป็นไปได้อย่างไร

๔. สาระการเรียนรู้

เข้าใจว่า พระธรรมหรือธรรมะนั้นสิ่งใด มีประโยชน์อย่างไร มีความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวันของตนเอง ผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นญาติสนิทมิตรสหาย และในสังคมได้

๕. เครื่องมือในการทดสอบนักเรียน

๑. แบบทดสอบก่อนเรียนเรื่องพระธรรม

๒. แบบทดสอบหลังเรียนเรื่องพระธรรม

บันทึกหลังการสอน

๑. ผลการจัดการเรียนรู้

.....

.....

.....

.....

๒. ปัญหา/อุปสรรค

.....

.....

.....

.....

๓. ข้อเสนอแนะ/แนวทางการแก้ไข

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(พระจรรย์ อุตุตโม)

...../...../.....

แบบทดสอบความรู้ที่ ๒ เรื่องพระธรรม

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ก่อนเรียน/หลังเรียน

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกกากบาทหน้าข้อที่ถูกเพียงข้อเดียว

๑. ข้อใดคือประโยชน์ของการประพฤติธรรม ที่สำคัญที่สุด ?

- ก. มีความสงบสุข
- ข. เป็นผู้ไม่ประมาท
- ค. ไม่ก่อเวร
- ง. เป็นผู้นำศาสนาให้เจริญ

๒. สัปปุริสธรรมมีความหมายตามนัยตรงตามข้อใด ?

- ก. ธรรมที่ทำให้เป็นคนดี
- ข. ธรรมสำหรับมวลชน
- ค. ธรรมที่เป็นแนวทางชีวิต
- ง. ธรรมที่ทำให้พ้นทุกข์

๓. ข้อใดที่เป็นสาเหตุให้เกิดทุกข์ ที่สำคัญที่สุด ?

- ก. ความยากจน
- ข. ความร้อน หนาว
- ค. ความเจ็บป่วย
- ง. ความอยาก

๔. การฟังธรรมตามกาล ก่อให้เกิดประโยชน์ในข้อใดที่สำคัญที่สุด ?

- ก. ได้ฟังในสิ่งที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อน
- ข. มีความรู้แจ่มแจ้งขึ้น
- ค. แก้ข้อสงสัยได้
- ง. ได้แนวทางประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง

๕. บทพระธรรมคุณที่กล่าวว่า “สวากขาโต ภคเวตา ธัมโม” มีความหมายตรงกับข้อใด

- ก. พระธรรมนี้ผู้ปฏิบัติตามจะเห็นได้ด้วยตนเอง
- ข. พระธรรมเป็นคำสอนที่พิสูจน์ได้ เพราะเป็นของที่จริง
- ค. พระธรรมเป็นคำสอนที่ควรน้อมนำใจเพื่อยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ
- ง. พระธรรมเป็นคำสอนอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว เป็นความจริงแท้ เป็นหลักครองชีวิตอันประเสริฐ

๖. ข้อใดหมายถึง “แก้วอันประเสริฐ ๓ ดวง”

- ก. ศील ทาน ภาวนา
- ข. ศील สมาธิ ปัญญา
- ค. พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์
- ง. ละความชั่ว ประพฤติดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์

๗. บุคคลประเภทเนยยะ ต้องใช้วิธีการใดถึงจะสามารถเข้าใจในสัจธรรมได้

- ก. เพียงได้ฟังธรรมแล้วก็สามารถเข้าใจได้ทันที
- ข. เมื่อได้ฟังธรรม ไม่ว่าจะพากเพียรเท่าใดก็ไม่สามารถเข้าใจได้
- ค. เมื่อได้ฟังธรรมแล้ว ถ้าได้จำแนกขยายความออกไปก็สามารถเข้าใจได้
- ง. เมื่อได้ฟังธรรมแล้ว หากเอาใจใส่ พากเพียร ตรีตรอง สอบถาม ก็สามารถเข้าใจในธรรมได้
๘. การทำบุญคือการทำให้เกิดความสุขความเจริญ ซึ่งสัมพันธ์กับข้อใด
- ก. เหตุของบุญ
- ข. ผลของบุญ
- ค. ภาวะทางจิตใจ
- ง. บุคลิกภาพทางกาย
๙. “กลยานการี กลฺยาณํ ปาปการี จ ปาปกํ” มีความสัมพันธ์กับข้อใด
- ก. ทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
- ข. รำไม่ดีโทษปี่โทษกลอง
- ค. ความดีไม่มีขาย อยากได้ต้องทำเอง
- ง. คบคนพาล พาลไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล
๑๐. คำกล่าวที่ว่า “ไม่ยกตนข่มท่าน” สัมพันธ์กับหลักปฏิบัติในการบรรยายธรรมข้อใด
- ก. บรรยายธรรมด้วยจิตเมตตา
- ข. อธิบายตามเนื้อหาและหลักการ
- ค. ชี้แจงยกเหตุผลประกอบให้เข้าใจ
- ง. ไม่บรรยายธรรมเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์

แผนจัดการเรียนรู้รายชั่วโมง (๓)

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ : พระสงฆ์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒
เรื่อง ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพระสงฆ์

เวลาเรียน ๒ ชั่วโมง
โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑
ผู้สอน พระจรรย์ อุตุตโม (มุสิก)

๑. มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

มาตรฐานการเรียนรู้

ส ๑.๑ รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนศรัทธาและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ตัวชี้วัด

๑. อธิบายการเกิดขึ้นของพระรัตนตรัยได้

๒. อภิปราย วิเคราะห์ความสำคัญของพระสงฆ์ต่อชุมชนและการจัดระเบียบสังคม

๒. จุดประสงค์การเรียนรู้ตัวชี้วัด

๑. การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่าง ๆ ตามหลักศาสนาทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข
ความมีมรรยาทแสดงคุณภาพชีวิตที่ดี

๒. เข้าร่วมศาสนพิธีด้วยความเต็มใจและปฏิบัติตามได้ถูกต้องทำให้เกิดความสุข

๓. ปฏิบัติตนได้ถูกต้องในวันสำคัญทางศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด เป็นความกตัญญูต่อศาสนา

๓. สาระสำคัญ

พระสงฆ์ จัดเป็นหนึ่งในพระรัตนตรัย ซึ่งได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ภิกษุรูปแรกในพระศาสนาของพระโคตมพุทธเจ้าคือพระอัญญาโกณฑัญญะ

พระสงฆ์เป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญ เป็นที่มุ่งสนองประโยชน์ของสังคมเป็นสำคัญ โดยเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มได้เข้ามาฝึกฝนพัฒนาตนเอง และนำหลักธรรมมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

พระสงฆ์เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า เป็นองค์ประกอบสำคัญของพระพุทธศาสนา พระรัตนตรัย แลฐเป็นสาวกผู้ปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า และเผยแผ่ให้พุทธศาสนิกชน

พระสงฆ์เป็นต้นแบบของการประพฤติปฏิบัติหรือเป็นบุคคลที่ควรเคารพบูชา คือ ต้องปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของการบวช และมีหน้าที่ยึดหลักอัฐประกอบด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก คือ มีทั้งการศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์

๔. สาระการเรียนรู้

เข้าใจว่า สาวกของพระพุทธเจ้าผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ และควรยึดถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

๕. เครื่องมือในการทดสอบนักเรียน

๑. แบบทดสอบก่อนเรียนเรื่องพระพุทธเจ้า

๒. แบบทดสอบหลังเรียนเรื่องพระพุทธเจ้า

บันทึกหลังการสอน

๑. ผลการจัดการเรียนรู้

.....

.....

.....

.....

๒. ปัญหา/อุปสรรค

.....

.....

.....

.....

๓. ข้อเสนอแนะ/แนวทางการแก้ไข

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(พระจิรายุ อุตตโม)

...../...../.....

แบบทดสอบความรู้ที่ ๓ เรื่องพระสงฆ์

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ก่อนเรียน/หลังเรียน

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกกากบาทหน้าข้อที่ถูกเพียงข้อเดียว

๑. การ “ปฏิบัติถูกทาง” ของพระสงฆ์ หมายความว่าอย่างไร ?
 - ก. ปฏิบัติตามทางสายกลาง
 - ข. ปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์
 - ค. ปฏิบัติสมควรแก่ความเคารพนับถือ
 - ง. **ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระศาสดา**
๒. คำว่า “อัญชลิกรณียะ” หมายความว่าอย่างไร ?
 - ก. เป็นผู้ควรคำนับ
 - ข. **เป็นผู้ควรแก่การกราบไหว้**
 - ค. เป็นผู้ควรแก่การถวายทาน
 - ง. เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ
๓. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ทำได้หลายวิธี ยกเว้นข้อใด
 - ก. **การทำนายฝัน**
 - ข. การปาฐกถาธรรม
 - ค. การใช้ชีวิตเรียบง่าย
 - ง. การฟังเทศน์ ฟังธรรม
๔. ขณะเดินไปโรงเรียน ถ้าพระสงฆ์เดินสวนทางมาควรปฏิบัติอย่างไร
 - ก. เดินก้มหน้า ไม่สบตาท่าน
 - ข. หันหลังกลับแล้วเดินไปทางอื่น
 - ค. **หลีกเลี่ยงทางซ้ายมือ พร้อมยกมือไหว้เมื่อท่านเดินผ่าน**
 - ง. หยุดเดินแล้วยืนรอให้ท่านเดินผ่านไปก่อนจากนั้นจึงยกมือไหว้
๕. ข้อใดเป็นการปฏิบัติอาสนทานที่ถูกต้อง
 - ก. ใช้คำแทนพระสงฆ์ว่า พระคุณเจ้า
 - ข. ยืนในท่าเรียบร้อยเพื่อพระสงฆ์เดินผ่าน
 - ค. **ถ้าต้องนั่งแถวเดียวกับพระสงฆ์ ควรนั่งทางซ้ายมือท่านเสมอ**
 - ง. ถ้าต้องนั่งแถวเดียวกับพระสงฆ์ ควรนั่งทางขวามือท่านเสมอ
๖. พระสงฆ์รูปแรกในพุทธศาสนาชื่อใคร
 - ก. พระอัสสชิ
 - ข. พระปัญณะ
 - ค. **พระอัญญาโกณฑัญญะ**
 - ง. พระเจ้าอโศกมหาราช
๗. พระสงฆ์กำเนิดขึ้นในพระพุทธศาสนาครั้งแรกเมื่อใด
 - ก. เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ร้อยสี่ ๔

- ข. เมื่อพระพุทธเจ้าบำเพ็ญทุกรกิริยา
 - ค. เมื่อพระพุทธเจ้าอุปสมบทให้กับนายยศ
 - ง. เมื่อพระพุทธเจ้าแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์
๘. ข้อใดเป็นวิธีการสอนประชาชนของพระสงฆ์ที่ดีที่สุดทางพระพุทธศาสนามากที่สุด
- ก. แสดงอิทธิฤทธิ์ให้ศรัทธา
 - ข. ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นตัวอย่าง
 - ค. ด้วยการแสดงธรรมเทศนาประจำ
 - ง. จัดงานหารายได้บำรุงพุทธศาสนา
๙. ข้อใดเป็นหน้าที่โดยตรงพระสงฆ์
- ก. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี
 - ข. เป็นที่ปรึกษาในสมาคมและศาสนพิธี
 - ค. ช่วยรักษาผู้ป่วยที่ทางโรงพยาบาลรักษาไม่ได้
 - ง. เป็นที่ปรึกษาทางด้านโหราศาสตร์และสะเดาะเคราะห์
๑๐. พระสงฆ์มุ่งทำประโยชน์แก่สังคมในด้านใดที่เป็นด้านที่สำคัญที่สุด
- ก. การปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง
 - ข. เน้นการพัฒนาทางด้านจิตใจของประชาชน
 - ค. เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน
 - ง. เป็นที่พึ่งทางใจเมื่อเกิดความทุกข์

แผนจัดการเรียนรู้รายชั่วโมง (๔)

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ : การปฏิบัติเป็นชาวพุทธที่ดี

เรื่อง สิ่งที่เราควรรู้และมารยาทของชาว

พุทธ

เวลาเรียน ๒ ชั่วโมง

ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑

โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา

ผู้สอน พระจรรย์ อุตุตโม (มุสิก)

๑. มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

มาตรฐานการเรียนรู้

ส ๑.๑ รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ตัวชี้วัด

๑. เป็นผู้มีความรู้เข้าใจในเรื่องของการเป็นชาวพุทธที่ดีได้ อธิบายความสำคัญของการปฏิบัติตนให้เป็นชาวพุทธได้ บำเพ็ญประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ตนและผู้อื่น

๒. ศึกษาและปฏิบัติตามหน้าที่หลักของชาวพุทธมี ๔ ประการ คือ การศึกษาหาความรู้ การปฏิบัติตนตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการปกป้องพระพุทธศาสนา

๒. จุดประสงค์การเรียนรู้สู่ตัวชี้วัด

การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่าง ๆ ตามหลักศาสนาทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ความมีมรรยาทแสดงคุณภาพชีวิตที่ดี เข้าร่วมศาสนพิธีด้วยความเต็มใจและปฏิบัติตามได้ถูกต้องทำให้เกิดความสุข ปฏิบัติตนได้ถูกต้องในวันสำคัญทางศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด เป็นความกตัญญูต่อศาสนา

๓. สาระสำคัญ

ชาวพุทธ คือ ผู้ที่เคารพเลื่อมใสและศรัทธาในพระรัตนตรัย มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ในความเคารพนับถือต่อพระรัตนตรัย เอาใจใส่ทำนุบำรุง และบำเพ็ญประโยชน์ต่อวัดและพระสงฆ์ นอกจากนี้ยังต้องปฏิบัติตนอย่างมีมารยาท ที่ถูกต้องและเหมาะสมต่อพระสงฆ์ และนำแนวทางการปฏิบัติตนของพระสงฆ์มาเป็นแบบอย่างที่ดีงามในการดำเนินชีวิต

๔. สาระการเรียนรู้

ชาวพุทธที่ดีควรให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และน้อมนำหลักธรรมที่ได้ศึกษาแล้วมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมแก่ฐานะของตน รวมทั้งการแสดงความเป็นชาวพุทธที่ดีด้วยการทำบุญบำเพ็ญกุศล เข้าร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในโอกาสสำคัญต่าง ๆ

๕. เครื่องมือในการทดสอบนักเรียน

๑. แบบทดสอบก่อนเรียนเรื่องพระพุทธเจ้า

๒. แบบทดสอบหลังเรียนเรื่องพระพุทธเจ้า

บันทึกหลังการสอน

๑. ผลการจัดการเรียนรู้

๒. ปัญหา/อุปสรรค

๓. ข้อเสนอแนะ/แนวทางการแก้ไข

ลงชื่อ.....

(พระจิรายุ อดุลโม)

...../...../.....

แบบทดสอบความรู้ที่ ๔ เรื่องการปฏิบัติเป็นชาวพุทธที่ดี

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ก่อนเรียน/หลังเรียน

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกกากบาทหน้าข้อที่ถูกเพียงข้อเดียว

๑. คำว่า ชาวพุทธที่ดีหรือคนดี หมายถึงคนประเภทใด
 - ก. คนที่มีฐานะดี
 - ข. คนที่มีรูปร่างดี
 - ค. คนที่มีความประพฤติดี
 - ง. **คนที่มีฐานะดีและรูปร่างดี**
๒. เหตุผลสำคัญที่สุดที่ชาวพุทธต้องศึกษาพระธรรมคือข้อใด
 - ก. เพื่อให้รู้ได้ตอบได้
 - ข. เพื่อนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
 - ค. เพื่อรู้และนำไปสอนผู้อื่น
 - ง. เพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
๓. เหตุใดต้องมีพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
 - ก. **เพื่อเป็นการปฏิญาณตนว่าจะนับถือพระพุทธศาสนา**
 - ข. เพื่อเป็นการแสดงความรักแก่พระพุทธศาสนา
 - ค. เพื่อระลึกพระคุณของพระพุทธศาสนา
 - ง. เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา
๔. ข้อใดผิดเกี่ยวกับการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
 - ก. **สามารถกระทำได้เพียงครั้งเดียว**
 - ข. ต้องมีฝ่ายสงฆ์และฝ่ายผู้แสดงตน
 - ค. มีทั้งหมด ๓ ขั้นตอน
 - ง. ถูกทุกข้อ
๕. การเข้าค่ายพุทธบุตรมีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร
 - ก. เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน
 - ข. เพื่อฝึกอบรมด้านการศึกษา
 - ค. **เพื่อฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม**
 - ง. เพื่อสร้างผู้นำ
๖. การบรรยายธรรมเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา มีแนวทางการบรรยายหลายวิธี ยกเว้นข้อใด
 - ก. บรรยายธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
 - ข. **บรรยายธรรมเปรียบเทียบกับศาสนาอื่น**
 - ค. บรรยายธรรมในงานนิทรรศการ
 - ง. บรรยายธรรมในหนังสือต่างๆ
๗. บุคคลที่ยอมรับนับถือและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไม่ได้รวมถึงบุคคลในข้อใด

- ก. ภิกษุ
- ข. อุบาสิกา
- ค. อุบาสก

ง. ขรวาสา

๘. การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ หมายถึง

ก. การแสดงตนเป็นผู้ยอมรับนับถือพระพุทธเจ้า

ข. การแสดงตนของพระพุทธเจ้า

ค. การประกาศศาสนา

ง. การเข้าร่วมพิธีทางศาสนา

๙. พิธีกรรมในข้อใด ที่ปฏิบัติในทุกวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ก. ทำบุญ เวียนเทียน

ข. เวียนเทียน ปวารณาตน

ค. ทำบุญตักบาตร ฟังธรรม

ง. ถวายเทียน ถวายผ้าอาบน้ำฝน

๑๐. การประเคนของถวายพระสงฆ์หากเป็นผู้หญิงควรปฏิบัติอย่างไร

ก. ให้ส่งต่อให้ชายก่อน

ข. วางไว้ตรงหน้าพระสงฆ์

ค. วางบนผ้ารองรับของ

ง. ส่งให้ถึงมือพระสงฆ์

ภาคผนวก ข

หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔/ว ๑๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
นมัสการ พระศรีสุทธีพงษ์, ดร.
ที่ส่งมาด้วย ๑. เล่มวิทยานิพนธ์ ๓ บท จำนวน ๑ เล่ม
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระจิรายุ ฉายา อุตตโม นามสกุล มูลมาก รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๒๒๒
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอบางบาล จังหวัดนครสวรรค์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา พิจารณาเห็นแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออนุญาตท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์ดำเนินการต่อไป.

ขอแสดงความนับถือ

วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑
ใน พ.ร.บ. ๖๕๖๑/๖๕๖๑
ได้ตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้ว
๖๐๐/๖๕๖๑
(รองศาสตราจารย์ ดร. สมชัย ศรีนอก)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

ติดต่อประสานงาน

อาจารย์กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๔๖๔
พระศักดิ์ดา อุดมปัญญา ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ โทร. ๐๘๒-๔๕๐-๘๗๓๒
 ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔/๒๕๖ วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑
 เรื่อง ขออนุมัติโครงการตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

ด้วย พระจิริยา ญาญา อุตตโม นามสกุล มุสแมก รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๒๒๒
 นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียน
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา
 พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็น
 ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตร
 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็น
 อย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนोक)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

พจนก ไชยเมธี
 (รศ. น. สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

ผู้ประสานงาน

อาจารย์ กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๔๖๔
 พระศักดิ์ดา อคฺคปญฺโญ ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔/ว๑๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
 เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ บุญอ่อน
 ที่ส่งมาด้วย ๑. เล่มวิทยานิพนธ์ ๓ บท จำนวน ๑ เล่ม
 ๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระจิริยา ฉายา อุตตโม นามสกุล มูลมาก รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๒๒๒
 นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอบางบาล จังหวัดนครสวรรค์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์ดำเนินการต่อไป.

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมชัย ศรีนอก)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

(รศ.ดร.สุพจน์ บุญอ่อน)
 ผอ.ส.ด. ๒๕

ติดต่อประสานงาน

อาจารย์กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๔๖๔
 พระศักดิ์ดา อคฺคปญฺโญ ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔/๖๑๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
 เรียน นายอรรถ คันธมาศน์
 ที่ส่งมาด้วย ๑. เล่มวิทยานิพนธ์ ๓ บท จำนวน ๑ เล่ม
 ๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระจรัญ ฉายา อุตตโม นามสกุล มูลมาก รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๒๒๒
 นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอบางบาล จังหวัดนครสวรรค์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา พิจารณาเห็นแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์ดำเนินการต่อไป.

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

(นายอรรถ คันธมาศน์)
 ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปางสวรรค์
 พ.พ. พ.จ. ๒

ติดต่อประสานงาน

อาจารย์กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๔๖๔

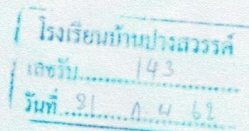
พระศักดิ์ดา อคฺคปัญโญ ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔/๑๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

รับทราบ
วันทศ ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นายธำนิษฐ์ บุญพุทธ
ที่ส่งมาด้วย ๑. เล่มวิทยานิพนธ์ ๓ บท จำนวน ๑ เล่ม
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระจรัญ ฉายา อุตตโม นามสกุล มูลมาก รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๒๒๒
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์ ตำบลปางสวรรค์ อำเภอนครหลวง จังหวัดนครสวรรค์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์ดำเนินการต่อไป.

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมชัย ศรีนอก)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

โรงเรียนบ้านปางสวรรค์

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปางสวรรค์

☐ ไม่เกี่ยวข้อง
☒ เกี่ยวข้อง

ทราบดี

☐ ไม่เกี่ยวข้อง
☒ เกี่ยวข้อง

☐ ไม่เกี่ยวข้อง
☒ เกี่ยวข้อง

ติดต่อประสานงาน

อาจารย์กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๔๖๔

พระศักดิ์ดา อุดมปัญญา ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

ภาคผนวก ค

ประมวลภาพปฏิบัติทดลองงานวิจัย

ภาพนักเรียนทดสอบความรู้ก่อนเรียนและหลังเรียน

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ-ฉายา-นามสกุล : พระจิรายุ อุตตโม/มุลมาก
๒. ภูมิลำเนาเดิม : บ้านปางสวรรค์ เลขที่ ๑๘๓ หมู่ ๒ ตำบลบ้านปางสวรรค์
ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์
๓. สถานที่/หน่วยงานที่สามารถติดต่อได้
 - ๓.๑ ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดศรีสุทธธรรมาราม ตำบลลาดยาว
อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์
 - ๓.๒ สถานศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๖ เลขที่ ๙๙๙ ถนนพวงทอง ตำบลนครสวรรค์ออก
อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐
 - ๓.๓ E – MAIL : gg0956243580@gmail.com
๔. สถานที่บรรพชา/อุปสมบท
 - ๔.๑ การอุปสมบท : อุปสมบท เมื่อวันที่ ๑๖ เดือน มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๑
ณ วัดวังม้า ตำบลวังม้า อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์
๕. ประวัติการศึกษา
 - ๕.๑ การศึกษาแผนกสามัญ :

พ.ศ. ๒๕๔๒ สำเร็จการศึกษาประถมศึกษาปีที่ ๖ ณ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์
ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ. ๒๕๔๕ สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น ณ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์
ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ. ๒๕๕๔ สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย ณ โรงเรียนการศึกษานอก
ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ. ๒๕๕๙ สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ สาขาวิชา สังคม
ศึกษา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ ตั้งอยู่
หมู่ที่ ๖ เลขที่ ๙๙๙ ถนนพวงทอง ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองฯ จังหวัด
นครสวรรค์ ๖๐๐๐๐

พ.ศ. ๒๕๖๑ ปัจจุบันกำลังศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา รุ่นที่ ๓ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 - ๕.๒ การศึกษาแผนกธรรม – บาลี : เปรียญธรรม ประโยค ๑-๒

พ.ศ. ๒๕๕๗ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก สังกัดสำนักเรียนวัดศรีไกรลาส จังหวัด
นครสวรรค์

พ.ศ. ๒๕๖๑ สอบไล่ได้เปรียญธรรมประโยค ๑ - ๒ สังกัดสำนักเรียน
วัดศรีสุทธธรรมาราม อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

๖. ประวัติการทำงาน : พ.ศ. ๒๕๕๖ – ๒๕๖๑ เป็นครูพระสอนศีลธรรม ณ โรงเรียนบ้านปางสวรรค์
ตำบลปางสวรรค์ อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์
๗. ความสามารถพิเศษ : ฟัง พูด อ่าน เขียน โดยการบรรยายธรรมภาษาไทยได้
๘. คติประจำใจ : หมากรุกจะเดินยังต้องคิด หมากริวิตจะเดินโดยไม่คิดได้อย่างไร
๙. โทร : ๐๘๖ - ๓๒๗๓๖๕๗